

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

DIANA SABINAITĖ

BEDARBIŲ PERSIKVALIFIKAVIMO PRAKTIKA: ELEKTRŪNŲ
SAVIVALDYBĖS ATVEJIS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

doc. dr. Diana Janušauskienė

VILNIUS, 2013

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

BEDARBIŲ PERSIKVALIFIKAVIMO PRAKTIKA: ELEKTRŪNŲ
SAVIVALDYBĖS ATVEJIS

Europos Sąjungos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62603S203

Vadovė

_____ doc. dr. Diana Janušauskienė

2013 -

Recenzentas

2013

Atliko

_____ stud. D. Sabinaitė

2013 - -

VILNIUS, 2013

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2013 - - -
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) _____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„_____“
_____“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)

TURINYS

SANTRUMPOS.....	8
ĮVADAS.....	9
1. UŽIMTUMO IR DARBO RINKOS POLITIKOS VAIDMUO INTEGRACIJAI Į DARBO RINKĄ.....	14
1.1. Socialinės apsaugos sistemos vaidmuo integracijos į darbo rinkos procese.....	14
1.2. Užimtumo ir darbo rinkos politika Lietuvoje.....	20
1.3. Lietuvos darbo biržos veikla ir atliekamos funkcijos.....	30
2. DARBO RINKOS PROFESINIO MOKYMO ORGANIZAVIMO YPATUMAI IR PRIEINAMUMAS.....	37
2.1. Suaugusiųjų mokymo kryptys ir būdai.....	37
2.2. Darbo rinkos profesinio mokymo organizavimas Lietuvoje.....	41
2.3. Darbo rinkos profesinio mokymo organizavimas Elektrėnų savivaldybėje.....	45
3. ELEKTRĖNŲ SAVIVALDYBĖS DARBO BIRŽOJE UŽSIREGISTRAVUSIŲ BEDARBIŲ PERSIKVALIFIKAVIMO GALIMYBIŲ IR PERSPEKTYVŲ TYRIMAS.....	53
3.1. Metodologinis tyrimo pagrindimas.....	53
3.2. Tiriamųjų socialinė-demografinė charakteristika.....	55
3.3. Bedarbių persikvalifikavimo galimybių ir perspektyvų Elektrėnų savivaldybėje analizė.....	63
IŠVADOS.....	74
PASIŪLYMAI.....	75
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA.....	76
SANTRAUKA.....	80
SUMMARY.....	81
ANOTACIJA/ ANNOTATION.....	82
PRIEDAI.....	84

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Valstybės politika darbo rinkoje.....	29
2 pav. Elektrėnų savivaldybės žemėlapis.....	49
3 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą ir lytį.....	56
4 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes ir lytį.....	57
5 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą ir lytį.....	58
6 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal darbo stažą ir lytį.....	59
7 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal bedarbystės trukmę ir lytį.....	60
8 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravimo trukmę ir lytį.....	61

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Lietuvos socialinė apsaugos sistema.....	16
2 lentelė. Pagrindinės darbo biržos teikiamos paslaugos asmenims.....	33
3 lentelė. Bedarbių skaičius Elektrėnų savivaldybėje.....	50
4 lentelė. Elektrėnų profesinio mokymo teikėjai ir mokymo programos.....	51
5 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą ir lytį.....	56
6 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal amžių ir lytį.....	57
7 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal išsilavinimą ir lytį.....	58
8 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal darbo stažą ir lytį.....	60
9 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal bedarbystės trukmę ir lytį.....	61
10 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravimo trukmę ir lytį.....	62
11 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal bedarbystės priežastis.....	63
12 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal darbo ieškojimo būdus ir lytį.....	64
13 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal pagrindinę kreipimosi į darbo biržą priežastį.....	65
14 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal pagrindinę kreipimosi į darbo biržą priežastį ir lytį.....	65
15 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių palyginimo pagal pagrindinę kreipimosi į darbo biržą priežastį ir lytį chi kvadrato testo rezultatai.....	66
16 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal pasinaudojimą darbo biržos teikiamomis priemonėmis ir lytį.....	66
17 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal galimybę pasinaudoti profesinio mokymo kursų (perkvalifikavimo) priemone ir lytį.....	67
18 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal darbo biržos siūlomą profesinio mokymo kursų priemonės naudingumo matymą ir lytį.....	67
19 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal paskatinusias perkvalifikuotis priežastis.....	68
20 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal paskatinusias perkvalifikuotis priežastis ir lytį.....	68

21 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių palyginimo pagal paskatinusias perkvalifikuotis priežastis ir lytį chi kvadrato testo rezultatai.....	69
22 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal dalyvavimą profesinio mokymo programose ir lytį.....	70
23 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal profesinio mokymo programų, kuriose dalyvavo, vertinimą ir lytį.....	71
24 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal profesinio mokymo programoje, kurioje dalyvavo, susidurtais sunkumais ir lytį.....	72
25 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal manymą, ar darbo biržos siūlomų profesinių mokymų programų sąrašas yra pakankamas ir atitinkantis bedarbių lūkesčius, ir lytį.....	73
26 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal dalyvavimą darbo biržos teikiamose priemonėse ir lytį.....	73

DARBE NAUDOJAMOS SANTRUMPOS IR SĄVOKOS

EK – Europos Komisija

ES – Europos Sąjunga

ESF – Europos Socialinis Fondas

Darbo birža – Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

MMA – Minimali mėnesinė alga

UNESCO – Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija

IVADAS

Lietuvos Respublikos darbo kodekso 91 straipsnyje reglamentuoja, kad „bedarbiais laikomi nedirbantys darbingo amžiaus darbingi asmenys, nesimokantys dieninėse mokymo įstaigose, neturintys pakankamų pragyvenimo lėšų, užsiregistravę gyvenamosios vietos teritorinėje darbo biržoje kaip ieškantys darbo ir pasirengę priimti pasiūlymą įsidarbinti arba mokytis profesijos“¹.

Bedarbystė – opi šiandieninė daugelio Europos Sąjungos valstybių narių problema su kuria susiduria ir Lietuva. Paskutiniaisi Lietuvos darbo biržos duomenimis, iki 2011 m. IV ketvirčio šalyje buvo registruota 216,1 tūkst. bedarbių. Tai sudaro 10,45 proc. šalies darbingo amžiaus gyventojų². Ilgalaikiai bedarbiai, pasak S. Nikitinos, tai pagal socialines charakteristikas įvairių specifinių bruožų turinti grupė. „Dažniausiai tai daugiau kaip metus nedirbę vyresnio amžiaus asmenys, neįgalieji, turintys įsidarbinimo sunkumų dėl sveikatos, socialiai remtini asmenys. Šių žmonių grupei būdinga vis labiau ryškėjanti socialinė atskirtis, jie neobjektyviai suvokia savo padėtį ir darbo rinkos situaciją, bedarbystės eigoje praranda gebėjimą prisitaikyti prie darbo rinkos pokyčių. Be to, ilgalaikiai bedarbiai – labiausiai socialiai pažeidžiamas gyventojų sluoksnis Lietuvoje“³.

1957 m. Romos sutartimi buvo įsteigta Europos Ekonominė Bendrija, ir Europos Socialinis Fondas (toliau – ESF), kurio vienas iš pagrindinių tikslų yra gerinti darbo galimybes, skatinant užimtumą ir didinant geografinį bei profesinį darbo jėgos judumą. ESF tapo Europos Sąjungos užimtumo strategijos ilgalaikie priemonė, kuriai kasmet skiriama vis didesnė dalis Bendrijų biudžeto.

Europos Sąjungos (toliau – ES) socialinė ir užimtumo politika yra sudėtinė ES vykdomos socialinės politikos dalis. ES lygiu minėtoji politika yra koordinuojama taikant atvirojo koordinavimo metodą. Tai reiškia, kad ES valstybė narė savo socialinę politiką tvarko savarankiškai, tačiau jai galioja bendros ES socialinės politikos nuostatos dėl kurių įgyvendinimo principų sutaria visos ES, kurios yra viršesnės už nacionalinius šalies teisės aktus.

Taigi socialinę ir užimtumo politiką pirmiausia kuria pačios valstybės narės. Lietuvoje valstybės socialinė sistemos dalis, apimanti nedarbo politiką, pradėta formuoti 1991 m. po Nepriklausomybės atkūrimo. Nuo to laiko buvo priimta, pakeista daug šių sričių reglamentuojančių teisės aktų, numatytos įstatymų įgyvendinimo priemonės, sukurtos jas įgyvendinančios institucijos. Nuo 1991 m. Lietuvoje savo

¹ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (Žin., 2002, Nr. 64-2569), <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=412950> [žiūrėta 2012 04 12]

² Lietuvos darbo birža, <<http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/situacija.aspx>> [žiūrėta 2012 04 12]

³ Nikitina, S. Nedarbas ir jo didėjimo prieštastys ekonomikos pertvarkymo Lietuvoje metu. *Ekonomika ir vadyba: konferencijos pranešimų medžiaga*, Kaunas, 2000, p. 308–309.

veiklą pradėjo darbo biržos. Darbo biržos, atsižvelgdamos į padėtį darbo rinkoje, numato svarbius aspektus, kurie padeda sugražinti į darbo rinką pasyvius žmones, ilgalaikius bedarbius, padidina jų užimtumo galimybes. Svarbiausias Lietuvos darbo biržos uždavinys – įgyvendinti valstybinės užimtumo garantijas darbo rinkoje. Užimtumo didinimas ir nedarbo mažinimas, siekiant Lietuvos gyventojų gerovės ir saugumo, politinio, socialinio ir ekonominio stabilumo – vienas iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginių prioritetų. Siekiant mažinti bedarbių skaičių darbo biržose pradėtos teikti aktyvios darbo rinkos priemonės. Viena iš aktyvių darbo rinkos priemonių – bedarbių perkvalifikavimas. Profesinio mokymo paskirtis, vadovaujantis Švietimo įstatymu, „padėti asmeniui įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje“⁴. Mokyti pagal profesinio mokymo programas gali būti siunčiami bedarbiai ir įspėti apie atleidimą iš darbo darbuotojai. Į profesinio mokymo priemonę asmenis siunčia teritorinės darbo biržos. Darbo biržoje iš viso galima persikvalifikuoti pagal 1884 mokymo programas. Bedarbių profesinis perkvalifikavimas yra finansuojamas iš Užimtumo fondo. Taip pat minėtąją aktyviosios darbo rinkos priemonę finansuojama ir ES struktūrinių fondų lėšomis įgyvendinant įvairius projektus.

Šis magistro baigiamasis darbas skirtas vienos Lietuvos savivaldybės užimtumo problemų analizei. Vieno atvejo studijai pasirinkta Elektrėnų savivaldybė. Elektrėnų savivaldybė įkurta 1999 m. gruodžio 21 d. per savivaldybių reformą. suformavus iš dalies Trakų bei Kaišiadorių rajonų savivaldybių teritorijų. Tai palyginti „jauna“ savivaldybė, kurioje gyvena beveik 25 tūkst. gyventojų. Elektrėnų savivaldybė priskiriama Vilniaus teritorinės darbo biržos Trakų skyriui Elektrėnų poskyriui. Elektrėnų savivaldybėje galima persikvalifikuoti pagal 10 mokymo programų. Jei Elektrėnų savivaldybės gyventojas nori persikvalifikuoti pagal mokymo programą, kuri nėra teikiama Elektrėnų savivaldybėje, jam yra sudaromos galimybės lankyti mokymo programas, kurios yra teikiamos Trakų arba Vilniaus miestuose.

Temos aktualumas. Nuo 2008 metu ekonomikos augimas Lietuvoje pradėjo lėtėti, o šis lėtėjimas tiesiogiai palietė darbo rinką ir užimtumo sektorių. Nors užimtumo didinimas ir nedarbo mažinimas, siekiant Lietuvos gyventojų gerovės ir saugumo, politinio, socialinio ir ekonominio stabilumo – vienas iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginių prioritetų, bedarbystė Elektrėnų savivaldybėje yra aktuali problema. Nors Elektrėnų savivaldybėje yra teikiama aktyvi darbo rinkos priemonė bedarbių perkvalifikavimas, tai nepadeda sumažinti bedarbių skaičiaus minėtoje savivaldybėje. Atsižvelgiant į tai, tikslinga išsiaiškinti Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių aktualias bedarbystės priežastis, darbo paieškos būdus ir pagrindines kreipimosi į darbo biržą priežastis, bedarbių požiūrį ir motyvus

⁴ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, <http://www.istatymas.lt/istatymai/svietimo_istatymas.htm> [žiūrėta 2012 04 12]

į persikvalifikavimą, bedarbių persikvalifikavimo galimybes ir perspektyvas Elektrėnų savivaldybėje ir ar jos tenkina bedarbių lūkesčius.

Temos iširtumas. Nedarbą ir jo priežastis nagrinėjo R. Adamonienė ir A. Sakalas (2001), R. Ginevičius ir A. Stankevičienė (1999), B. Martinkus, A. Sakalas, A. Savanevičienė (2006), S. Nikitinas (2001). Suaugusiųjų mokymosi ir profesinio mokymosi perspektyvas savo darbuose nagrinėjo D. Beresnevičienė (1995), L. Duoblienė (2010), G. Foley (2007), M. Krowles (1980), R. Laužackas (1997). Užimtumo didinimo galimybes savo darbuose nurodė L. Domarkienė (2001), M. Išoraitė (2007), B. Martinkus, A. Sakalas, A. Savanevičienė (2005). Lietuvos socialinės apsaugos sistemą nagrinėjo A. Guogis (2006, 2007), M. Išoraitė (2007), R. Lazutka (2001).

Darbe remiamasi tokiais pagrindiniais šaltiniais: Užimtumo rėmimo įstatymu, aktyvių darbo rinkos politikos priemonių taikymą detalizuojančiais poįstatyminiais teisės aktais, Švietimo įstatymu, Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymu, Bedarbių rėmimo įstatymu, Profesinio mokymo įstatymu, Lietuvos darbo biržos ir Statistikos departamento pateikiamais statistiniais duomenimis.

Tikslas. Išanalizuoti bedarbių persikvalifikavimo galimybes ir perspektyvas Elektrėnų savivaldybėje.

Tyrimo objektas. Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių persikvalifikavimas .

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti socialinės apsaugos sistemos vaidmenį integracijai į darbo rinką, užimtumo ir darbo rinkos politiką.
2. Išanalizuoti užimtumo ir darbo rinkos politiką.
3. Išanalizuoti darbo rinkos profesinio mokymo organizavimo ypatumus ir prieinamumą.
4. Įvertinti bedarbių persikvalifikavimo galimybes ir perspektyvas Elektrėnų savivaldybėje.

Hipotezė. Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje persikvalifikavimo galimybės netenkina bedarbių lūkesčių.

Tyrimo metodika:

Teoriniai. Teisinių aktų ir normų, literatūros ir mokslinių šaltinių analizė.

Empiriniai. Atlikus literatūros analizę, darbe atliktas empirinis tyrimas, kuriame pasirinktas kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa. Anketinės apklausos tikslas – įvertinti bedarbių užsiregistravusių Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje nuomonę apie persikvalifikavimo galimybes ir perspektyvas minėtoje darbo biržoje. Empirinių duomenų surinkimui naudota: pačios darbo autorės parengta anketa bedarbiams, užsiregistravusiems Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje.

Statistiniai. Informacijai apdoroti naudota SPSS (angl. *StatisticalPackageforSocialScience*) programa, 15,0 versija, grafiniam tyrimo duomenų pavaizdavimui naudota Microsoft Excel programa. Sugrupuota informacija pateikiama lentelėse ir grafikuose.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, dėstymas, susidedantis iš 3 skyrių, išvados, cituotos ir naudotos literatūros sąrašas iš 54 šaltinių, anotacija, santrauka lietuvių ir anglų kalba, priedai. Darbo apimtis 96 puslapiai, jame yra 26 lentelės ir 8 paveikslai. Darbo pabaigoje pateikti 2 priedai.

Trumpas kiekvienos iš dėstomų dalių apibūdinimas. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu buvo analizuojamas Socialinės apsaugos sistemos vaidmuo integracijos į darbo rinkos procese, užimtumo ir darbo rinkos politika Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, minėtos politikos reglamentavimas nacionaliniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose ir jos formos pagal teikiamas priemones. Taip pat analizuota Lietuvos darbo biržos teikiamos veiklos formos ir funkcijos.

Antroje dalyje analizuojamos suaugusiųjų mokymo kryptių ir būdų privalumai ir pritaikymai, darbo rinkos profesinio mokymo organizavimo Lietuvoje galimybės ir ypatumai, taip pat nagrinėjamas darbo rinkos profesinio mokymo organizavimas Elektrėnų savivaldybėje.

Trečioje dalyje, siekiant išsiaiškinti Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių aktualias bedarbystės priežastis, darbo paieškos būdus ir pagrindines kreipimosi į darbo biržą priežastis, aprašyti atlikto tyrimo rezultatai.

Darbe naudojamų sąvokų apibrėžimai:

Aktyvi darbo rinkos politika – tai priemonių rinkinys bedarbiams, kuris padeda greičiau jiems sugrįžti į darbo rinką ir ten išsilaikyti.

Darbo birža – „įstaiga prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kuri kartu su jai pavaldžiomis teritorinėmis darbo biržomis įgyvendina darbo rinkos ir užimtumo rėmimo politiką“⁵.

ES užimtumo politika – „sudėtinė ES vykdomos socialinės politikos dalis ir pagrindinis socialinio saugumo garantas“⁶.

Formalusis švietimas – „valstybės reglamentuojamas ir kontroliuojamas lavinimasis, mokymasis ir studijos, kurias sėkmingai baigusieji gauna valstybės pripažįstamą diplomą arba pažymėjimą“⁷.

⁵ Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai (Žin., 1996, Nr. 125-4774), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=287294 [žiūrėta 2011 10 10]

⁶ Domarkienė, L. Užimtumo politika – socialinis garantas Europos Sąjungoje, LTU 2001, p. 119.

⁷ Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=370777> [žiūrėta 2012 11 2]

Neformalusis suaugusiųjų švietimas – „asmens ir visuomenės interesus atliepiantis mokymasis, lavinimasis ar studijos, kurias baigusiam neišduodamas valstybės pripažįstamas dokumentas, patvirtinantis išsilavinimo, tam tikros jo pakopos ar atskiro reglamentuoto modulio baigimą arba kvalifikacijos įgijimą“⁸.

Pasyvioji darbo rinkos politika – tai visuma valstybės teikiamų finansinių priemonių, kurias teikia valstybės, vietos savivaldybės, socialinio draudimo fondas ir kiti viešojo sektoriaus subjektai, o įgyvendinama per įvairias kompensacijas, išmokas, pašalpas nedarbo atveju.

Profesinis mokymas – „mokymas pagal profesinio mokymo programas, padedantis asmeniui įgyti kvalifikaciją ar ją tobulinti“⁹.

Tęstinis profesinis mokymas – „profesinis mokymas, skirtas asmens turimai kvalifikacijai tobulinti ar kitai kvalifikacijai įgyt“¹⁰.

Suaugusiųjų švietimas – „tai procesas, kurio eigoje suaugusieji tobulina patirtį ir tokiu būdu įgyja naujų žinių, pagilina supratimą, įgūdžius, praplečia požiūrį, interesus ir normas konkrečioje srityje“¹¹.

Užimtumo rėmimo politika – „užimtumo rėmimo priemonių, darbo rinkos paslaugų, kitų ekonominių ir socialinių priemonių taikymas, siekiant didinti darbo ieškančių asmenų užimtumą, mažinti nedarbą, švelninti neigiamas jo pasekmes“¹².

⁸ Ten pat.

⁹ Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymas, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=350526 > [žiūrėta 2012 04 12]

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Krowles, M. .Modern Prastice of Adult Edukacation. From Pedagogy to Andragogy. Cambrige Adult Education, 1980, p. 97.

¹² Lietuvos Respublikos Seimas Užimtumo rėmimo įstatymas, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279173&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2012 10 20]

1. UŽIMTUMO IR DARBO RINKOS POLITIKOS VAIDMUO INTEGRACIJAI Į DARBO RINKĄ

1.1. Socialinės apsaugos sistemos vaidmuo integracijos į darbo rinkos procese

Nedarbas šiuo metu yra viena aktualiausių socialinių temų Europos Sąjungos šalyse taip pat ir Lietuvoje. Valstybių socialinė politika siekiant išspręsti esančią problemą vis labiau orientuojama į gyventojų užimtumo kontroliavimą nedarbo mažinimo link. Nedarbas traktuojamas kaip padėtis, kai asmuo ne savo noru neturi mokamo darbo ir, būdamas darbingas, negali jo rasti. Todėl kiekvienos valstybės misija yra sudaryti sąlygas kiekvienam šalies gyventojui, norinčiam ir galinčiam dirbti, savo darbu užsitikrinti tinkamą gyvenimo lygį.

R. Lazutka pažymi, kad pirmą kartą socialinės apsaugos terminas buvo paminėtas 1935 m. JAV įstatymų leidyboje prezidento Franklino D. Ruzvelto administracijai priimant JAV Socialinės apsaugos įstatymą. Be to, apsaugos nuo socialinių pavojų būta jau XIX a. antroje pusėje, ypač XIX a. devintojo dešimtmečio Vokietijoje, kurioje kanclerio Otto Bismarcko iniciatyva buvo įkurtos sveikatos ir pensijų draudimo sistemos¹³.

Pasak A. Guogio, „lyginant su kai kuriomis Vakarų Europos valstybėmis, kur socialinė apsauga suprantama labai plačiai ir apima tokias sritis kaip sveikatos apsaugos ir darbo aplinkos klausimai, Lietuvoje socialinė apsauga apima tris sudėtines dalis – socialinį draudimą, socialinę paramą ir specialiąsias (papildomas) socialines išmokas. Lietuvos socialinės apsaugos modelis, taip kaip ir platesne prasme socialinės politikos (Gerovės) modelis bendriausia prasme atitinka bismarkinį, korporatyvinį - konservatyvųjų tipą, kuriam būdinga socialinių išmokų sistema, priklausanti nuo dirbančiojo buvusio (ar esamo) dalyvavimo darbo rinkoje rezultatų. Jeigu dirbančiojo atlyginimas ir darbo stažas (o kartu – ir įmokos) buvo didesni, tai dirbantysis įgyja teisę į didesnę socialinę išmoką socialinės rizikos pasireiškimo atveju. Tokia sistema buvo sugalvota kanclerio Bismarcko Vokietijoje dar 19-ame amžiuje, bet išliko ir sustiprėjo beveik visose kontinentinės Europos šalyse 20-ame amžiuje“¹⁴.

1957 m. Romos sutartimi buvo įsteigta Europos Ekonominė Bendrija, ir Europos Socialinis Fondas (toliau – ESF), kurio vienas iš pagrindinių tikslų gerinti darbo galimybes, skatinant užimtumą ir didinant geografinį bei profesinį darbo jėgos judumą. ESF tapo Europos Sąjungos užimtumo strategijos ilgalaike priemone, kuriai kasmet skiriama vis didesnė dalis Bendrijų biudžeto.

¹³ Lazutka, R. Socialinė apsauga// Žmogaus socialinė raida, Vilnius, 2001.

¹⁴ Guogis, A. „Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos“, 2007, <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-07-17-arvydas-guogis-del-lietuvos-socialines-apsaugos-sampratos/4433>> [žiūrėta 2012 09 27]

Tačiau tik J. Delorsui 1985 – 1995 metais būnant Europos Komisijos (toliau – EK) pirmininku labiau susidomėta Europos Sąjungos (toliau – ES) socialinė ir užimtumo politika. Tuo metu EK visas savo pastangas ir finansinius išteklius buvo nukreipusi į vidaus rinką ir pinigų sąjungos kūrimą, todėl buvo atkreiptas ypatingas dėmesys ir į užimtumo politiką, nes minėtoji politika darė įtaką vidaus rinkai ir pinigų sąjungos kūrimui. 1991-1993 metais vykusio Rusijos krizė turėjo įtakos ES, todėl sulėtėjęs ekonomikos augimas trukdė tęsti pradėtas reformas, buvo sunku spęsti darbo rinkos problemas. Nedarbą lėmė ir spartus technologinis vystymasis, kurio pasėkoje buvo mažinamas gamyboje dirbančių darbuotojų skaičius. Prie nedarbo skatinimo prisidėjo ir imigracijos iš Azijos ir trečiųjų šalių didėjimas, pigios darbo jėgos pasiūla. Sparčiai didėjant nedarbui ES, ES valstybės narės privalėjo analizuoti ir spręsti iškilusias nedarbo problemas, nes tai ženkliai atsiliepė ekonomikos augimui ir trukdė nuosekliam pinigų sąjungos kūrimui.

Pasak A. Guogio „Socialinė apsauga Europos Sąjungoje buvo mažai suvienodinta. Socialinės politikos konvergencija reišks tik dėl politikos tikslų, kai kuriais socialinės įterpties klausimais ir dėl bazinės socialinės paramos“¹⁵.

ES lygiu socialinė ir užimtumo politika yra koordinuojama taikant atvirojo koordinavimo metodą. Tai reiškia, kad ES valstybė narė savo socialinę politiką tvarko savarankiškai, tačiau jai galioja bendros ES socialinės politikos nuostatos dėl kurių įgyvendinimo principų sutaria visos ES, kurios yra viršesnės už nacionalinius šalies teisės aktus. Tuo tarpu Europos Komisija (toliau – EK), kaip teigiama EK interneto svetainėje:

- „1. koordinuoja ir stebi nacionalinę politiką,
2. skatina dalytis patirtimi užimtumo, skurdo, socialinės atskirties, pensijų ir kitose srityse,
3. rengia teisės aktus ir stebi jų įgyvendinimą tokiose srityse, kaip teisės darbe ir socialinės apsaugos sistemų koordinavimas“¹⁶.

Valstybinė socialinė politika, pasak A. Guogio, tai „piniginių išmokų ir paslaugų paskirstymas atsižvelgiant į gaunamų pajamų dydį ar jų praradimą ir kaip nemokamas socialinių paslaugų teikimas nepakankamai aprūpintiems piliečiams“¹⁷.

Lietuvos socialinė apsaugos sistema susideda iš dviejų dalių: socialinės paramos ir draudimo.

Socialinis draudimas, pasak D. Medaiskio „remiasi įmokų – išmokų principu. Teisę gauti socialinio draudimo išmokas įgyja tie, kas įstatymo nustatyta laiką mokėjo įstatymo nustatyto dydžio socialinio

¹⁵ Guogis, A. Socialinės politikos modeliavimas Europos integracijos procese, MRU 2006, p. 30.

¹⁶ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=lt&catId=1> [žiūrėta 2013 03 01]

¹⁷ A. Guogis „Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos“, 2007, <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-07-17-arvydas-guogis-del-lietuvos-socialines-apsaugos-sampratos/4433>> [žiūrėta 2012 09 27].

draudimo įmokas. Į kitus faktorius (gavėjo turtą ir pajamas, šeimos sudėtį ir pan.) paprastai neatsižvelgiama – svarbiausias yra draudimo įmokų mokėjimo faktas, o socialinė parama – remiasi poreikio principu. Jos priemonėmis užtikrinama, kad kiekvienas asmuo (šeima), kuris neturi pakankamai lėšų pragyvenimui ir kuris negali gauti tokių lėšų savo pastangomis ar iš kitų šaltinių, gautų reikiamą paramą. Teisė gauti išmokas priklauso nuo gavėjo turtingos padėties ir dažniausiai suteikiama šią padėtį atitinkamai įvertinus¹⁸.

1 lentelė. Lietuvos socialinė apsaugos sistema

Socialinė apsauga				Specialios socialinės išmokos
Socialinis draudimas	Socialinė parama			
	Piniginė socialinė parama	Socialinės paslaugos		
		Bendrosios	Specialios	
Pensijų draudimas	Šalpos išmokos: pensijos ir kompensacijos	Informavimas ir konsultavimas	Socialinė priežiūra: <i>pagalba į namus, socialinių įgūdžių ugdymas, laikinas apnakvyndinimas</i>	Prezidento pensija
Ligos ir motinystės draudimas	Laidojimo pašalpa. Transporto lengvatos vaikams, seniems, neįgaliesiems	Tarpininkavimas atstovavimas		Lietuvos Respublikos I ir II laipsnio pensijos
Sveikatos draudimas	Išmokos vaikams (šeimos pašalpos)	Sociokultūrinės	Socialinė globa: <i>dienos, trumpalaikė, ilgalaikė</i>	Nukentėjusių asmenų pensijos
Nedarbo draudimas	Socialinė pašalpa	Transporto		Karių ir pareigūnų pensijos Teisėjų pensijos
Draudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų	Būsto išlaikymo išlaidų ir kitos kompensacijos	Maitinimo Aprūpinimo drabužiais ir kt.		Mokslininkų pensijos <i>Signatarų renta</i> <i>Artistų renta</i>

Šaltinis: D. Medaiskis Socialinės apsaugos ekonomika, 2012, 11 p.

Kaip matyti iš 1 lentelės, Lietuvos socialinės apsaugos sistema susideda iš tokių dalių: socialinio draudimo, socialinės paramos ir specialių socialinių išmokų. Socialinis draudimas apima tokias sritis kaip pensijų, ligos ir motinystės, sveikatos nedarbo draudimą ir draudimą nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų. Socialinę paramą skirstoma į piniginę socialinę paramą (įvairios išmokos ar kompensacijos) ir socialines paslaugas, kurios būna bendrosios arba specialiosios, kurios skiriamos tam

¹⁸ Medaiskis, D. Socialinės apsaugos ekonomika, 2012, p. 10.

tikrai individų grupei. Taip pat yra ir specialios socialinės išmokos, kurioms priskiriamos tokios išmokos kaip Prezidento, karių, teisėjų, mokslininkų pensija ir pan.

Lietuvoje valstybės socialinė sistemos dalis apimanti nedarbo politiką pradėta formuoti 1991 m. po Nepriklausomybės atkūrimo. Nuo to laiko buvo priimta, pakeista daug šių sričių reglamentuojančių teisės aktų, numatytos įstatymų įgyvendinimo priemonės, sukurtos jas įgyvendinančios institucijos. Nuo 1991 m. Lietuvoje savo veiklą pradėjo darbo biržos. Tais pačiais metais atsirado ir pirmieji oficialus bedarbiai bei buvo užfiksuotas nedarbo lygis. Pažymėtina, kad tuo laikotarpiu, kai Lietuva įėjo į Sovietų Sąjungos sudėtį, remiantis statistika, bedarbių šalyje nebuvo užfiksuota.

Dabartiniu metu svarbiausi teisės aktai reglamentuojantys Lietuvos socialinės apsaugos sistemą:

- Lietuvos Respublikos Konstitucija;
- Lietuvos Respublikos Valstybinis socialinio draudimo įstatymas;
- Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas;
- Lietuvos Respublikos Užimtumo rėmimo įstatymas;
- Lietuvos Respublikos Nedarbo socialinio draudimo įstatymas (iki 2005 m. Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymas);
- Socialinių paslaugų įstatymas;
- Minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymas;

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 str. įtvirtina, kad „Kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju“¹⁹.

Valstybinio socialinio draudimo įstatymas (1991 m., nauja redakcija 2004 m.) apibrėžia valstybinio socialinio draudimo rūšis, iš kurių viena rūšis yra „nedarbo socialinis draudimas, kai draudžiama išmokoms, numatytoms Nedarbo socialinio draudimo įstatyme“ draudžiamus asmenis, finansavimo ir administravimo sistemą²⁰.

Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas reglamentuoja „valstybinio socialinio aprūpinimo santykių pagrindus. Valstybinio socialinio aprūpinimo sistema yra visuomenės socialinio aprūpinimo pagrindas. Greta šios sistemos valstybėje gali egzistuoti įvairios visuomeninės ir privačios socialinio aprūpinimo sistemos, kurių funkcionavimą reguliuoja įstatymai, reglamentuojantys tų

¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin., 1992, Nr. 33-1014), <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=274999&p_query=&p_tr2=2> [žiūrėta 2011 10 01]

²⁰ Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo įstatymas (Žin., 1991, Nr. 17-447; 2004, Nr. 171-6295), <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404213> [žiūrėta 2011 10 04]

organizacijų ir įmonių veiklą²¹. Įstatymas nurodo, kad valstybinio socialinio aprūpinimo sistema „apima visus šalies gyventojus“ ir išvardina atvejus, kada taikomas socialinis aprūpinimas. Lietuvos Respublikos Valstybinis socialinio draudimo įstatymu reglamentuojama, kad „valstybės nustatytų socialinių ekonominių priemonių sistema, teikianti gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų Respublikos gyventojams, kurie negali dėl įstatymų numatytų priežasčių apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba yra nepakankamai aprūpinti“²². Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatyme numatyta, kad „Socialinės ir darbo apsaugos ministerija formuoja ir įgyvendina valstybės socialinę politiką, aiškina socialinio aprūpinimo įstatymus, vykdo kitas funkcijas, numatytas ministerijos nuostatuose, bei yra atsakinga už socialinio aprūpinimo sistemos funkcionavimą“²³. Taip pat didelę svarbą turi ir kitos institucijos, kurios tiesiogiai atsakingos už darbo rinkos politikos bei programų įgyvendinimą - tai Lietuvos darbo birža (įsteigta 1991 m.) ir iki 2010 m. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba (1992 m.). 2010 m. atliekant užimtumo politiką vykdančių įstaigų reformas, buvo panaikinta Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, o dalis jos funkcijų, susijusių su užimtumo politikos įgyvendinimu, perduota Lietuvos darbo biržai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – darbo birža). Taigi, nuo 2010 m. spalio 1 d. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba pertvarkyta į Socialinės globos įstaigų administravimo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kuriai pavesta vykdyti socialinės globos įstaigų administravimo funkcijas.

Užimtumo rėmimo įstatymas nustato „darbo ieškančių asmenų užimtumo rėmimo sistemos teisinius pagrindus, jos tikslą, uždavinius, užimtumo rėmimo politiką įgyvendinančių institucijų (įstaigų) funkcijas, užimtumo rėmimo priemonių įgyvendinimo ir darbo rinkos paslaugų teikimo organizavimą ir finansavimą“²⁴. Įstatyme apibrėžiama, kad užimtumo rėmimo sistemos tikslas „siekti visiško gyventojų užimtumo, mažinti jų socialinę atskirtį ir stiprinti socialinę sanglaudą“²⁵.

Nedarbo socialinio draudimo įstatymas nustato „nedarbo socialinio draudimo teisinius santykius, asmenų, kurie draudžiami nedarbo draudimu kategorijas, teisę į nedarbo socialinio draudimo išmoką, jos skyrimo, apskaičiavimo bei mokėjimo sąlygas, šios draudimo rūšies finansavimą, administravimą ir atsakomybę“²⁶.

²¹ Lietuvos Respublikos Valstybinis socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas (Žin., 1991, Nr. 17-447; 2004, Nr. 171-6295), <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404213> [žiūrėta 2011 10 04]

²² Ten pat.

²³ Ten pat.

²⁴ Užimtumo rėmimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 73-2762; 2009, Nr. 86-3638), <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=411964&p_query=&p_tr2=2> [žiūrėta 2011 10 04]

²⁵ Ten pat.

²⁶ Lietuvos Respublikos Valstybinis socialinio draudimo įstatymas (Žin., 1991, Nr. 17-447; 2004, Nr. 171-6295), <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404213> [žiūrėta 2011 10 04]

Socialinių paslaugų įstatymas apibrėžia „socialinių paslaugų sampratą, tikslus ir rūšis, reglamentuoja socialinių paslaugų valdymą, skyrimą ir teikimą, socialinės globos įstaigų licencijavimą, finansavimą, mokėjimą už socialines paslaugas bei ginčų, susijusių su socialinėmis paslaugomis, nagrinėjimą“²⁷. Minėtuju įstatymu reglamentuojama, kad „socialinės paslaugos yra paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šėimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“, o „Socialinės paslaugos teikiamos siekiant užkirsti kelią asmens, šėimos, bendruomenės socialinėms problemoms kilti, taip pat visuomenės socialiniam saugumui užtikrinti“²⁸.

Minimaliojo darbo ūmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymas „nustato socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklius, jų patvirtinimo tvarką, bazinį bausmių ir nuobaudų dydį ir jo taikymą, minimaliojo darbo ūmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių, pareigūnų ir karių valstybinių pensijų, iki 1991 m. liepos 1 d. paskirtų pareigūnų ir karių valstybinių pensijų už tarnybą ir netekto darbingumo pensijų bei teisėjų valstybinių pensijų indeksavimą“²⁹.

Lietuvos socialinės apsaugos sistemą darbo rinkos procesuose administruoja:

- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija – vykdomoji valdžios institucija, įgyvendinanti socialinės apsaugos sistemos politiką;
- Lietuvos darbo birža – moka pašalpas bedarbiams, registruoja ieškančius darbo, tarpininkauja ir padeda bedarbiams susirasti darbą, vykdo aktyvias darbo rinkos priemones.

Pažymėtina, kad Europos Sąjungos šalyse socialinė apsauga apibrėžta sprendimais, reglamentais, direktyvomis, Europos ūimtumo strategija ir vienu iš pagrindiniu dokumentu – Europos socialine chartija. Ja ratifikavusios vyriausybės privalo šia chartija vadovautis vykdydamos savo socialinę politiką, nepamiršti ekonominio konteksto, kuriame vyksta visi socialiniai visuomenės pokyčiai. Tačiau pažymėtina, kaip jau buvo pateikta anksčiau, kad ES nėra bendros socialinės apsaugos politikos, ją formuoja pačios narės.

²⁷ Socialinių paslaugų įstatymas (Žin., 2006, Nr. 17-589), <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=371770&p_query=&p_tr2=2> [žiūrėta 2011 11 02]

²⁸ Ten pat.

²⁹ Minimaliojo darbo ūmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymas (Žin., 2008, Nr. 83-3294), <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=334467&p_query=&p_tr2=2> [žiūrėta 2011 10 20]

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje socialinės apsaugos sistema reglamentuojanti darbo rinkos procesą yra pakankamai išsami ir teisiškai apibrėžtos socialinės apsaugos sistemos tikslai, uždaviniai ir priemonės darbo rinkos procesui gerinti.

1.2. Užimtumo ir darbo rinkos politika Lietuvoje

Užimtumas, pasak M. Išoraitės, „aktuali problema kiekvienam žmogui [...] Geri užimtumo rodikliai [...] reiškia tai, kad ekonominė šalies padėtis yra stabili, gyventojai turi pragyvenimo šaltinį ir gali patenkinti savo poreikius“³⁰. Pasak autorės, nuo Nepriklausomybės atkūrimo ekonominė ir socialinė problema yra gyventojų užimtumas ir nedarbo mažinimas.

Pasak A. Aleksandravčiaus ir A. Raupelienės „Užimtumas priskiriamas ekonominei kategorijai, sudarančiai prielaidas ekonominei sistemai vertinti. Pasak D. Beržinskienės, įvertinus galima teigti, kad užimtumas, išreikštas visuomeniniais tarpasmeniniais santykiais, nukreiptais darbo koncepcijai bei apibrėžtas konkrečia darbo vieta, atspindi įvairaus laikmečio ekonomikos vertinimo nuostatas. Kiti autoriai užimtumą apibūdina kaip darbingo amžiaus asmenų veiklą, siekiant patenkinti asmeninius ir visuomeninius poreikius ir suteikiančią pajamų. Tai makroekonominė kategorija, išreiškianti santykį tarp darbingo amžiaus dirbančių asmenų skaičiaus ir bedarbių skaičiaus tam tikrame ekonominiame regione. Taip pat užimtumas gali būti suvokiamas kaip realiojo darbo užmokesčio ir žmonių, sugebančių susirasti darbą, sąryšis. Išskiriamas darbo užmokesčio reikšmingumo ir darbo paieškos motyvacijos veiksnys“³¹.

B. Martinkus ir D. Beržinskienė teigia, kad „svarbiausias valstybinės užimtumo politikos tikslas – siekti ir pagal galimybes užtikrinti racionalų, efektyvų gyventojų užimtumą. Darbo rinkos valstybinio reguliavimo funkcija – skatinti racionalių darbo jėgos paklausą ir palaikyti ją efektyvią, t.y. darbo rinkos poreikius atitinkančią darbo jėgos pasiūlą“³².

Užimtumo rėmimo politika, vadovaujantis Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo (toliau – Užimtumo įstatymas) 2 straipsnio 15 dalimi, „užimtumo rėmimo priemonių, darbo rinkos paslaugų, kitų

³⁰ Išoraitė, M. Socialinių paslaugų administravimas, 2007, p. 221.

³¹ Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų struktūros plėtrai, < http://vadyba.asu.lt/30/ManagementKaunas_590.pdf > [žiūrėta 2012 04 12]

³² Martinkus, B., Beržinskienė, D. Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai: monografija. Kaunas: Technologija, 2005, p. 172,

ekonominių ir socialinių priemonių taikymas, siekiant didinti darbo ieškančių asmenų užimtumą, mažinti nedarbą, švelninti neigiamas jo pasekmes³³.

Taigi, užimtumo politika suprantama, kaip valstybės socialinių ir ekonominių priemonių visuma ir sistema, kuria siekiama užtikrinti užimtumą. Užimtumo, kaip reiškinių, sprendimo problema nėra labai lengva, nes kaip minėta jį įtakoja socialiniai ir ekonominiai veiksniai, o užimtumo problema turi būti sprendžiama ne tik miesto, bet visiems šalies mastu. Be to, užimtumui turi įtakos ir tarptautiniai procesai, todėl ši problema turi būti sprendžiama ir tarptautiniu mastu. Užimtumo politika numato ir realizuoja nedarbo priemones. Užimtumo didinimas, siekiant Lietuvos gyventojų gerovės ir saugumo, politinio, socialinio ir ekonominio stabilumo – vienas iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginių prioritetų.

Kaip jau buvo minėta anksčiau ES užimtumo politika labiausiai buvo susirūpinta tik apie 1985 metus. ES užimtumo politikos vystymąsi galima suskirstyti į šiuos etapus:

1. 1993 m. Baltosios knygos dėl augimo, konkurencingumo ir užimtumo paskelbimas. „Ji paskatino diskusijas dėl Europos ekonomikos ir užimtumo strategijos ir dėl to, kad pirmą kartą užimtumo problema iškelta kaip vienas svarbiausių Europos darbotvarkės klausimų³⁴.

2. Eseno procesas (Europos Vadovų Taryba, 1994 m.). „Europos Vadovų Tarybos susitikime sutarta dėl penkių pagrindinių tikslų, kurių turi siekti valstybės narės: I) investuoti į profesinį mokymą, II) didinti užimtumą skatinantį augimą, III) mažinti ne darbo užmokesčio išlaidas, IV) stiprinti aktyvią darbo rinkos politiką ir v) kovoti su jaunimo ir ilgalaikiu nedarbu. Valstybės narės turėjo užtikrinti, kad šios rekomendacijos būtų įgyvendintos rengiant Komisijos ir Tarybos stebimas daugiamečių programas. Eseno procesas ES lygmeniu padėjo didinti informuotumą apie didelį nedarbą valstybėse narėse³⁵. Esene suformuotos strateginės ESF veiksmų kryptys. Buvo patvirtintas Veiksmų planas, siekęs pažaboti bedarbystę kaip pagrindinę socialinę problemą.

3. 1997 m. Amsterdamo sutartyje buvo iš esmės suformuluotos ir įteisintos užimtumo politikos nuostatos. Taip pat buvo įteisintas naujo daugialypio, kompleksiško mechanizmo sukūrimas, kuris ES institucijoms suteikė naujų galių formuluojant, įgyvendinant ir vertinant ES valstybių narių vykdomą užimtumo politiką. „Amsterdamo sutarties antraštinėje dalyje „Užimtumas“ suformuluota Europos užimtumo strategija ir įkurtas nuolatinis, Sutarties nuostatomis grindžiamas ir patariamąjį statusą turintis Užimtumo komitetas, kad būtų skatinamas valstybių narių užimtumo ir darbo rinkos politikos kryptių koordinavimas. Sutartis nepakeitė pagrindinio principo, pagal kurį užimtumo politika priskiriama išimtinai

³³ Užimtumo rėmimo įstatymo pakeitimo įstatymas, <<http://www.ldb.lt/TDB/Vilnius/DarboRinka/Documents/Lietuvos%20Respublikos%20%20U%C5%BEimtumo%20r%C4%97mimo3638.htm>> [žiūrėta 2012 04 12]

³⁴ Užimtumo politika, <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_4.9.3.pdf> [žiūrėta 2013 02 28]

³⁵ Ten pat.

valstybių narių kompetencijai, tačiau valstybės narės įsipareigojo Bendrijos lygmeniu koordinuoti savo užimtumo politiką³⁶. Taigi, nedarbo problema tapo visos Europos rūpesčiu.

4. 1997–2004 m. Europos užimtumo strategija. 1997 m. lapkričio mėn. įvyko specialus Liuksemburgo susitikimas užimtumo klausimais, kuriame buvo aiškiau reglamentuotas Amsterdamo sutartyje įteisintas užimtumo politikos įgyvendinimo mechanizmas bei patvirtintos pagrindinės veiklos kryptys (gairės), kurių pagrindu susiformavo Europos užimtumo strategija. „Pagal ją buvo sukurta kasmetinio nacionalinių užimtumo politikos kryptių koordinavimo ir stebėjimo sistema. Nacionalinių užimtumo politikos kryptių koordinavimas ES lygmeniu grindžiamas valstybių narių įsipareigojimu nustatyti bendrus tikslus ir uždavinius. Strategija sudaryta remiantis šiais elementais:

- užimtumo politikos gairėmis;
- nacionaliniais veiksmy planais;
- bendra užimtumo ataskaita;
- rekomendacijomis³⁷.

5. Nuo 2005 m. atnaujinta Europos užimtumo strategija. Taigi, kai užimtumo didinimas tapo toks pat svarbus kai ekonomikos augimas, ES buvo priimta tokie dokumentai kaip Europos užimtumo strategija (1997 m.) ir Lisabonos strategija (2000 m.). Europos užimtumo strategijos pagrindiniai uždaviniai apima darbo rinkų politikos konvergencijos skatinimą, darbo rinkų struktūros gerinimą, daugiau ir geresnių darbo vietų sukūrimą.

Naujausias ES dokumentas nagrinėjama tema yra „Europa 2020“. „Tai nauja dešimties metų trukmės darbo vietų kūrimo ir pažangaus, tvaraus bei integracinio augimo strategija. Šiomis gairėmis padedamas pagrindas struktūrinėms reformoms, kurias turės įgyvendinti valstybės narės. Jas sudaro užimtumo politikos gairės ir valstybių narių bendrosios ekonominės politikos gairės, kurias Taryba patvirtino 2010 m. liepos mėn. Integruotomis gairėmis nustatyti penki ES svarbiausieji tikslai, iš kurių trys priskiriami valstybių narių užimtumo politikos gairėms ir yra susiję su:

- darbo rinka: iki 2020 m. padidinti 20-64 m. amžiaus moterų ir vyrų dalyvavimą darbo rinkoje iki 75 proc., inter alia, didinant jaunimo, vyresnių darbuotojų ir mažai įgūdžių turinčių darbuotojų dalyvavimą ir geresnę legalių migrantų integraciją;

- socialine įtrauktimi ir kova su skurdu: panaikinti skurdo ir atskirties grėsmę bent 20 mln. žmonių;

- švietimo ir mokymo kokybės ir veiksmingumo gerinimu: sumažinti mokyklos nebaigusiu asmenų dalį iki mažiau iki 10 proc. (nuo 15 proc.) ir padidinti aukštąjį ar lygiavertį išsilavinimą turinčių 30–34 m. amžiaus asmenų dalį bent iki 40 proc. (vietoj 31 proc.). Valstybės narės visus penkis pagrindinius tikslus

³⁶ Ten pat.

³⁷ Ten pat.

turi įtraukti į nacionalinius tikslus, atsižvelgdamos į atitinkamą savo pradinę padėtį ir nacionalines aplinkybes”³⁸.

Pagrindinės EK rekomendacijos ES valstybėms dėl užimtumo politikos yra:

- peržiūrėti esamas kvalifikacijos kėlimo sistemas;
- sumažinti netiesioginį darbo jėgos apmokestinimą;
- pašalinti trukdymus daliniam užimtumui;
- lanksčiai vertinti įvairias užimtumo formas;
- spręsti jaunų ir ilgalaikių bedarbių problemas;
- sumažinti nedarbo lygį;
- sukurti ir vykdyti nacionalines programas, skirtas užimtumo didinimui;
- įtraukti socialinius partnerius į užimtumo politikos formavimo procesą;
- parengti suderintą užimtumo didinimo strategiją³⁹.

Taigi, kaip matyti iš pateiktos informacijos, ES užimtumo politiką galima skirstyti į tam tikrus etapus. Kai teigia L. Domarkienė, „užimtumo politikos ES raidą sąlyginai galima skirti iki Amsterdamo sutarties ir po jos. Iki Amsterdamo sutarties – užimtumo ir darbo rinkos politikos raida ES gali būti apibūdinama kaip tradicinė kooperacija tarp vyriausybių šioje srityje. Užimtumas – suverenus valstybės narės domenas, Europos Komisijos vaidmuo užtikrinti šalių bendradarbiavimą ir jam vadovauti, Europos struktūriniam fondui padedant paremti valstybių narių kovą su atskirtimi. Kadangi ES teisės aktai nenubrėžia bendrų reikalavimų valstybėms narėms dėl socialinės apsaugos lygio bei struktūros, socialinės apsaugos sistemai keliami reikalavimai atsiranda kaip tam tikrų fundamentalių ES principų taikymo padariniai. Vienas iš tokių principų yra laisvas asmenų judėjimas, laikomas viena iš keturių ES vidaus rinkos atramų”⁴⁰.

Pasak I. Mačernytės Panomariovienės, „siekiant įveikti neigiamas struktūrinės ūkio reformos ir išorės poveikio padarinius gyventojų užimtumui ir darbo rinkai, didinti gyventojų užimtumą, mažinti nedarbą ir subalansuoti darbo rinką, spręsti socialines problemas buvo ir įgyvendinama:

- Skurdo mažinimo strategijos 2002-2004 metų programa,
- Nacionalinė žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metų programa,
- Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2004-2006 metų programa ir kitos;
- Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymas (Žin., 2004, Nr.96-3519);

³⁸ Ten pat.

³⁹ Europos komisijos rekomendacijos ES valstybėms „Dėl užimtumo politikos“, <chamber.lt/LT/content/download/18576/.../Uzimtumo%20gaires.doc> [žiūrėta 2012 04 12]

⁴⁰ Domarkienė, L. Užimtumo politika – socialinis garantas Europos Sąjungoje, LTU 2001, p. 119.

- Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties (Žin., 2004, Nr.73-2539),
- Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (Žin., 2004, Nr.83-2983),
- Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas (Žin., 2004, Nr.4-26),
- Nedarbo socialinio draudimo išmokų nuostatai (Žin., 2004, Nr.186-6930)⁴¹.

Užimtumo įstatyme reglamentuojama, kad užimtumo rėmimo sistema „ieškančių darbo asmenų užimtumui remti taikomų teisinių, ekonominių, socialinių ir organizacinių priemonių visuma“, o minėtos sistemos tikslas „siekti visiško gyventojų užimtumo, mažinti jų socialinę atskirtį ir stiprinti socialinę sanglaudą“⁴². Taigi, užimtumas – tai valstybės naudojamos priemonės, kuriomis siekiama mažinti atskirtį ir skatinti socialinę sanglaudą.

„Užimtumo rėmimo sistemos uždaviniai:

- 1) derinti darbo pasiūlą ir paklausą, siekiant išlaikyti darbo rinkos pusiausvyrą;
- 2) didinti darbo ieškančių darbingo amžiaus asmenų užimtumo galimybes.

Užimtumo rėmimo priemonės:

- 1) užimtumo rėmimo bendrosios paslaugos;
- 2) aktyvios darbo rinkos politikos priemonės;
- 3) užimtumo rėmimo programos.

Darbo rinkos paslaugos:

- 1) informavimo;
- 2) konsultavimo;
- 3) tarpininkavimo įdarbinant;
- 4) individualios užimtumo veiklos planavimo.

5. Užimtumo rėmimo sistemos uždaviniai ir užimtumo rėmimo priemonės įgyvendinami ir darbo rinkos paslaugos teikiamos vadovaujantis moterų ir vyrų lygių galimybių bei nediskriminavimo principais.

6. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimo sąlygas ir tvarką bei darbo rinkos paslaugų teikimo sąlygas ir tvarką nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija⁴³.

Taigi, užimtumo rėmimo tikslas (siekti visiško gyventojų užimtumo, mažinti jų socialinę atskirtį ir stiprinti socialinę sanglaudą) ir uždaviniai (derinti darbo pasiūlą ir paklausą, taip siekiant išlaikyti darbo rinkos pusiausvyrą, bei didinant darbo ieškančių darbingo amžiaus asmenų užimtumo galimybes) yra

⁴¹ Mačernytė Panomariovienė, I. ES užimtumo politikos įtaka LR darbo rinkos teisinės bazės tobulinimui [.ingridam.home.mruni.eu/.../VIII-tema_ES-užimtumo-politikos-įtaka-...](http://ingridam.home.mruni.eu/.../VIII-tema_ES-užimtumo-politikos-įtaka-...) [žiūrėta 2012 10 20]

⁴² Lietuvos Respublikos Seimas Užimtumo rėmimo įstatymas, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279173&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2012 10 20]

⁴³ Ten pat.

įgyvendinami pagal Užimtumo įstatyme nustatytas priemonės, kurios suskirstytos į tris pagrindines grupes:

1. Užimtumo rėmimo bendrosios paslaugas: „1) informavimas; 2) konsultavimas; 3) tarpininkavimas įdarbinant; 4) užimtumo rėmimo individualios veiklos planavimas. Užimtumo rėmimo bendrąsias paslaugas, nurodytas [...] 1 – 3 punktuose, ieškantiems darbo asmenims teikia teritorinės darbo biržos, teritorinės darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos ir kiti juridiniai ar fiziniai asmenys, o 4 punkte nurodytą paslaugą – teritorinės darbo biržos“⁴⁴. Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009-08-04 įsakymu Nr. A1-476 patvirtintame Darbo rinkos paslaugų teikimo sąlygų ir tvarkos apraše nurodyta, kad šių paslaugų tikslas – „padėti ieškantiems darbo asmenims planuoti profesinę karjerą, susirasti tinkamą darbą ir įsidarbinti, o darbdaviams – apsirūpinti tinkamais darbuotojais“⁴⁵.

2. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės: „1) bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų profesinis mokymas; 2) bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų neformalus švietimas; 3) remiamasis įdarbinimas; 4) parama darbo vietoms steigti; 5) darbo rotacija. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės įgyvendina Lietuvos darbo birža“⁴⁶. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad „šiomis priemonėmis siekiama padėti ieškantiems darbo asmenims padidinti jų užimtumo galimybes ir gerinti darbo vietų ir parengtų kvalifikuotų darbuotojų santykio pusiausvyrą“⁴⁷. Pažymėtina, kad šios priemonės grindžiamos principu, kad žmogus turi pats užsidirbti gyvenimui, o valstybės pareiga apsiriboja prielaidų jo užimtumui sudarymu.

3. Užimtumui remti rengiamos šios programos: „1) nedarbo prevencijos; 2) teritorinės užimtumo rėmimo; 3) gyventojų teritorinio mobilumo skatinimo; 4) imigrantų, tautinių mažumų integravimo į darbo rinką; 5) šio įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje nurodytų asmenų užimtumo rėmimo; 6) kitos“⁴⁸.

Užimtumo rėmimo politiką šalyje formuoja Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kitos ministerijos. Vadovaujantis Užimtumo įstatymu „Užimtumo rėmimo politiką įgyvendina: 1) Vyriausybė; 2) Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kitos ministerijos; 3) kitos valstybės institucijos ir įstaigos; 4) savivaldybių institucijos ir įstaigos; 5) kiti juridiniai ir fiziniai asmenys. [...] Vyriausybė: 1) teikia Seimui užimtumo rėmimo politikos

⁴⁴ Ten pat.

⁴⁵ Darbo rinkos paslaugų teikimo sąlygų ir tvarkos aprašas (Žin., 2009, Nr. 95-4045), <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=350730> [žiūrėta 2011 11 01]

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Seimas Užimtumo rėmimo įstatymas, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279173&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2012 10 20]

⁴⁷ Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas (Žin., 2004, Nr. 4-26), <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403789&p_query=&p_tr2=2> [žiūrėta 2011 10 16]

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Seimas Užimtumo rėmimo įstatymas, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279173&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2012 10 20]

įgyvendinimą reglamentuojančių įstatymų projektus; 2) tvirtina valstybės programas užimtumui remti ir priima nutarimus, būtinus užimtumo rėmimui užtikrinti; 3) koordinuoja ministerijų bei kitų valstybės institucijų ir įstaigų veiklą užimtumui remti.[..] Socialinės apsaugos ir darbo ministerija: 1) teikia pasiūlymus Vyriausybei dėl užimtumo rėmimo politikos įgyvendinimo; 2) koordinuoja, analizuoja ir vertina užimtumo rėmimo politikos įgyvendinimą pagal Europos Sąjungos užimtumo strategiją; 3) organizuoja ir finansuoja užimtumo rėmimo priemonių įgyvendinimą; 4) dalyvauja įgyvendinant žmonių išteklių plėtros politiką; 5) atlieka kitas teisės aktų jai nustatytas užimtumo rėmimo funkcijas. [..] Užimtumo politiką įgyvendinančios įstaigos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos: Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir jos teritorinės darbo biržos; Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir jos teritorinės darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos. Lietuvos darbo birža: 1) įgyvendina šio įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje nustatytas užimtumo rėmimo priemonės (užimtumo rėmimo bendrosios paslaugos; aktyvios darbo rinkos politikos priemonės; užimtumo rėmimo programos); 2) vykdo darbo rinkos stebėseną; 3) kartu su Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, savivaldybių institucijomis, socialiniais partneriais vertina padėtį darbo rinkoje, svarsto priemones darbo rinkos problemoms spręsti 4) teikia valstybės pagalbą socialinėms įmonėms Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymo ir jo įgyvendinimą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka; 5) organizuoja ir koordinuoja profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo nustatyta tvarka; 6) suderinusi su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, steigia, likviduoja ar reorganizuoja teritorines darbo biržas, koordinuoja, kontroliuoja ir metodiškai vadovauja jų veiklai; 7) atlieka kitų teisės aktų jai nustatytas funkcijas⁴⁹. Be to, Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintoje Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje nustatyti pagrindiniai veiksmai socialinės apsaugos srityje, nukreipti į šias strategines kryptis: užimtumo didinimas; nedarbo mažinimas; darbo vietų kokybės gerinimas⁵⁰.

P. ir R. Wonnacottų nuomone, tik „mokslininkų ir vyriausybės atstovų suderinti ir pagrįsti veiksmai gali sumažinti ekonominio nuosmukio pasekmes. Vienas iš pagrindinių tikslų, į kuriuos sutelkiamas dėmesys, siekiant išvengti gilios ekonominės recesijos ir jos pasikartojimo, yra žemas nedarbo“⁵¹. Pažymėtina, kad užimtumo politika ir jos vykdomos priemonės labai svarbios ekonominio nestabilumo laikotarpiu, kai daugėja bedarbių, smunka prekybos lygis, mažėja gyventojų pajamos, o tuo pačiu ir

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Seimas Užimtumo rėmimo įstatymas, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279173&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2012 10 20]

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 2002-11-12 nutarimas Nr. IX -1187 „Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos patvirtinimo“, <<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=193888&Condition2=>> [žiūrėta 2012 04 12]

⁵¹ Wonnacott, P., Wonnacott, R. Makroekonomika. - Kaunas: Litterae Universitatis, 1994, - 436 p. -ISBN 9986-475-02-3

išlaidos. Tokiu momentu labai svarbus visų atsakingų už užimtumo politiką institucijų bendra užimtumo politikos kryptis, bendri tikslai ir bendras siekis stabilizuoti susidariusią situaciją.

Vienas iš svarbiausių darbo rinkos politikos tikslų yra visiškas užimtumas, t. y. nuolatinis visų darbingo amžiaus arba galinčių ir norinčių dirbti asmenų aprūpinimas darbu. Visišką gyventojų užimtumą, kaip teigia G. Foley, įgyvendinti vargu ar įmanoma, nes „dėl struktūrinių ekonomikos pokyčių ir darbo jėgos judumo (mobilumo) kai kurie asmenys tam tikrą laiką nedirba ieškodami kito darbo ar rinkdamiesi naują darbovietę. Dėl šių ir kitų priežasčių nuolatos egzistuoja didesnis ar mažesnis nedarbas“⁵². Daugelyje šalių visišku užimtumu paprastai laikomas vadinamasis normalus nedarbo lygis – 3 ar 4 procentai bendrosios darbo jėgos. Lietuvos ekonomistų teoretikų nuomone, visiškas užimtumas pasiekiamas tada, kai nedarbo lygis neviršija 6 procentų.

Darbo rinkos politiką galima suprasti plačiąja ir siaurąja prasme. Pasak B. Martinkaus, A. Sakalo, A. Savanevičienės, plačiąja prasme darbo rinkos politika yra globalinės užimtumo politikos dalis⁵³. Siaurąja prasme, pasak M. Išoraitės, „darbo rinkos politika sprendžia du svarbius uždavinius:

1. įtakoja nedarbo lygį ir trukmę;
2. socialiai apsaugo bedarbius.

Šiuos uždavinius atitinka dvi darbo rinkos politikos kryptys: aktyvi ir pasyvi“⁵⁴.

Aktyvi darbo rinkos politika – tai priemonių rinkinys bedarbiams, kuris padeda greičiau jiems sugrįžti į darbo rinką ir ten išsilaikyti. Kaip teigia A. Guogis „Plačiąja prasme „aktyviajai“ politikai priskiriamos tokios priemonės, kurios pagerina neaktyvių ir darbo neturinčių asmenų patekimą į darbo rinką, investicijos į „gebėjimų vystymą“ ir bendriausia prasme apima darbo rinkos funkcionavimą. [...] Aktyvi darbo rinkos politika“ yra svarbiausias nacionalinių vyriausybių „aktyvizacijos“ ir „pasiūlos“ politikos elementas“⁵⁵.

Pasak R. Adamonienės ir A. Sakalo „aktyvi darbo rinkos politika turi apsaugoti darbuotojus nuo nedarbo ir sumažinti nedarbo mastą, reguliuojant darbo pasiūlos ir paklausos darbo rinkoje santykį“⁵⁶. Šia politika siekiama, kad pats žmogus siektų užsidirbti savo ir šeimos pragyvenimui, o valstybė jam suteikia įvairias priemones šiam tikslui pasiekti: remia mokymą, profesinį persikvalifikavimą, skatina mobilumą, suteikia paramą savarankiškam verslui pradėti, teikia subsidijas ir pan.

⁵² Foley, G. Suaugusiųjų mokymosi metmenys. Suaugusiųjų švietimas globalizacijos laikais. Vilnius: Kronta, 2007.

⁵³ Martinkus B., Sakalas, A., Savanevičienė, A. Darbo išteklių ekonomika ir valdymas. Kaunas: Technologija, 2006, p. 53.

⁵⁴ Išoraitė, M. Socialinių paslaugų administravimas, 2007, p. 224.

⁵⁵ Guogis, A. Socialinės politikos modeliavimas Europos integracijos procese, MRU 2006, p. 34-35.

⁵⁶ Adamonienė R., Sakalas A. Darbo išteklių pasiūlos ir paklausos derinimo būdai ir mechanizmai. Inžinerinė ekonomika, 2002, 3 (29), p. 67.

R. Adamonienė ir A. Sakalo aktyvios darbo politikos priemonės skirsto į makroekonominės, kurios gerina situacija darbo rinkoje, ir specialiąsias⁵⁷.

Makroekonominėmis priemonėmis, pasak M. Išoraitės, valstybė mažina mokesčius, didina biudžeto deficitą, o minėtų priemonių tikslas „didinti jungtinę paklausą, darbo jėgos paklausą ir kartu mažinti nedarbą“⁵⁸.

Specialiosios priemonės, pasak R. Ginevičiaus ir A. Stankevičienės, skirtos subsidijų davimo organizavimui, suaugusiųjų permokymui, viešųjų darbų organizavimui⁵⁹.

Aktyvios darbo rinkos politika įgyvendinama per profesinį mokymą, įdarbinimą subsidijuojant, Užimtumo fondo teikiamas programos, neįgaliųjų integraciją, darbo vietų kūrimą, nuosavo verslo kūrimo skatinimą. Aktyvios darbo rinkos politikos uždaviniai, anot M. Išoraitės, „suteikti bedarbiams galimybę laikinai įsidarbinti, sudaryti sąlygas įgyti būtiniosios darbinės patirties, padėti palaikyti esamą kvalifikaciją, ją tobulinti arba įgyti naują paklausią darbo rinkos specialybę. Galutinis tikslas – padėti bedarbiams sugrįžti į darbą. Būdingas aktyvios politikos bruožas – jos strateginė orientacija sureguliuoti ilgam laikui ir veiksmingai darbo jėgos pasiūlos ir paklausos santykį“⁶⁰.

Darbo rinkos politikos priemonės įgyvendinamos per Lietuvos darbo biržą ir teritorines darbo biržą, jų normatyvinius teisės aktus, reguliuojančių šių institucijų veiklą. Darbo rinkos politikos priemonės finansuojamos iš Užimtumo fondo, valstybės biudžeto, Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir kitų šaltinių.

Pasyvioji darbo rinkos politika – tai visuma valstybės teikiamų finansinių priemonių, kurias teikia valstybės, vietos savivaldybės, socialinio draudimo fondas ir kiti viešojo sektoriaus subjektai, o įgyvendinama per įvairias kompensacijas, išmokas, pašalpas nedarbo atveju. Taigi, pasyviosios darbo rinkos politikos tikslas – suteikti bedarbiams materialinę paramą.

Darbo rinkos reguliavimo priemonės parodytos 1 paveiksle.

⁵⁷ Adamonienė R., Sakalas A. Darbo išteklių pasiūlos ir paklausos derinimo būdai ir mechanizmai. Inžinerinė ekonomika, 2002, 3 (29), p. 67.

⁵⁸ Išoraitė, M. Socialinių paslaugų administravimas, 2007, p. 225.

⁵⁹ Ginevičius, R., Stankevičienė A. Nedarbo prevencijos priemonių sistemiškumas//Ekonomika, VU, 1999, Nr. 47.

⁶⁰ Išoraitė, M. Socialinių paslaugų administravimas, 2007, p. 225-226.

Pažymėtina, kad ES teisė nustato bendruosius reikalavimus aktyvios ir pasyvios darbo rinkos politikos priemonėms, jų įvairovei ir suderinimui tarpusavyje, bet jų apimtį ir finansavimą šalys narės nustato pačios.

Apibendrinant galima teigti, kad užimtumo politika tiek ES yra viena iš svarbiausių politikų. Užimtumo politika – darbo rinkos priemonių paslaugų taikymas, siekiant didinti darbo ieškančių asmenų užimtumą, mažinti nedarbą. Užimtumo rėmimo tikslas (siekti visiško gyventojų užimtumo, mažinti jų socialinę atskirtį ir stiprinti socialinę sanglaudą) ir uždaviniai (derinti darbo pasiūlą ir paklausą, taip siekiant išlaikyti darbo rinkos pusiausvyrą, bei didinant darbo ieškančių darbingo amžiaus asmenų užimtumo galimybes) yra įgyvendinami pagal Užimtumo įstatyme nustatytas priemones: aktyvias ir pasyvias darbo rinkos politikos ir bendrąsias priemones. Darbo rinkos politikos tikslas – visiškas užimtumas, t. y. nuolatinis visų darbingo amžiaus arba galinčių ir norinčių dirbti asmenų aprūpinimas darbu. Darbo rinkos politiką galima suprasti plačiąja ir siaurąja prasme.

1.3. Lietuvos darbo biržos veikla ir atliekamos funkcijos

Darbo biržos direktoriaus M. P. Balašaičio (2011) teigimu: „Darbo birža, derindama darbo pasiūlą ir paklausą, padėjo 1,9 mln. šalies bedarbių surasti darbą. Užimtumo rėmimo priemonėse per šį laikotarpį dalyvavo 1,4 mln. darbo ieškančių žmonių. Europos socialinio ir Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondų finansuojami darbo biržos įgyvendinami projektai suteikė galimybę daugiau bedarbių įtraukti į užimtumo rėmimo priemones, įgyjant jiems darbo patirties ir praktinių įgūdžių, remiant jų įdarbinimą“⁶¹.

Vadovaujantis darbo biržos nuostatais „[...] darbo birža yra įstaiga prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kuri kartu su jai pavaldžiomis teritorinėmis darbo biržomis įgyvendina darbo rinkos ir užimtumo rėmimo politiką“⁶².

„Darbo birža ir jos 46 teritorinės darbo biržos savo veiklą pradėjo 1991 m. Darbo birža, įgyvendindama valstybines užimtumo garantijas darbo rinkoje, padeda ieškantiems darbo žmonėms įsidarbinti, aprūpina darbdavius reikiama kvalifikuota darbo jėga, be to įtraukia registruotus darbo biržoje asmenis į gyventojų užimtumo programas (profesinį mokymą ir perkvalifikavimą, savo verslo

⁶¹ Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, <http://www.ldb.lt/Informacija/Apie/Documents/Ataskaitos/LDB_20_metis_visas_4d.pdf> [žiūrėta 2011 10 09]

⁶² Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos darbo biržos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=373623> [žiūrėta 2012 04 12]

organizavimą, įdarbinimo į užimtumo fondo remiamus arba viešuosius darbus, naujų darbo vietų steigimą, darbo klubų veiklą), bei moka bedarbiams pašalpas⁶³.

Taigi, darbo birža – tai valstybinė institucija, kuri teikia nemokamas paslaugas ir informaciją visiems darbo rinkos dalyviams: bedarbiams, ieškantiems darbo, dirbantiems asmenims, kurie nori keisti darbą, ir darbdaviams. Kaip skelbiama darbo biržos internetiniame puslapyje: „Darbo birža atvira visiems šalies gyventojams, ieškantiems darbo ir besidomintiems situacija darbo rinkoje. Išplėstas atviro informavimo ir tiesioginių paslaugų tinklas sudaro galimybes klientams savarankiškai pasinaudoti informacija apie laisvas darbo vietas, įsidarbinimo galimybes, sutrumpinti darbo paieškos kelią. Be registracijos gyventojai gali lankytis šalies darbo biržose įsteigtuose Savarankiškos informacijos paieškos (SIP) centruose, Profesinio informavimo centre (Vilniaus darbo biržoje), Jaunimo darbo centre, Informacijos ir konsultacijų centruose. Čia galima rasti išsamią informaciją apie darbo biržos teikiamas paslaugas, pagrindinę juridinę informaciją, būtiną žinoti ieškančiam darbo, patarimų kaip bendrauti su darbdaviu“⁶⁴.

2010 m. spalio 1 d., įgyvendinus Lietuvos darbo biržos struktūrinę pertvarką, šalyje veikia 10 teritorinių darbo biržų Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose, Alytuje, Marijampolėje, Tauragėje, Plungėje ir Utenoje. Šios darbo biržos administruoja 49 klientų aptarnavimo skyrius, įsikūrusius savivaldybėse, kurie yra tiesiogiai pavaldūs Lietuvos darbo biržai.

Darbo biržai vadovauja direktorius, kuris turi pavaduotoją. Darbo biržos struktūra susideda iš 8 skyrių su poskyriais ir dviejų tarnybų (EURES ir Centralizuota vidaus audito tarnyba). Visuomeniniais pagrindais prie darbo biržų veikia trišalės komisijos, sudarytos iš profesinių sąjungų, darbdavių bei valstybės valdymo organų atstovų, kurie periodiškai nagrinėja šalies bei teritorijų gyventojų užimtumo klausimus.

Darbo biržos nuostatuose, svarbiausi Lietuvos darbo biržos veiklos tikslai nurodyti 8 punkte yra šie:

- „8.1. derinti darbo pasiūlą ir paklausą, siekiant išlaikyti darbo rinkos pusiausvyrą;
- 8.2. didinti darbo ieškančių darbingo amžiaus asmenų užimtumo galimybes;
- 8.3. įgyvendinti dvišalį ir trišalį socialinių ir darbo rinkos partnerių bendradarbiavimą užimtumui skatinti;
- 8.4. mažinti socialinę atskirtį;
- 8.5. rengti ir įgyvendinti nedarbo prevencijos ir darbuotojų atleidimo iš darbo pasekmių švelninimo priemones, siekiant mažinti struktūrinį nedarbą;

⁶³ Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, <http://www.ldb.lt/Informacija/Veikla/Documents/Ataskaitos/Leidiny15metu_LT.pdf> [žiūrėta 2012 04 12]

⁶⁴ Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, <<http://www.ldb.lt/Informacija>> [žiūrėta 2011 10 09]

8.6. vykdyti darbo rinkos stebėseną, vertinti padėtį darbo rinkoje ir prognozuoti jos pokyčius;

8.7. aktyviai veikti Europos užimtumo tarnybų tinkle, kuriant vieningą ir skaidrią Europos Sąjungos darbo rinką;

8.8. plėtoti viešąsias paslaugas ir gerinti įgyvendinamų užimtumo rėmimo priemonių efektyvumą;

8.9. įsisavinti Europos Sąjungos struktūrinių, Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių ir kitų fondų finansinę paramą, siekiant užimtumo ir investicijų į žmogiškąjį kapitalą skatinimo bei užtikrinant lygias galimybes darbo rinkoje;

8.10. užtikrinti ir modernizuoti teritorinių darbo biržų veiklą, skatinant užimtumą ir investicijas į žmogiškąjį kapitalą⁶⁵.

Būtina pažymėti, kad darbo birža savo veikloje taip pat vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo įstatymu (negalioja nuo 2006-08-01), kitais Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais ir potvarkiais, Socialinės apsaugos ministerijos normatyviniais aktais, Lietuvos darbo biržos įsakymais, rajono savivaldybės sprendimais ir nuostatais. 2006 m. birželio 15 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė naują, dabartinėms darbo rinkoms problemoms spręsti pritaikytą Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymą, kuris pakeitė galiojusį Bedarbių rėmimo įstatymą ir įsigaliojo nuo 2006 m. rugpjūčio 1 d. Šiame įstatyme taip pat apibrėžiamos ir darbo biržos atliekamos funkcijos:

„1. analizuoja darbo paklausą ir pasiūlą, prognozuoja galimus darbo rinkos pakitimus;

2. registruoja bedarbius ir laisvas darbo vietas, viešai jas skelbia ir siūlo ieškantiems darbo asmenims;

3. ieško laisvų darbo vietų ir informuoja norinčius įdarbinti ir įsidarbinti;

4. tarpininkauja Lietuvos Respublikos piliečiams ir nuolat gyvenantiems Lietuvoje asmenims įsidarbinant;

5. tarpininkauja bei pati organizuoja bedarbių ir darbuotojų, išpėtų apie atleidimą iš darbo, profesinį mokymą;

6. tarpininkauja Lietuvos Respublikos piliečiams ir nuolat gyvenantiems Lietuvoje asmenims įsidarbinant užsienyje ir užsieniečiams įsidarbinant Lietuvoje;

7. nustatyta tvarka disponuoja iš Užimtumo fondo gautomis lėšomis ir viešai skelbia, kaip jos naudojamos, teikia pasiūlymus dėl Užimtumo fondo lėšų panaudojimo;

8. dalyvauja rengiant gyventojų užimtumo programas;

9. kartu su savivaldybėmis organizuoja viešuosius darbus, siunčia jų atlikti;

⁶⁵ Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai (Žin., 1996, Nr. 125-4774), <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=287294>[žiūrėta 2011 10 10]

10. skiria nedarbo draudimo išmokas⁶⁶.

Kaip matyti pagal darbo biržos atliekamas funkcijas, darbo biržos vykdomą politiką atitinka dvi darbo rinkos politikos: pasyvioji ir aktyvioji darbo rinkos politika.

Išanalizavus darbo biržos tikslus ir funkcijas, remiantis Bedarbių rėmimo įstatymu, darbo biržos nuostatais bei darbo biržos internetiniame puslapyje pateikta informacija, galima išskirti dvi darbo biržos teikiamų paslaugų kategorijas: tai paslaugos asmenims ir paslaugos darbdaviams. Kadangi darbdavių kompetencija darbe detaliau nebus analizuojama, tai darbo teikiamas paslaugas darbdaviams taip pat neapibrėšime.

Darbo birža asmenims teikia daug įvairiausių paslaugų. Pažymėtina, kad paslaugos teikiamos nemokamai. Pagrindinės darbo biržos teikiamos paslaugos asmenim pateiktos 1 lentelėje.

2 lentelė. Pagrindinės darbo biržos teikiamos paslaugos asmenims

Paslauga	Paslaugos aprašymas
Informavimas	Darbo biržos specialistai informuoja apie: „- padėti darbo rinkoje ir jos pokyčių prognozes; - laisvas darbo vietas ir pretendams keliamus reikalavimus, darbo pobūdį, funkcijas ir apmokėjimo sąlygas; - profesijos pasirinkimą, joms keliamus reikalavimus, mokymosi ir studijų galimybes; - profesinį mokymą, kvalifikacijas, jų įgijimo, tobulinimo ir persikvalifikavimo sąlygas ir tvarką, kvalifikacijų paklausą ir jų poreikių prognozes; - darbo rinkos paslaugas ir jų teikimo tvarką; - užimtumo rėmimo priemonės ir dalyvavimo jose sąlygas; - darbo paiešką (elektronines paslaugas, EURES), profesinės karjeros galimybes.“ ⁶⁷
Konsultavimas	„Teritorinės darbo biržos specialistai įsiregistravusius darbo ieškančius asmenis konsultuoja individualiai ir padeda: - išsiaiškinti galimybes konkuruoti darbo rinkoje ir priimti motyvuotą sprendimą dėl užimtumo tikslų; - apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo, įgijimo ar persikvalifikavimo; - pasirinkti tinkamiausias aktyvios darbo rinkos politikos priemones ir darbo rinkos paslaugas“ ⁶⁸ .

2 lentelės tęsinys kitame puslapyje

⁶⁶ Bedarbių rėmimo įstatymas (Žin., 2005, Nr. 81-2941), <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=258587&p_query=&p_tr2=2> [žiūrėta 2011 10 12]

⁶⁷ Lietuvos darbo birža http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/informavimas_konsultavimas.aspx [žiūrėta 2011 10 12]

⁶⁸ Ten pat.

2 lentelės tęsinys

Tarpininkavimas įdarbinant	„Įsiregistravę darbo biržoje bedarbiai kartu su specialistu aptarę savo norus ir galimybes, sudarys individualų užimtumo veiklos planą, kuriame kryptingai suplanuojami veiksmai, padėsiantys įsidarbinti bei numatyti veiksmingiausi darbo paieškos būdai. Teritorinės darbo biržos specialistas suteikia informaciją apie laisvas darbo vietas, pretendams keliamus reikalavimus, siūlo darbą, atitinkantį profesinį pasirengimą, turimą darbo patirtį ar gebėjimus, sveikatos būklę bei šeimines aplinkybes, padeda parengti gyvenimo aprašymą, pasirengti pokalbiui su darbdaviu, supažindina su šiuolaikiškais darbo paieškos būdais“ ⁶⁹ .
Individualūs užimtumo veiklos planai	„Teritorinės darbo biržos specialistas, padeda siekti užimtumo ir kryptingai planuoti profesinę karjerą, kartu su bedarbiu sudarys individualų užimtumo veiklos planą. Individualus užimtumo veiklos planas sudaromas: bedarbiams, neturintiems 25 metų - per tris mėnesius nuo teritorinėje darbo biržoje įregistravimo dienos, vyresniems kaip 25 metai - per šešis mėnesius nuo įregistravimo dienos. Šiame plane numatomi bedarbio ir teritorinės darbo biržos įsipareigojimai dėl aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir darbo rinkos paslaugų bedarbiui taikymo“ ⁷⁰ .
Profesinis mokymas	Teritorinė darbo birža siūlo dalyvauti profesiniame mokyme, kuris organizuojamas siekiant suteikti kvalifikaciją arba (ir) įgyti kompetenciją, jei tai reikalinga įsidarbinti. Mokymosi laikotarpiu bedarbiams ir išpėtiems apie atleidimą iš darbo darbingo amžiaus darbuotojams, dirbantiems ne visą darbo laiką, mokama mokymo stipendija. ⁷¹
Įdarbinimas subsidijuojant	„Priemonė skirta padėti įsitvirtinti darbo rinkoje arba įsidarbinti, o sunkią negalią turintiems - sudaryti specialias sąlygas išlikti darbo rinkoje darbo biržoje registruotiems neįgaliesiems asmenims.“ ⁷²
Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas	„Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas organizuojamas išpėtiems apie atleidimą iš darbo darbingo amžiaus darbuotojams ir turintiems kvalifikaciją bedarbiams, kuriems nustatytas įgūdžių įgijimo ar jų atstatymo poreikis: - pirmą kartą pradedantiems darbo veiklą pagal įgytą kvalifikaciją; - ilgalaikiams bedarbiams; - iki įsiregistravimo darbo biržoje nedirbusiems 2 ir daugiau metų; - baigusiems profesinės rehabilitacijos programą.“ ⁷³

2 lentelės tęsinys kitame puslapyje

⁶⁹Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Tarpininkavimas įdarbinant, <http://www.ldb.lt/INFORMACIJA/PASLAUGOSASMENIMS/Puslapiai/tarpininkavimas_idarbinant.aspx> [žiūrėta 2012 04 12]

⁷⁰Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Profesinės karjeros planavimas, <http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/prof_karjeros_planavimas.aspx> [žiūrėta 2012 04 12]

⁷¹ Lietuvos darbo birža http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/profmokymas_neformalus_svietimas.aspx [žiūrėta 2012 04 12]

⁷² Lietuvos darbo birža http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/idarbinimas_subsidijuojant_d.aspx [žiūrėta 2012 04 12]

⁷³ Lietuvos darbo birža http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/darbo_igudziu_igijimo_remimas.aspx [žiūrėta 2012 04 12]

2 lentelės tęsinys

<i>Darbo rotacija</i>	„Darbo rotacija suteikia galimybes bedarbiams laikinai įsidarbinti, pakeičiant darbuotojus jų tikslinių atostogų metu ar kolektyvinėse sutartyse numatytais atvejais.“ ⁷⁴
<i>Viešieji darbai</i>	„Viešuosius darbus dirba registruoti teritorinėje darbo biržoje bedarbiai, išpėti apie atleidimą darbingo amžiaus darbuotojai, ekonominius sunkumus patiriančių įmonių darbuotojai, dirbantys ne visą darbo laiką. Šiuos darbus organizuoja teritorinės darbo biržos kartu su savivaldybėmis ir darbdaviais įmonėse, įstaigose, organizacijose ar kt. laikino pobūdžio darbams, teikiantys socialinę naudą vietos bendruomenėms, padedantys palaikyti ir (ar) plėtoti vietos bendruomenės socialinę infrastruktūrą.“ ⁷⁵
<i>Bedarbių teritorinio judumo rėmimas</i>	„Teritorinė darbo birža teisės aktų nustatyta tvarka darbo biržoje registruotiems bedarbiams, įsidarbinusiems darbo vietose, nutolusiose nuo jų gyvenamosios vietos dalinai kompensuoja kelionės ir (ar) apgyvendinimo išlaidas, įgyvendinant vieną iš aktyvios darbo rinkos politikos priemonių - bedarbių teritorinio judumo rėmimą.“ ⁷⁶
<i>Profesinė reabilitacija</i>	„Profesinė reabilitacija – asmens darbingumo, profesinės kompetencijos bei pajėgumo dalyvauti darbo rinkoje atkūrimas arba didinimas ugdymo, socialinio, psichologinio, reabilitacijos ir kitomis poveikio priemonėmis. Profesinės reabilitacijos paslaugomis siekiama ugdyti ar atkurti neįgaliųjų darbingumą ir didinti jų įsidarbinimo galimybes.“ ⁷⁷

Šaltinis: Lietuvos darbo biržos internetinis tinklalapis (www.ldb.lt).

Kaip matyti iš 2 lentelės, darbo birža asmenims teikia įvairiausias paslaugas: nuo konsultavimo ir informavimo iki profesinio mokymo ar profesinės reabilitacijos. Šiomis priemonėmis darbo birža siekia užsiregistravusiems darbo biržoje ir ieškantiems darbo žmonėms padėti susirasti darbą pagal turimą profesiją ir kvalifikaciją, o asmenims neturintiems profesijos arba turintiems nepaklausių darbo rinkoje profesiją bei tiems, kuriems dėl kitų priežasčių sunku integruotis į darbo rinką, darbo birža siūlo dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos programose.

Lietuvai tapus pilnateise Europos Sąjungos nare, Lietuva galėjo pasinaudoti Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama. Kaip rašoma darbo biržos interneto svetainėje „siekdama suteikti pagalbą didesniai skaičiui žmonių Lietuvos darbo birža parengė ir gavo finansavimą 5 Europos socialinio fondo projektų įgyvendinimui. 2005 m. pradžioje pradėti įgyvendinti projektai suteikė galimybes 10,7 tūkst.

⁷⁴ Lietuvos darbo birža, <http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/darbo_rotacija.aspx> [žiūrėta 2012 04 12]

⁷⁵ Lietuvos darbo birža, <http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/viesieji_darbai.aspx> [žiūrėta 2012 04 12]

⁷⁶ Lietuvos darbo birža, <http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/bedarbiu_teritorinio_judumo_remimas.aspx> [žiūrėta 2012 04 12]

⁷⁷ Lietuvos darbo birža, <http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/prof_reab_aprasymas.aspx> [žiūrėta 2012 04 12]

ieškančių darbo asmenų susirasti laikiną ar nuolatinį darbą, įgyti profesiją ir darbinę praktiką, patobulinti kvalifikaciją, įgyti žinių bei įgūdžių atitinkančių darbo rinkos poreikius⁷⁸.

Apibendrinant galima teigti, kad darbo birža – tai valstybinė institucija, kuri teikia nemokamas paslaugas ir informaciją visiems darbo rinkos dalyviams: bedarbiams, ieškantiems darbo, dirbantiems asmenims, kurie nori keisti darbą, ir darbdaviams. Darbo birža teikia dviejų kategorijų paslaugas: tai paslaugos asmenims ir paslaugos darbdaviams. Darbo birža asmenims teikia tokias paslaugas, kaip informavimas, konsultavimas, įdarbinimas subsidijuojant, profesinė rehabilitacija, darbo rotacija, viešieji darbai, profesinis mokymas, tarpininkavimas įdarbinant.

⁷⁸ Lietuvos darbo birža, <http://www.ldb.lt/Informacija/Veikla/Documents/Ataskaitos/Leidiny15metu_LT.pdf> [žiūrėta 2012 04 12]

2. DARBO RINKOS PROFESINIO MOKYMO ORGANIZAVIMO YPATUMAI IR PRIEINAMUMAS

2.1. Suaugusiųjų mokymo kryptys ir būdai

Europos Komisija pabrėžia, kad „nuolatinė įvairių švietimo ir mokymo srities rodiklių stebėseną ir analizę yra esminė pažangos švietimo ir mokymo srityse,– siekiant Lisabonos strategijos tikslų,– vertinimo dalis, kuri leidžia nustatyti tiek stipriąsias, tiek silpnąsias šio proceso vietas. Europos Komisija pabrėžia, kad mokymosi visą gyvenimą srityje ypač daug dėmesio turėtų būti skirta įvairių švietimo rodiklių tinkamumui ir būtinybei švietimo būklės tyrimus papildyti naujais rodikliais“⁷⁹. Pažymėtina, kad V. Būdienės teigimu, „Europos Sąjunga tiesiogiai nereguliuoja ir nereglamentuoja nacionalinių švietimo sistemų sklaidos, tačiau neabejotinai turi didelės įtakos jų plėtrai. Visų pirma per bendrus ES siekius, kurie užfiksuoti daugybėje švietimui ir mokymui skirtų dokumentų, antra, per nustatytą Europos gairių stebėseną ir šalių kas dveji metai teikiamas švietimo pažangos ataskaitas“⁸⁰. ES per ESF ir Europos regiono plėtros fondą finansuoja švietimo srities projektus. „ES struktūrinių fondų finansuojami projektai, skirti sukurti neformaliojo mokymosi ir savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinimo ir vertinimo sistemą, padidinti mokymosi visą gyvenimą sistemos veiksnumą, užtikrinanti sėkmingą ir kokybišką numatytų ir būsimų žmonių išteklių plėtros priemonių įgyvendinimą, tobulinti ir stiprinti institucinę sistemą, gerinti paslaugų kokybę ir didinti tokio mokymosi prieinamumą“⁸¹.

Be ES vykdomos švietimo politikos, Lietuvai svarbi ir Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (toliau -UNESCO), kurios narė Lietuva tapo 1991 m. 1997 m. Hamburge įvyko penktoji UNESCO tarptautinė suaugusiųjų švietimo konferencija. „Konferencijos gairėse pabrėžiama suaugusiųjų švietimo svarba, skatinama plėtoti suaugusiųjų švietimą ir tęstinį mokymąsi. Hamburgo deklaracijoje įteisintas suaugusiųjų švietimas laikomas raktu į XXI amžių.

Šiame dokumente įvardyti svarbiausi įsipareigojimai:

- įteisinti didesnę visuomenės dalyvavimą švietime;
- sukurti sąlygas žmonių mokymosi poreikiams tirti;
- įsteigti mokyklas, kolegijas ir universitetus suaugusiesiems;
- gerinti suaugusiųjų švietėjų ir švietimo organizatorių tobulinimosi sąlygas;

⁷⁹ Suaugusiųjų švietimas, <<http://www.suaugusiujušvietimas.lt/uploads/file/suaug%20sviet%201.pdf>> [žiūrėta 2013 01 17]

⁸⁰ Suaugusiųjų švietimas, <<http://www.suaugusiujušvietimas.lt/uploads/file/suaug%20sviet%202.pdf>> [žiūrėta 2013 01 17]

⁸¹ Ten pat

- garantuoti įvairių žmonių grupių dalyvavimą profesinei veiklai skirtame suaugusiųjų švietime⁸².

Švietimo ir mokslo ministerijos interneto svetainėje teigiama, kad „Suaugusiųjų mokymasis labiausiai atitinka Europos Komisijos priimtą mokymosi visą gyvenimą apibrėžimą: juo laikoma „visa mokymosi veikla, kurios tikslas yra pagerinti žinias, įgūdžius ir kompetencijas asmeniniu, pilietiniu, socialiniu ir (arba) darbinio (profesiniu) aspektais“. Skiriant suaugusiųjų mokymąsi nuo mokymosi visą gyvenimą dažniausiai patikslinama, kad suaugusiųjų mokymasis yra tam tikro amžiaus asmenų (tarkim, nuo 18 ar 25 metų) arba bazinį išsilavinimą įgijusių asmenų mokymasis⁸³.

Suaugusiųjų švietimą kaip socialinį reiškinį M. Knowles apibūdino ir suskirstė į tris rūšis taip:

„1. Suaugusiųjų švietimas gali būti suprantamas kaip procesas, kurio eigoje suaugusieji tobulina patirtį ir tokiu būdu įgyja naujų žinių, pagilina supratimą, įgūdžius, praplečia požiūrį, interesus ir normas konkrečioje srityje. Šio proceso iniciatoriai gali būti patys suaugusieji arba įvairių rūšių institucijos, siekiančios įtraukti į jį savo darbuotojus ir klientus. Jiems turėtų rūpėti suaugusiųjų požiūris į mokymąsi, mokymosi poreikiai, tikslai, barjerai ir t.t.

2. Suaugusiųjų švietimas suprantamas kaip procesas, kurio edukacinės veiklos formos (t.y. studijų grupės, paskaitos, seminarai, suplanuotos skaitymo programos, valdomos diskusijos, konferencijos), kuriose dalyvauja suaugusieji. Šiuo atveju dėmesys sutelkiamas į galimybių suaugusiems mokytis sukūrimą ir darbo būdų bei metodų parinkimą.

3. Trečioji samprata apima dvi pirmąsias ir suvienija jas į specifinį socialinės praktikos lauką, kuriame siekdami bendro tikslo darbuojasi individai, institucijos ir įvairios asociacijos. Taip suvokiamas suaugusiųjų švietimas tampa judėjimu bendram kultūros lygiui kelti⁸⁴.

Suaugusiųjų švietimas vadovaujantis teisės aktais gali būti formalus, neformalus, savaiminis ir profesinis. Dažniausiai Lietuvoje suaugusiųjų mokymas vystomas norint išspręsti nedarbo ar reikiamos kvalifikacijos įgijimo bei tobulinimo problemas. Šis mokymasis suprantamas kaip profesinis mokymasis, tai yra suteikiantis darbui atlikti reikalingas kompetencijas. Taigi, Lietuvoje suaugusiųjų mokymąsi reglamentuoja šie nacionaliniai teisės aktai:

- Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas.
- Švietimo įstatymas.
- Profesinio mokymo įstatymas.

⁸² Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija , <<http://www.unesco.lt/svietimas/mokymasis-visa-gyvenima/suaugusiuju-svietimas>> [žiūrėta 2012 04 12]

⁸³ Švietimo ir mokslo ministerija, <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/suaugusiuju_mokymasis.pdf> [žiūrėta 2012 04 12]

⁸⁴ Knowles, M. .Modern Prastice of Adult Edukacation. From Pedagogy to Andragogy. Cambrige Adult Education, 1980, p. 97.

- Švietimo ir mokslo ministro 2001 m. spalio 1 d. įsakymas Nr. 1353 „Dėl neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje ir savarankiškai įgytų žinių įvertinimo ir valstybės pripažįstamu aukštesniojo išsilavinimo ir profesinio mokymo arba tam tikros jų pakopos ar modulio baigimo dokumentu bei kvalifikacijos įgijimo laikinosios tvarkos patvirtinimo“.

- Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl darbo rinkos neformaliojo profesinio mokymo organizavimo ir vykdymo tvarkos ir darbo rinkos neformaliojo profesinio mokymo programų sąvado nuostatu patvirtinimo“.

- Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl teisės užsiimti neformaliuoju suaugusiųjų švietimu įgijimo tvarkos“.

Švietimo įstatyme reglamentuojama, kad „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo paskirtis – sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kompetencijų. Neformalusis suaugusiųjų švietimas teikiamas kiekvienam jį pasirinkusiam asmeniui, ne jaunesniam kaip 18 metų. Neformalųjį suaugusiųjų švietimą teisės aktų nustatyta tvarka gali teikti visi švietimo teikėjai. Bendruosius iš valstybės ar savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijus nustato švietimo ir mokslo ministras. Neformaliojo švietimo būdu asmens įgyta kompetencija gali būti pripažįstama kaip baigta formaliojo švietimo programos (išskyrus studijų programas) dalis švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka arba kaip studijų programos dalis – aukštosios mokyklos nustatyta tvarka. Neformalųjį suaugusiųjų švietimą nustato Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas“⁸⁵.

Vadovaujantis Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymu, formalusis ir neformalusis suaugusiųjų švietimas apibūdinamas taip:

- „Formalusis švietimas - valstybės reglamentuojamas ir kontroliuojamas lavinimasis, mokymasis ir studijos, kurias sėkmingai baigusieji gauna valstybės pripažįstamą diplomą arba pažymėjimą. Formalųjį suaugusiųjų švietimą - bendrąjį lavinimą, profesinį mokymą, aukštesniąsias ir aukštąsias studijas - reglamentuoja Švietimo įstatymas, Mokslo ir studijų įstatymas ir Profesinio mokymo įstatymas.

- Neformalusis suaugusiųjų švietimas - asmens ir visuomenės interesus atliepiantis mokymasis, lavinimasis ar studijos, kurias baigusiam neišduodamas valstybės pripažįstamas dokumentas, patvirtinantis išsilavinimo, tam tikros jo pakopos ar atskiro reglamentuoto modulio baigimą arba kvalifikacijos įgijimą“⁸⁶.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, < http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=441204 > [žiūrėta 2012 04 12]

⁸⁶ Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=370777 > [žiūrėta 2012 11 2]

Pagrindiniai neformaliojo suaugusiųjų švietimo uždaviniai yra šie:

- „1) padėti asmeniui tenkinti savišvietos poreikius, plėtoti savo kultūrinius interesus;
- 2) ugdyti asmens kūrybines galias ir gebėjimus;
- 3) padėti asmeniui tapti aktyviu demokratinės visuomenės piliečiu;
- 4) sudaryti sąlygas įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių ir praktinių gebėjimų, taip pat sąlygas kvalifikacijai tobulinti“⁸⁷.

Viena iš Neformaliojo suaugusiųjų švietimo krypčių yra „profesinei veiklai reikalingų žinių įgijimas ir gebėjimų lavinimas bei tobulinimas“⁸⁸, o vienas iš uždavinių – „sudaryti sąlygas įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių ir praktinių gebėjimų, taip pat sąlygas kvalifikacijai tobulinti“⁸⁹.

Pagrindinės neformaliojo suaugusiųjų švietimo formos yra šios :

- „1) organizuota tikslinė savišvieta;
- 2) kursai (dieniniai, vakariniai, tęstiniai, trumpalaikiai ir kt.), seminarai, paskaitos;
- 3) neakivaizdinis (nuotolinis) švietimas;
- 4) žiniasklaidos priemonėmis perteikiamos šviečiamojo pobūdžio programos“⁹⁰.

Rengti ir įgyvendinti neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas gali „Lietuvos neformaliojo švietimo įstaigos, taip pat bendrojo lavinimo, profesinio mokymo, aukštesniosios ir aukštosios mokyklos, įsteigusios neformaliojo suaugusiųjų švietimo padalinius (skyrius, grupes ir t.t.), kiti juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka yra įgiję teisę užsiimti neformaliojo suaugusiųjų švietimu. Ši nuostata privalomai netaikoma fizinių asmenų organizuojamiems vienkartiniais neformaliojo švietimo renginiams“⁹¹, o neformaliojo suaugusiųjų švietimo dalyviais gali būti „kiekvienas suaugęs (paprastai ne jaunesnis kaip 18 metų) asmuo“⁹².

Apibendrinant galima teigti, kad neformalusis švietimas yra įvairiausia, nes yra net keturios šio švietimo formos, ir sudėtinga švietimo sistemos grandis, nes pagal ją mokosi suaugę žmonės, t.y. paprastai ne jaunesnis kaip 18 metų asmenys. Neformalus suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje tampa vis labiau paplitusia švietimo forma, nes padeda asmeniui įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių, tobulinti jau turimą kvalifikaciją, gebėjimus ir padeda „įgyvendinti įgimtą žmogaus teisę visą gyvenimą ugdyti savo asmenybę, laiduoti asmeniui galimybę įgyti žinių ir gebėjimų, kurių jam reikia kaip demokratinės visuomenės piliečiui ir tam tikros profesijos specialistui, prisidėti prie kūrybingo ir prasmingo

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ Ten pat.

⁸⁹ Ten pat.

⁹⁰ Ten pat.

⁹¹ Ten pat.

⁹² Ten pat.

laisvalaikio⁹³. Didėjantis žinių poreikis darosi vis svarbesnis tiek darbuotojams, tiek ir darbdaviams, siekiantiems įsitvirtinti ir išlikti nuolat kintančioje ir konkurencingoje darbo rinkoje.

Profesinio mokymo įstatyme reglamentuojama, kad profesinio mokymo sistemos tikslai:

„1) padėti asmeniui įgyti kvalifikaciją ir kompetencijas, atitinkančias šiuolaikinį mokslo, technologijos, ekonomikos ir kultūros lygį, padedančias jam įsitvirtinti ir konkuruoti kintančioje darbo rinkoje, laiduojančias šalies ūkio pažangą, konkurencingumą tarptautinėje rinkoje ir darnų vystymąsi;

2) sudaryti sąlygas įvairių poreikių ir gebėjimų asmenims mokytis visą gyvenimą, tobulinti ir keisti kvalifikacijas;

3) užtikrinti profesinio mokymo prieinamumą ir kokybę;

4) užtikrinti kvalifikacijų atitiktį šalies ūkio poreikiams, kompetencijų vertinimo, kvalifikacijų suteikimo ir pripažinimo objektyvumą;

5) užtikrinti profesinio orientavimo sistemos veiksmingą funkcionavimą⁹⁴.

Remiantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos informacija, suaugusiųjų mokymosi formos gali būti grupinės ir pavienės, o mokymosi kryptys: kasdieninis, neakivaizdinis, nuotolinis, savarankiškas, individualus. Suaugusieji gali mokytis pagal visas formas. Pavyzdžiui, suaugusieji gali mokytis kasdieniu (pagal suaugusiųjų pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas), neakivaizdiniu (pagal suaugusiųjų pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas visų dalykų, atskirų dalykų ar jų modulių), nuotoliniu (grupinio mokymosi forma pagal suaugusiųjų pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas), nuotoliniu (pavienio mokymosi forma pagal suaugusiųjų pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas visų dalykų, atskirų dalykų ar jų modulių) ar atskiru atveju tardymo izoliatoriuje savarankišku (vidurinio ugdymo programos dalyko, dalyko kurso ar dalyko modulio, jei nesusidaro laikinoji grupė) mokymo proceso organizavimo būdais.

Taigi, kaip matyti iš pateiktos informacijos, suaugusiųjų mokymosi kryptis yra įvairios. Tačiau darbe plačiau bus analizuojamos tik tos mokymosi kryptys, kurios gali būti taikomos profesinio mokymo procese.

Viena iš krypčių, D. Beresevičienės nuomone, „nuolatinis mokymasis [...] numato ugdymo procese akcentą į mokymąsi. Kadangi mokymasis yra tik viena sistemos dalis, norint kalbėti apie mokymosi nuoseklumą būtina būtų įvertinti kitus procesus, kurie sudaro sąlygas besimokančiajam dalyvauti naujo

⁹³ Ten pat.

⁹⁴ Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymas, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=350526 > [žiūrėta 2012 04 12]

tipo veikloje⁹⁵. V. Stanišauskienė nuolatinį mokymąsi apibūdina kaip vieną „iš pagrindinių sąlygų, padedančių išlikti ir sėkmingai veikti kintančiame darbo pasaulyje. Mokymosi kompetencija, įgalinanti nuolatiniam mokymuisi, yra integralios karjeros kompetencijos dalis“⁹⁶.

Kita iš suaugusiųjų mokymosi krypčių, yra nuotolinis (distancinis) mokymasis. A. Targamadžė apie pačių pedagogų distancinį mokymąsi, teigia, kad „Distancinis mokymas – leidžiantis įgyvendinti naują idėją ir tenkinti pedagogų poreikius. Tačiau tai naujas mokymosi būdas, kurio turi mokytis ir mokomąjį kursą rengiantys dėstytojai, ir būsimi kursų klausytojai“⁹⁷. Anot Švietimo ir mokslo ministerijos, „nuotolinis mokymasis - tai nuoseklus savarankiškas ar grupinis mokymas(is), kai besimokančiuosius ir mokytoją, dėstytoją skiria atstumas ir / ar laikas, o bendravimas ir bendradarbiavimas, mokymosi medžiaga pateikiama informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis“⁹⁸.

Pažymėtina, kad distancinis mokymas yra parankus suaugusiems, kuriems dėl ekonominių sąlygų būtina kelti kvalifikaciją ar keisti profesiją, nes distancinis mokymas:

- leidžia dirbti ir mokytis tuo pačiu metu;
- nereikalauja vykti iš gyvenamos vietos;
- leidžia pasirinkti mokymosi sritį;
- leidžia pasirinkti patogų mokymosi laiką;
- leidžia pasirinkti mokymosi intensyvumą ir apimtį;
- leidžia nepriklausyti nuo dėstytojo, mokytis tada, kada patogų;
- greitai pateikia rezultatus vartotojui.

Kita iš pagrindinių suaugusiųjų mokymo krypčių yra mokymas bendradarbiaujant. Šią mokymosi kryptį analizavo M. Teresevičienė, G. Gedvilienė, kurios teigė, kad „Atviroje visuomenėje žmogus turi galimybę save atrasti ir pozityviai išreikšti įnešdamas savąjį indėlį į visuomenės gerovės kūrimą“⁹⁹.

Mokymasis bendradarbiaujant, anot E. Stasiūlienės, „tai toks mokymosi modelis, kuris padeda [...] įgyti daugiau ir gilesnių akademinį žinių ir ugdo svarbius socialinius gebėjimus, sudaro sąlygas visiems patirti sėkmę“¹⁰⁰.

⁹⁵ Beresnevičienė, D. Nuolatinis mokymasis Lietuvoje: (psichologiniai pagrindai): monografija. Vilnius: Pedagogikos institutas, 1995, p. 279.

⁹⁶ Stanišauskienė, V. Nuolatinis mokymasis kaip karjeros sėkmės sąlyga: student požiūrių tyrimas, <http://www.smk.lt/uploads/archyvas/mokslas/karjera/vilija_stanisauskiene.pdf> [žiūrėta 2013 01 09]

⁹⁷ Targamadžė, A. Atvirojo ir distancinio mokymosi vaidmuo informacinėje visuomenėje / Targamadžė, A., Trečiokienė, E., Rutkauskienė, D., Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 1999.

⁹⁸ Švietimo ir mokslo ministerija Nuotolinis mokymasis: mokymosi galimybių išplėtimas, <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Nuotolinis_mokymas.pdf> [žiūrėta 2012 04 12]

⁹⁹ Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita : monografija. Kaunas : Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2003, p. 178.

Mokymąsi bendradarbiaujant nagrinėja ir E. Jensen. Jis nurodo, kad mokymo sėkmė priklauso nuo turinio, gebėjimo valdyti klasę, mokymo įgūdžių, bei mokymo strategijos. Kaip svarbiausius mokymosi bendradarbiaujant elementus išskiria: teigiamą tarpusavio priklausomybę, asmeninę atsakomybę, glaudžią sąveiką, bendravimo įgūdžius ir vertinimą¹⁰¹.

Tuo tarpu M. Miškinienė ir A. Petkevičienė savo atlikusios mokymosi bendradarbiaujant galimybių taikymo tyrimą, daro išvadą, kad „Mokslinės pedagoginės literatūros analizė leidžia teigti, kad taikant mokymosi bendradarbiaujant metodus ugdomas mokinių aktyvumas, iniciatyva, kūrybinis mąstymas, savarankiškumas, susidomėjimas veikla, socialiniai įgūdžiai. Mokymas(is) bendradarbiaujant – tai darbas grupėmis, tačiau ne visada ir ne visoks grupės darbas yra mokymas(is) bendradarbiaujant. Mokymosi bendradarbiaujant būdai yra skirtingi, bet pagrindiniai principai yra tie patys. Per mokymosi bendradarbiaujant pamoką pagrindinės mokytojo funkcijos – padėti mokiniams dirbti kartu, grupėmis, padėti grupėms atlikti savo darbą“¹⁰².

Dar viena iš suaugusiųjų mokymosi krypčių yra mokymasis grupėse. Doc. dr. Lilija Duoblienė savo metodinėje medžiagoje išskiria šiuos grupinio mokymosi privalumus:

„1. Socializacijos procesas (mokomasi bendrauti, girdėti ir suprasti kitą, dalintis mintimis, kartu spręsti problemas ir kt.);

2. Mokomojo turinio supratimo refleksija ir kritiškumo ugdymas (kartu mokomasi ir lyginamas bei koreguojamas supratimas);

3. Patirties perdavimas (pasidalinama skirtingomis patirtimis);

4. Vertybių hierarchijos formavimas(is) (Esama vertybių sistema pervertinama ir kuriama nauja vertybių hierarchija)“¹⁰³.

Besimokindami suaugę grupėje mokosi bendrauti, būti atsakingais už grupės darbo kokybę, lygina žinias, pasidalija skirtingomis patirtimis, gerais rezultatais.

G. Strazdienė, R. Geležinienė teigia, kad „remiantis Kolb (1984), patirtinio mokymo(si) procesu, individas, turėdamas konkrečią patirtį ir atlikęs stebėjimus apie ją bei reflektuodamas apie patirtį, vysto

¹⁰⁰ Stasiūlėnė, E. Mokymasis bendradarbiaujant, <www.bmt.smm.lt/.../E.Stasiuliene-Mokymasis_bendradarbiaujant.ppt 5 skdr.> [žiūrėta 2013 02 21]

¹⁰¹ Jensen, E. Tobulas mokymas : daugiau kaip 1000 praktinių patarimų vaikų ir suaugusiųjų mokytojams. Vilnius, 1999, p. 294.

¹⁰² Miškinienė, M., Petkevičienė, A. Mokymosi bendradarbiaujant galimybių taikymas per technologijos pamokas, <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2010/97/mispet70-77.pdf> p. 76 [žiūrėta 2013 02 24]

¹⁰³ Doc. dr. Duoblienė, L. Grupinis mokymasis, < www.fsf.vu.lt/.../Universitetine_didaktika_grupinis_mokymas.ppt , 3 sdr > [žiūrėta 2012 12 28]

abstrakčias teorijas ir apibendrinimus apie stebėjimus ir refleksijas. Šios teorijos gali būti pratestuotos naujose situacijose ar kitoje aplinkoje, kuri savo ruožtu ves prie naujų patirčių¹⁰⁴.

R. Laužackas prie suaugusiųjų mokymosi priskiria ir savaiminį mokymąsi, kurį apibrėžia taip „natūralus mokymasis dėl kasdienės veiklos darbe, šeimoje ar laisvalaikio; jis gali būti ir tikslingas, ir atsitiktinis, kartais nepastebimas net paties besimokančiojo“¹⁰⁵.

Apibendrinant galima teigti, kad suaugusiųjų švietimas vadovaujantis teisės aktais gali būti formalus, neformalus, savaiminis ir profesinis. Dažniausiai Lietuvoje suaugusiųjų mokymas vystomas norint išspręsti nedarbo ar reikiamos kvalifikacijos įgijimo bei tobulinimo problemas. Šis mokymasis suprantamas kaip profesinis mokymasis, tai yra suteikiantis darbui atlikti reikalingas kompetencijas. Neformalus suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje tampa vis labiau paplitusia švietimo forma, nes šis padeda asmeniui įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių, tobulinti jau turimą kvalifikaciją, gebėjimus.

2.2. Darbo rinkos profesinio mokymo organizavimas Lietuvoje

Bedarbiams, pasak M. Išoraitės, „kuriems darbo birža nustatyta tvarka negali pasiūlyti darbo, atitinkančio jų profesinį pasirengimą bei sveikatos būklę, taip pat bedarbiams, neturintiems profesinio pasirengimo, gali būti siūloma įgyti profesijas. Šiam tikslui yra kuriamos ir taikomos profesinio mokymo programos“¹⁰⁶. Profesinio mokymo paskirtis, vadovaujantis Švietimo įstatymu, „padėti asmeniui įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje“¹⁰⁷. Profesinio mokymo įstatyme nurodyti šie profesinio mokymo sistemos tikslai:

„1) padėti asmeniui įgyti kvalifikaciją ir kompetencijas, atitinkančias šiuolaikinį mokslo, technologijos, ekonomikos ir kultūros lygį, padedančias jam įsitvirtinti ir konkuruoti kintančioje darbo rinkoje, laiduojančias šalies ūkio pažangą, konkurencingumą tarptautinėje rinkoje ir darnų vystymąsi;

2) sudaryti sąlygas įvairių poreikių ir gebėjimų asmenims mokytis visą gyvenimą, tobulinti ir keisti kvalifikacijas;

3) užtikrinti profesinio mokymo prieinamumą ir kokybę;

4) užtikrinti kvalifikacijų atitiktį šalies ūkio poreikiams, kompetencijų vertinimo, kvalifikacijų suteikimo ir pripažinimo objektyvumą;

¹⁰⁴ Strazdienė, G., Geležinienė, R. Mokymosi modelių taikymo prioritetai imitacinėje verslo įmonėje, ŠU, 2007, p. 107.

¹⁰⁵ Laužackas R. Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai. Vilnius: Leidybos ces, 1997.

¹⁰⁶ Išoraitė, M. Socialinių paslaugų administravimas, 2007, p. 236.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, <http://www.istatymas.lt/istatymai/svietimo_istatymas.htm> [žiūrėta 2012 04 12]

5) užtikrinti profesinio orientavimo sistemos veiksmingą funkcionavimą¹⁰⁸. O profesinio mokymo sistema apima:

- „1) pirminį profesinį mokymą;
- 2) tęstinį profesinį mokymą;
- 3) profesinį orientavimą¹⁰⁹.

Pagal Švietimo įstatymą, „Tęstinis profesinis mokymas teikiamas asmeniui, turinčiam pirmąją kvalifikaciją. Jis skirtas tobulinti turimą ar įgyti kitą kvalifikaciją arba įgyti kompetenciją, reikalingą atlikti įstatymų reglamentuotą darbą ar funkciją. Tęstinis profesinis mokymas apima asmenų formalųjį ir neformalųjį profesinį mokymą¹¹⁰.

Darbo rinkos profesinio mokymą organizuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Darbo rinkos profesinis mokymas atliekamas pagal Socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintas programas, kurias sudaro keli moduliai. Anot M. Išoraitės, „Mokymo trukmė neturi viršyti vienu metų. Profesinis mokymas yra planuojamas atsižvelgiant į darbo rinkos prognozes, apklausiant darbdavius. [...] Šia programa yra siekiama nedarbo prevencijos. Mokymo programos tikslinamos nerečiau kaip po penkių metų¹¹¹.

Darbo rinkos profesinio mokymo pagrindinis tikslas darbo biržos internetiniame puslapyje yra apibrėžtas taip – „yra bedarbių profesinio mokymo, profesinės kvalifikacijos suteikimo arba tobulinimo pagrindu suteikti jiems naujas pakartotinos integracijos į veiklos pasaulį galimybes ir siekti kokybiško ilgalaikio jų užimtumo. Darbo rinkos profesinio mokymo uždavinys – sudaryti sąlygas nedirbantiems asmenims ir darbuotojams, išpėtiems apie darbo sutarties nutraukimą, įgyti valstybės pripažintas kvalifikacijas arba jas tobulinti pagal mokymo programas, įregistruotas Studijų ir mokymo programų registre¹¹². Prognozuojant kvalifikuotos darbo jėgos poreikį, rengiamos programos, kuriomis siekiama patenkinti darbdavių poreikius, o programa padeda bedarbiams įgyti norimą ir paklausią profesiją. Taigi darbo rinkos profesinis mokymas veikia darbo jėgos pasiūlą.

Mokytis pagal profesinio mokymo programas gali būti siunčiami bedarbiai ir išpėti apie atleidimą iš darbo darbuotojai, atitinkantys Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009-08-13 įsakymu Nr. A1-499 patvirtintame Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimo sąlygų ir tvarkos apraše¹¹³ įtvirtintas sąlygas. Kaip reglamentuojama minėtame apraše „Bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo

¹⁰⁸ Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymas, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=350526> [žiūrėta 2012 04 12]

¹⁰⁹ Ten pat.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, <http://www.istatymas.lt/istatymai/svietimo_istatymas.htm> [žiūrėta 2012 04 12]

¹¹¹ Išoraitė, M. Socialinių paslaugų administravimas, 2007, p. 236-237.

¹¹² Lietuvos darbo birža, <www.ldb.lt> [žiūrėta 2011 12 17]

¹¹³ Lietuvos Respublikos Seimas „Dėl Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=350927> [žiūrėta 2012 04 12]

darbingo amžiaus darbuotojų profesinio mokymo tikslas – suteikti kvalifikaciją arba (ir) įgyti kompetenciją, jei tai reikalinga įsidarbinant¹¹⁴.

Pagal šį aprašą į profesinio mokymo priemones gali būti siunčiami bedarbiai, atitinkantys tokias sąlygas:

„1. bedarbiai:

1.1. nustatyta tvarka įsiregistravę darbo biržoje, kuriems darbo birža negali pasiūlyti tinkamo darbo;

1.2. kvalifikacijai suteikti – esant teigiamai teritorinės darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos išvada dėl tinkamumo pasirinktai profesijai;

1.3. baigę darbo biržos finansuotą mokymą ir įgiję kvalifikaciją:

1.3.1. kitai kvalifikacijai suteikti – ne anksčiau kaip po 3 metų nuo kvalifikacijos įgijimo, išskyrus atvejus, kai pateikiamas sveikatos priežiūros įstaigos gydytojų konsultacinės komisijos pažymėjimas apie asmens sveikatos būklę ir darbingumą, kuriame nustatyti apribojimai ar negalėjimas dirbti pagal įgytą kvalifikaciją;

1.3.2. kvalifikacijai tobulinti, naujai ar papildomai kompetencijai įgyti – dirbę pagal įgytą kvalifikaciją ne anksčiau kaip po 6 mėnesių, nedirbę – ne anksčiau kaip po 1 metų nuo kvalifikacijos įgijimo;

1.4. baigę darbo biržos finansuotas nesuteikiančias kvalifikacijos formaliojo profesinio mokymo programas ir neformaliojo profesinio mokymo programas – ne anksčiau kaip po 1 metų nuo mokymo baigimo;

1.5. darbo biržos siūsti ir be svarbių priežasčių nutraukę mokymąsi ar po profesinio mokymo pabaigos per 6 mėnesių laikotarpį be svarbios priežasties atsisakiusiems darbo biržos jiems siūlomo darbo – ne anksčiau kaip po 2 metų nuo mokymo nutraukimo ar atsisakymo siūlomo darbo datos. Svarbios priežastys, nurodytos Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo 23 straipsnio 7 dalyje, pripažįstamos pateisinamomis, pateikus jas patvirtinančius dokumentus. Mokymo įstaiga ir darbo birža turi teisę patikrinti nurodytos priežasties teisingumą;

2. įspėti apie atleidimą iš darbo darbingo amžiaus darbuotojai:

2.1. gavę įspėjimą apie atleidimą iš darbo ir nustatyta tvarka įsiregistravę darbo biržoje;

2.2. kvalifikacijai suteikti ar tobulinti, naujai ar papildomai kompetencijai įgyti – ne anksčiau kaip po metų nuo darbo biržos finansuoto mokymo baigimo¹¹⁵.

Darbo rinkos profesinį mokymą organizuoja bei prižiūri Socialinės globos įstaigų administravimo tarnyba ir jai pavaldžios teritorinės darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybos, kurios kaupia

¹¹⁴ Ten pat.

¹¹⁵ Ten pat.

informaciją apie darbo rinkos profesinio mokymo įstaigas, įmones, mokymo programas, mokymo sąlygas bei teikia ją vartotojams; nustato reikalavimus darbo rinkos profesinio mokymo įstaigai, įmonei bei papildomus kvalifikacinius reikalavimus pedagogams; organizuoja ir atlieka darbo rinkos profesinio mokymo įstaigų, įmonių ir kitų profesinio mokymo įstaigų, įmonių, pageidaujančių tobulinti pedagogų kvalifikaciją ir perkvalifikavimą bei jų atestavimą; teikia išvadas Švietimo ir mokslo ministerijai dėl leidimų (licencijų) išdavimo mokyti pagal darbo rinkos profesinio mokymo programas; prižiūri mokymo įstaigų, įmonių, turinčių leidimą (licenciją) mokyti pagal darbo rinkos profesinio mokymo programas, veiklą, teikia pasiūlymus Švietimo ir mokslo ministerijai dėl išduotų leidimų (licencijų) galiojimo sustabdymo, jei mokymo įstaigų, įmonių veikla neatitinka nustatytų reikalavimų, ir dėl licencijų galiojimo sustabdymo panaikinimo, jei mokymo įstaiga, įmonė pašalina jos mokymo veikloje nustatytus trūkumus; prižiūri ir reglamentuoja naujų darbo rinkos profesinio mokymo programų rengimą, atlieka jų ekspertizę ir teikia išvadas Švietimo ir mokslo ministerijai dėl šių programų įtraukimo į Studijų ir mokymo programų registrą.

Taigi, į profesinio mokymo priemonę asmenis siunčia teritorinės darbo biržos prieš tai gavusios teigiamą Socialinės globos įstaigų administravimo tarnybos išvadą apie asmens tinkamumą konkrečiai jo pasirinktai profesijai. Asmenys į šią priemonę gali būti siunčiami pagal vieną arba kelias sugretintas profesinio mokymo programas. Mokymo įstaigas, į kurias bus siunčiami asmenys, konkurso būdu išrenka darbo birža arba jos pavedimu teritorinės darbo biržos. Su šiomis įstaigomis sudaroma profesinio mokymo sutartis, o už kiekvieną į profesinio mokymo priemonę nusiųstą asmenį, įstaigai sumokama sutarta suma. Jei pagal konkrečią mokymo programą numatytas siunčiamo asmens praktinis mokymas, jis gali būti vykdomas toje pačioje mokymo įstaigoje, o jei ji neturi tam sąlygų – kitoje mokymo įstaigoje.

Pažymėtina, kad siunčiamiems į profesinio mokymo programas bedarbiams ir išpėtiems apie atleidimą iš darbo darbuotojams Užimtumo rėmimo įstatyme numatytos tam tikros socialinės garantijos. Pirmus tris mokymosi pagal profesinio mokymosi programas mėnesius bedarbiams mokama 0,7 Vyriausybės patvirtintos minimalios mėnesinės algos (toliau – MMA), o likusius mokymosi mėnesius iki pat programos pabaigos – vienos MMA dydžio mokymosi stipendija, taip pat apmokamos asmens patirtos kelionės į mokymosi vietą ir atgal, apgyvendinimo (jei mokymasis vyksta ne jo gyvenamojoje vietovėje), bei sveikatos patikrinimo (jei jis privalomas) išlaidos. Reikėtų akcentuoti, kad tik bedarbiams mokama minėto dydžio mokymosi stipendija. Išpėtiems apie atleidimą iš darbo darbuotojams padengiamos tik jo patirtos kelionės, apgyvendinimo bei privalomojo sveikatos patikrinimo išlaidos. Jei mokymosi metu į priemonę nusiųstas asmuo įsidarbina, profesinio mokymo finansavimas jam nutraukiamas.

Darbo rinkos profesinio mokymo trukmė negali viršyti vienerių metų.

Darbo rinkos profesinis mokymas finansuojamas iš Užimtumo fondo ir kitų šaltinių.

Dar viena darbo biržos vykdoma aktyvi darbo rinkos politikos priemonė – bedarbių ir įspėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų neformalusis švietimas. Tačiau pažymėtina, kad faktiškai neformaliojo švietimo priemonė bedarbiams ir įspėtiems apie atleidimą iš darbo asmenims nebevykdoma. Darbo biržos pateiktais duomenimis, nuo 2008 m. lapkričio dalyvauti šioje priemonėje nebuvo nusiųstas nei vienas asmuo, vis dėlto neformalųjį bedarbių ir įspėtų apie atleidimą iš darbo asmenų švietimą reglamentuojantys teisės aktai nėra nei pakeisti, nei panaikinti padėti asmeniui įgyti, keisi ar tobulinti kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje.

Apibendrinant galima teigti, kad profesinio mokymo paskirtis padėti asmeniui įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje. Darbo rinkos profesinio mokymą organizuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Pagal profesinio mokymo priemonę asmenis siunčia teritorinės darbo biržos prieš tai gavusios teigiamą Socialinės globos įstaigų administravimo tarnybos išvadą apie asmens tinkamumą konkrečiai jo pasirinktai profesijai. Asmenys į šią priemonę gali būti siunčiami pagal vieną arba kelias sugretintas profesinio mokymo programas. Darbo rinkos profesinio mokymo trukmė negali viršyti vienerių metų.

2.3. Darbo rinkos profesinio mokymo organizavimas Elektrėnų savivaldybėje

Elektrėnų savivaldybė plyti tarp Vilniaus ir Kauno. Savivaldybė įkurta 1999 m. gruodžio 21 d. per savivaldybių reformą, suformavus iš dalies Trakų bei Kaišiadorių rajonų savivaldybių teritorijų.

2009 m. gegužės 27 d. savivaldybės tarybos nutarimu Nr. 95 įsteigtos 34 seniūnaitijos. Rajone yra: Elektrėnai ir Vievis; 1 miestelis – Semeliškės; 275 kaimai.

2000 m. Elektrėnų miestas tapo savivaldybės centru. Elektrėnų savivaldybės internetinėje svetainėje aprašoma, kad „Elektrėnų miestas buvo pradėtas statyti 1960 m., kaip elektrinės statytojų ir darbuotojų gyvenvietė. Vardas dirbtinis, kilęs nuo žodžio „elektra“, suteiktas 1962 m., siekiant įamžinti tuomet didžiausią elektrinę Lietuvoje. Labai gera savivaldybės teritorijos geografinė padėtis ir patogus susisiekimas (teritoriją kerta greitkelis Vilnius–Klaipėda ir svarbus geležinkelis), artima didžiųjų Lietuvos miestų Vilniaus ir Kauno kaimynystė, moderni infrastruktūra skatina investicijas ir ūkio plėtrą. Sparčiai vyksta pramonės objektų statyba. Didžiausios savivaldybės teritorijoje veikiančios įmonės yra AB Lietuvos elektrinė ir AB Vievio paukštynas. Sparčiai vystomas paslaugų sektorius – keičiasi jo struktūra, teikiamos kokybiškesnės paslaugos. Sparčiais tempais pasižymi ir statybos – prie magistralės Vilnius–

Kaunas ties Elektrėnais ir Vieviu lieka vis mažiau laisvų žemės sklypų – statomos pramonės įmonės bei logistikos centrai¹¹⁶.

Elektrėnų savivaldybėje yra 8 seniūnijos: Beižionių seniūnija, Elektrėnų seniūnija, Gilučių seniūnija, Kazokiškių seniūnija, Kietaviškių seniūnija, Pastrėvio seniūnija, Semeliškių seniūnija, Vievio seniūnija.

2 pav. Elektrėnų savivaldybės žemėlapis¹¹⁷

Savivaldybės atstovaujamoji valdžia – Elektrėnų savivaldybės taryba, vykdomoji valdžia – Elektrėnų savivaldybės administracija.

Pagal Lietuvos statistikos departamento išankstinius 2011 metų gyventojų surašymo rezultatus pagal apskritis ir savivaldybes, Elektrėnų savivaldybėje 2011 metais gyveno 24 920 gyventojų (44 savivaldybė pagal gyventojų skaičių).

Atsižvelgiant į tai, kad tyrimas atliekamas 2012 m. birželio mėn., toliau 3 lentelėje pateikiami statistiniai duomenys apie bedarbių skaičių Elektrėnų savivaldybėje tyrimo atlikimo laikotarpiu.

¹¹⁶ Lietuvos regionų portretas Elektrėnų savivaldybė, <http://regionai.stat.gov.lt/lt/vilniaus_apskritis/elektrenu_savivaldybe.html> [žiūrėta 2012 12 21]

¹¹⁷ Elektrėnų savivaldybės interneto svetainė, <<http://www.elektrenai.lt/>> [žiūrėta 2012 12 21]

3 lentelė. Bedarbių skaičius Elektrėnų savivaldybėje

Rodiklis	Skaičius
Įregistruota bedarbių birželio mėn.	187
Bedarbių skaičius birželio mėn. pabaigoje	1382
Įdarbinta per birželio mėn.	138
2012 m. bedarbių skaičius	5520
Per birželio mėn. nusiųsta į profesinio mokymo priemonę	16
Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų birželio mėn.	8,4 proc.

Sudaryta: darbo autorės, remiantis Vilniaus teritorinės darbo biržos Trakų skyriaus Elektrėnų poskyrio pateikta informacija

Elektrėnų savivaldybė priskiriama Vilniaus teritorinės darbo biržos Trakų skyriui. Vilniaus teritorinė darbo birža teikia šias paslaugas:

1. informuoja ir konsultuoja;
2. registruoja ir skelbia laisvas darbo vietas;
3. parenka darbuotojus pagal darbdavių keliamus kvalifikacinius reikalavimus;
4. tarpininkauja įdarbinant;
5. organizuoja konsultavimo grupėse užsiėmimus;
6. organizuoja aktyvios darbo rinkos politikos priemones:
 - 6.1. bedarbių ir įspėtų apie atleidimą iš darbo darbingo amžiaus darbuotojų profesinį mokymą;
 - 6.2. remiamąjį įdarbinimą (įdarbinimą subsidijuojant, darbo įgūdžių įgijimo rėmimą, viešuosius darbus, darbo rotaciją);
 - 6.3. paramą darbo vietoms steigti (darbo vietų steigimo subsidijavimą, vietinių užimtumo iniciatyvų projektų įgyvendinimą, savarankiško užimtumo rėmimą);
 - 6.4. bedarbių teritorinio judumo rėmimą;
7. tarpininkauja įsidarbinant užsienyje;
8. suteikia galimybę ieškoti laisvų darbo vietų per internetą¹¹⁸.

Atsižvelgiant į tai, kad Elektrėnų savivaldybės gyventojams nėra patogu važinėti į Trakus, Elektrėnų mieste buvo įkurtas Vilniaus teritorinės darbo biržos Trakų skyriaus Elektrėnų poskyris.

Vilniaus teritorinės darbo biržos Trakų skyriaus Elektrėnų poskyris organizuoja šias priemones:

1. Profesinį mokymą;
2. Įdarbinimą subsidijuojant;
3. Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas;
4. Viešieji darbai;

¹¹⁸ Darbo biržos interneto svetainė, <<http://www.ldb.lt/TDB/Vilnius/Paslaugos/Puslapiai/default.aspx>> [žiūrėta 2013 01 21]

5. Darbo rotacija;
6. Darbo vietų steigimas subsidijuojant;
7. Savarankiško užimtumo rėmimas;
8. Bedarbio teritorinio judumo rėmimas¹¹⁹.

Toliau darbe bus nagrinėjamas tik profesinis mokymas, kuris teikia profesinio persikvalifikavimo galimybę. Elektrėnų savivaldybėje neformalųjį profesinį mokymą t. y. persikvalifikavimo galimybę teikia trys teikėjai: UAB „Senukų prekybos centras“, VšĮ „Užsienio kalbų mokymo centras“, VšĮ „Elektrėnų profesinio mokymo centras“¹²⁰. Mokymų programų sąrašas pateikiamas 4 lentelėje.

4 lentelė. Elektrėnų profesinio mokymo teikėjai ir mokymo programos

Teikėjas	Mokymo programos
UAB „Senukų prekybos centras“	1. Jaunesniojo konsultanto mokymo programa; 2. Kasininko mokymo programa; 3. Konsultanto mokymo programa.
VšĮ „Užsienio kalbų mokymo centras“	1. Individualaus anglų kalbos mokymo programa; 2. Individualaus dalykinės (verslo) anglų kalbos mokymo programa.
VšĮ „Elektrėnų profesinio mokymo centras“	1. Medienos apdirbimo staklėmis ir rankiniais elektriniais įrankiais mokymo programa; 2. Kompiuterio vartotojo mokymo programa; 3. Konditerio mokymo programa; 4. Padavėjo barmeno mokymo programa; 5. Virėjo mokymo programa.

Sudaryta: darbo autorės, remiantis Vilniaus teritorinės darbo biržos Trakų skyriaus Elektrėnų poskyrio pateikta informacija

Taigi Elektrėnų savivaldybėje galima persikvalifikuoti pagal 10 mokymo programų. Būtina pažymėti, kad darbo biržoje iš viso galima persikvalifikuoti pagal 1884 mokymo programas. Jei Elektrėnų savivaldybės gyventojas nori persikvalifikuoti pagal mokymo programą, kuri nėra teikiama Elektrėnų savivaldybėje, jam yra sudaromos galimybės lankyti mokymo programas, kurios yra teikiamos Trakų arba Vilniaus miestuose.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad Elektrėnų savivaldybė priskiriama Vilniaus teritorinės darbo biržos Trakų skyriui. Vilniaus teritorinė darbo birža teikia šias paslaugas: informuoja ir konsultuoja;

¹¹⁹ Darbo biržos interneto svetainė, <<http://www.ldb.lt/TDB/Vilnius/Paslaugos/Puslapiai/Aktyviosdarborinkospolitikospriemon%20c4%97s.aspx>> [žiūrėta 2013 01 21]

¹²⁰ Darbo biržos interneto svetainė, <<http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/MokProgramosNeformaliosiosSarasas.aspx>> [žiūrėta 2013 01 21]

registruoja ir skelbia laisvas darbo vietas; parenka darbuotojus pagal darbdavių keliamus kvalifikacinius reikalavimus; tarpininkauja įdarbinant; organizuoja konsultavimo grupėse užsiėmimus; organizuoja aktyvios darbo rinkos politikos priemones; tarpininkauja įsidarbinant užsienyje; suteikia galimybę ieškoti laisvų darbo vietų per internetą ir organizuoja šias priemones: profesinį mokymą; įdarbinimą subsidijuojant; darbo įgūdžių įgijimo rėmimas; viešieji darbai; darbo rotacija; darbo vietų steigimas subsidijuojant; savarankiško užimtumo rėmimas; bedarbio teritorinio judumo rėmimas. Elektrėnų savivaldybėje neformalųjį profesinį mokymą t. y. persikvalifikavimo galimybę teikia trys teikėjai: UAB „Senukų prekybos centras“, VšĮ „Užsienio kalbų mokymo centras“, VšĮ „Elektrėnų profesinio mokymo centras. Elektrėnų savivaldybėje galima persikvalifikuoti pagal 10 mokymo programų.

3. ELEKTRŪNŲ SAVIVALDYBĖS DARBO BIRŽOJE UŽSIREGISTRAVUSIŲ BEDARBIŲ PERSIKVALIFIKAVIMO GALIMYBIŲ IR PERSPEKTYVŲ TYRIMAS

3.1 Metodologinis tyrimo pagrindimas

Tyrimo objektas. Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių persikvalifikavimas .

Tikslas. Išanalizuoti bedarbių persikvalifikavimo galimybes ir perspektyvas Elektrėnų savivaldybėje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių aktualias bedarbystės priežastis, darbo paieškos būdus ir pagrindines kreipimosi į darbo biržą priežastis.

2. Išsiaiškinti Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių požiūrį ir motyvus į persikvalifikavimą.

3. Išanalizuoti priežastis, paskatinusias Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių persikvalifikuoti ir dažniausiai pasirenkamas profesinio mokymo programas.

4. Išanalizuoti, kokiose dar, be profesinio mokymo, priemonėse dažniausiai dalyvauja Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravę bedarbiai.

Hipotezė. Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje persikvalifikavimo galimybės netenkina bedarbių lūkesčių.

Tyrimo metodas. Siekiant ištirti Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių nuomonę apie persikvalifikavimo galimybes ir perspektyvas Elektrėnų savivaldybėje buvo pasirinktas kiekybinio tyrimo tipas. Pagrindinė kiekybinių tyrimų paskirtis – objekto požymių aiškinimasis, prognozavimas ir lyginimas, tai yra siekiamas statistiškai pagrįsti objekto esminius požymius, reiškinių priežastinius ryšius, jo funkcionavimo veiksnius. Vienų mokslininkų nuomone, kiekybiniai tyrimai gali būti vadinami statistiniais arba eksperimentiniais. Šios sąvokos akcentuoja kiekybinį duomenų analizės pobūdį bei nenatūralią (laboratorinę) tyrimo situaciją. Jie taip pat teigia, jog iš esmės, kiekybiniai tyrimo metodai yra eksperimentiniai, tačiau nereikia pamiršti, kad eksperimentiniai tyrimai gali turėti aiškų kokybinį aspektą. Taigi, remiantis kai kurių autorių išsakytomis mintimis kiekybinį tyrimą galima būtų apibūdinti kaip struktūrizuotą, besiremiantį iš mokslinės problemos išplaukiančia hipoteze (kurią siekiama patvirtinti), tyrimą, taikant matematinius analizės metodus tyrimo duomenims apdoroti bei nagrinėjamam reiškiniui aprašyti. Kiekybiniai tyrimo metodai yra eksperimentiniai, tačiau pažymėtina, kad

eksperimentiniai tyrimai gali turėti aiškų kokybinį aspektą. Procedūros, kuriomis apdorojame kiekybinius duomenis yra palyginti apibrėžtos ir lengvai koduojamos, o tos, kuriomis apdorojame kokybinius duomenis yra žymiai daugiau neapibrėžtos, įvairios ir kintamos.

Tyrimo instrumentas. Kiekybinis tyrimas atliktas pačios darbo autorės sudaryto Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių persikvalifikavimo klausimyno pagalba (žr. į 1 priedą). Anoniminė anketinė apklausa, anot A. Valackienės, S. Mikėnės (2008), anketa – tai formalizuotas klausimų rinkinys (pagrindinis tyrimų instrumentas) informacijai iš respondentų gauti. Jos sudaromos remiantis tyrimo tikslu, uždaviniais, tiriamaisiais klausimais – indikatoriais¹²¹.

Pagal anketos užpildymo techniką išskiriami uždari ir atviri klausimai. Atviri klausimai respondentams suteikia galimybę savarankiškai formuluoti atsakymą, kuris atspindi jo stilių, informuotumą, kalbą ir kt.

Uždaruose klausimuose pateikiami galimi atsakymų variantai. Anketose būna ir atvirų – uždarų klausimų, kai respondentui suteikiama galimybė pareikšti savo nuomonę, neradus tinkamo atsakymo tarp pateiktų iš anksto. (Ar tyrėjas visuomet gali numatyti visus galimus atsakymų variantus, juo labiau, nepažindamas respondentų?).

Klausimynas (anketa) susideda iš kelių dalių: taip vadinamųjų demografinių klausimų dalies, kurią sudaro 5 klausimai apie respondentų amžių, lytį, gyvenamąją vietą, išsilavinimą; taip pat pagrindinės anketos dalies, kurią sudaro 14 klausimų apie persikvalifikavimo galimybes ir perspektyvas Elektrėnų savivaldybėje.

Tyrimo imtis. Remiantis S. Puškorius pateikta formulė, buvo apskaičiuotas reikiamas respondentų skaičius tyrimui (S.Puškorius, 2004).

$$l \leq \frac{Za}{\sqrt{n}}, \text{ iš čia } \sqrt{n} \geq \frac{Za}{l}$$

Ir

$$a = \frac{1 - Q}{2}$$

Čia: l - pasikliautojo intervalo ilgis, Za - standartizuoto normaliojo skirstinio kritinė reikšmė, n - respondentų skaičius, Q -pasikliautoji tikimybė.

Duota: $Q=84$, $Za=1.405$, $a=0.08$; $l=0.16$; $\sqrt{n} = 8.78$

¹²¹ Valackienė, A., Mikėnė S. Socialinis tyrimas metodologija ir atlikimo metodika. Kaunas: Technologija, 2008.

Rezultatas: $n=77$. Vadinasi tyrime būtų pakakę apklausti 77 respondentus, tačiau dėl didelio susidomėjimo ir pačių respondentų noro dalyvauti tyrime, buvo apklausti 100 respondentų.

Tyrimo duomenų apdorojimas. Anketiniai duomenys buvo analizuojami ir pateikiami naudojantis kompiuterine programa MS Excel 2007 bei statistinės analizės programa SPSS (angl. *Statistical Package for Social Science*) programos 17,0 versija. Tyrimo ataskaita parengta naudojantis kompiuterine programa MS Word 2007.

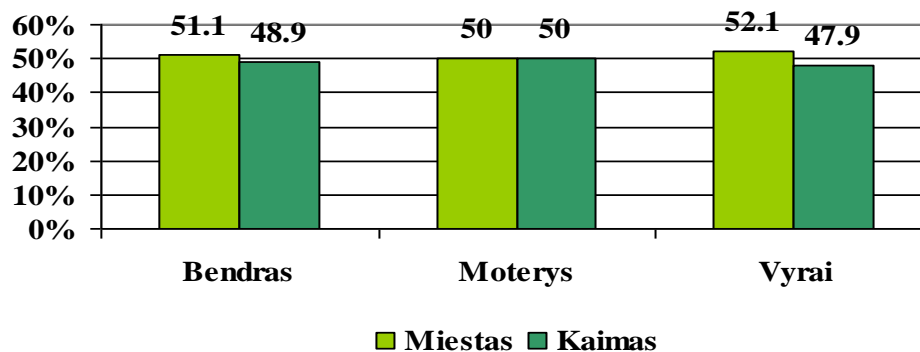
Tyrimo organizavimas ir eiga. Tyrimas buvo atliekamas 2012 metų birželio mėnesį. Savanoriškas bedarbių, užsiregistravusių darbo biržoje, sutikimas dalyvauti tyrime buvo pakankamas pagrindas įtraukiant asmenis į šio tyrimo dalyvių tarpą. Klausimynas su instrukcija buvo pateikiamas kiekvienam tiriamajam atskirai. Prie kiekvienos metodikos buvo pateikiamos atskiros instrukcijos, paaiškinančios kaip atlikti atitinkamas pildymo procedūras. Respondentai anketas pildydavo vidutiniškai 30 minučių. Apklausiant respondentą sukurta draugiška ir saugi atmosfera, kad jis/ ji jaustųsi kuo mažiau susikaustęs.

Tyrimo etikos principų užtikrinimas. Siekiant, kad nebūtų pažeisti etikos principai, kiekvienas respondentas turėjo teisę nieko neįtakojamas apsispręsti, ar dalyvauti tyrime. Supažindinus respondentus su tyrimu ir tyrimo instrumentu, buvo gautas žodinis sutikimas atlikti tyrimą. Respondentams buvo paaiškinta dėl anonimiškumo užtikrinimo.

3.2. Tiriamųjų socialinė-demografinė charakteristika

Siekiant įvertinti Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių persikvalifikavimo galimybes ir perspektyvas, buvo apklausta 100 abiejų lyčių tiriamųjų (po 50 proc. vyrų ir moterų), iš kurių 51.1 proc. gyvenančių mieste ir 48.9 proc. gyvenančių kaime (žr. į 5 lentelę ir 3 paveikslą). 6 tyrime dalyvavę tiriamieji nenurodė savo gyvenamosios vietos.

Vertinant chi kvadrato testo rezultatus, statistiškai reikšmingo skirtumo pagal gyvenamąją vietą tarp vyrų ir moterų neaptikta ($p>0,05$).

3 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą ir lytį

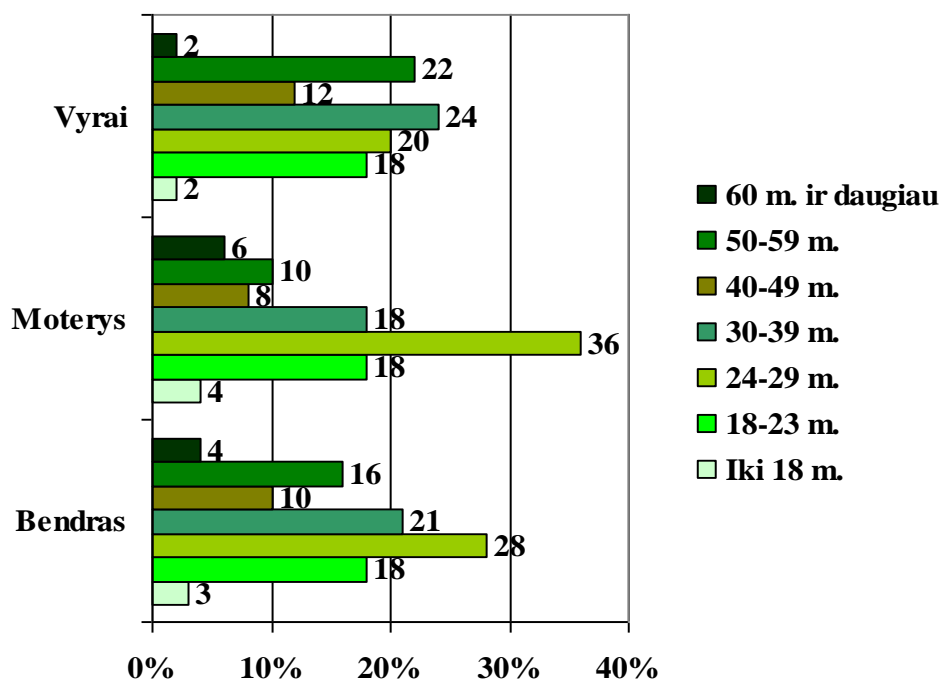
5 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą ir lytį

Gyvenamoji vieta	Bendras		Moterys		Vyrai	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Miestas	48	51.1	23	50	25	52.1
Kaimas	46	48.9	23	50	23	47.9
χ^2			0.041			
p			0.840			

PASTABA: N- apskaitus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 6 lentelės ir 4 paveikslu, tyrime dalyvavo įvairaus amžiaus tiriamieji. Daugiausiai tyrime dalyvavo 24-29 m. (28 proc.) ir 30-39 m. (21 proc.) amžiaus tiriamieji. 18 proc. tyrime dalyvavusių tiriamųjų buvo 18-23 m. amžiaus tiriamieji, 16 proc. - 50-59 m. amžiaus, 10 proc. 40-49 m. amžiaus ir tik 3 proc. iki 18 m. bei 4 proc. virš 60 m. amžiaus tiriamieji.

Panaši pasiskirstymo pagal amžiaus grupes tendencija stebima ir analizuojant tiriamųjų pasiskirstymą pagal lytį. Nors vertinant vizualiai (žr. į 4 paveikslą), tiriamųjų pasiskirstymą pagal amžiaus grupes, pastebima, kad Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių vyrų daugiau yra vyresnio amžiaus nei moterys. Vertinant chi kvadrato testo rezultatus, statistiškai reikšmingo skirtumo pagal amžiaus grupes tarp vyrų ir moterų neaptikta ($p > 0,05$).

4 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžius grupes ir lytį

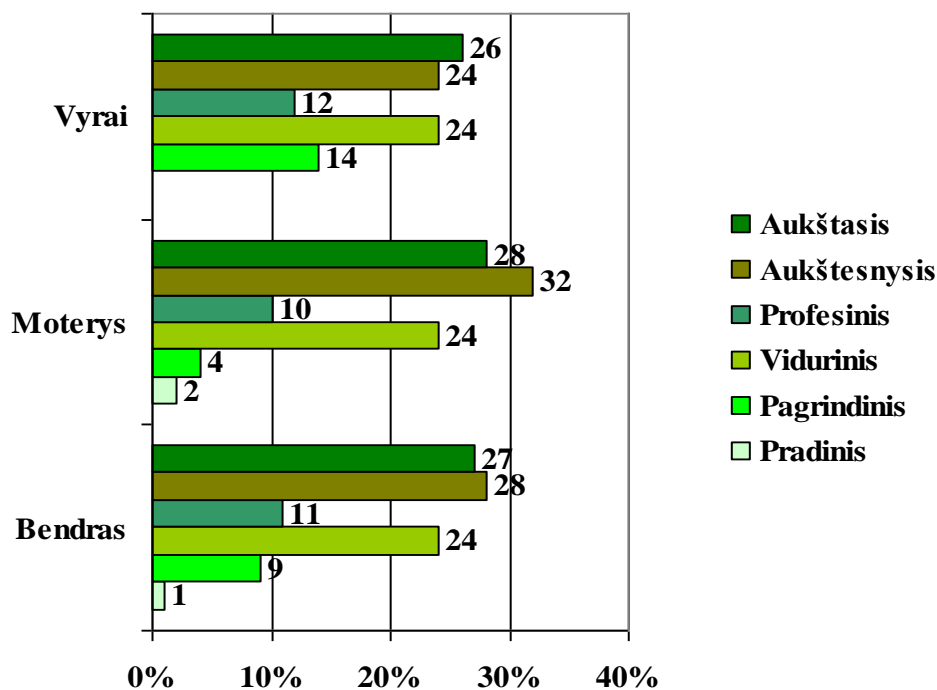
6 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal amžių ir lytį

Amžius	Bendras		Moterys		Vyrai	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Iki 18 m.	3	3.0	2	4.0	1	2.0
18-23 m.	18	18.0	9	18.0	9	18.0
24-29 m.	28	28.0	18	36.0	10	20.0
30-39 m.	21	21.0	9	18.0	12	24.0
40-49 m.	10	10.0	4	8.0	6	12.0
50-59 m.	16	16.0	5	10.0	11	22.0
60 m. ir daugiau	4	4.0	3	6.0	1	2.0
χ^2			6.698			
p			0.350			

PASTABA: N- apskaitus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 7 lentelės ir 5 paveikslė, tyrime dalyvavo įvairaus išsilavinimo tiriamieji. Daugiausiai tyrime dalyvavo turintys aukštesnįjį (28 proc.) ir aukštąjį (21 proc.) išsilavinimą tyrimieji. 24 proc. tyrime dalyvavusių tiriamųjų nurodė, kad turi vidurinį išsilavinimą, 11 proc. – profesinį išsilavinimą, 9 proc. – pagrindinį išsilavinimą ir tik 1 proc. tiriamųjų turi pagrindinį išsilavinimą.

Panaši pasiskirstymo pagal išsilavinimą tendencija stebima ir analizuojant tiriamųjų pasiskirstymą pagal lytį. Nors vertinant vizualiai (žr. į 5 paveikslą), tiriamųjų pasiskirstymą pagal išsilavinimą, pastebima, kad Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių moterų daugiau yra turinčių aukštesnį išsilavinimą nei vyrų. Vertinant chi kvadrato testo rezultatus, statistiškai reikšmingo skirtumo pagal išsilavinimą tarp vyrų ir moterų neaptikta ($p > 0,05$).

5 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą ir lytį

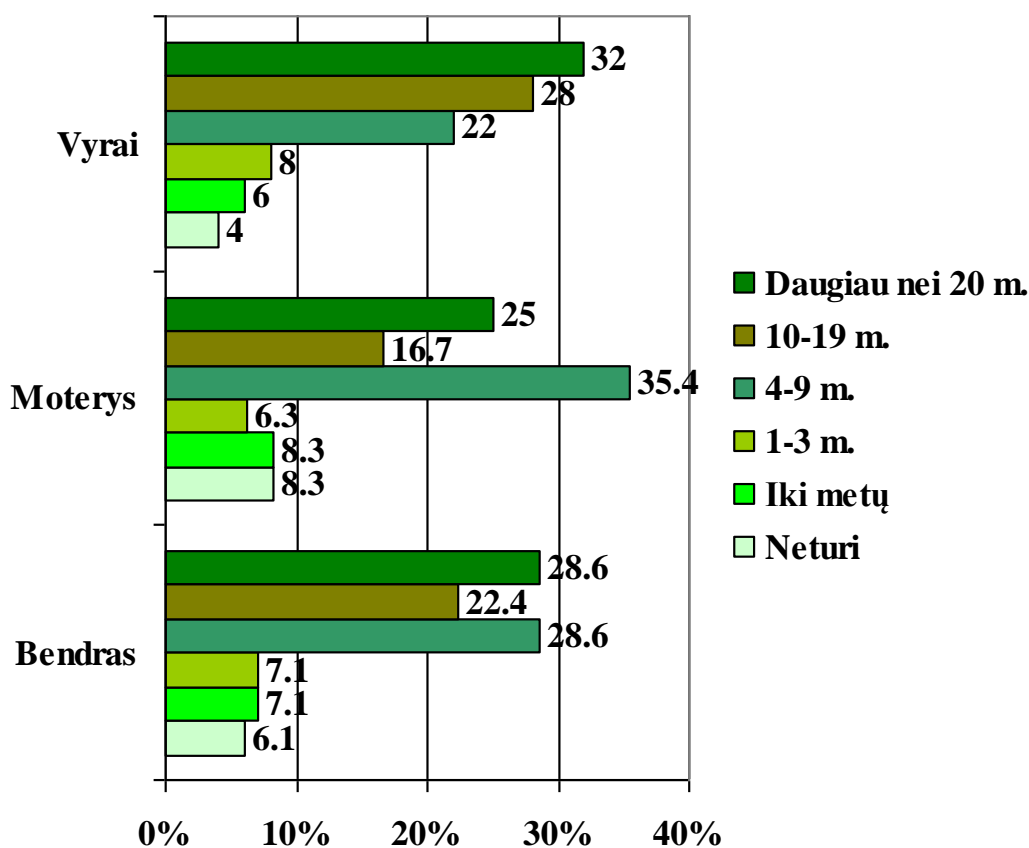
7 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal išsilavinimą ir lytį

Išsilavinimas	Bendras		Moterys		Vyrai	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Pradinis	1	1.0	1	2.0	0	0.0
Pagrindinis	9	9.0	2	4.0	7	14.0
Vidurinis	24	24.0	12	24.0	12	24.0
Profesinis	11	11.0	5	10.0	6	12.0
Aukštesnysis	28	28.0	16	32.0	12	24.0
Aukštasis	27	27.0	14	28.0	13	26.0
χ^2			4.477			
p			0.483			

PASTABA: N- apskritus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 8 lentelės ir 6 paveikslo, tyrime dalyvavo įvairų darbo stažą turintys tiriamieji. Daugiausiai tyrime dalyvavo turintys 4-9 m. (28.6 proc.) ir daugiau nei 20 m. (28.6 proc.) darbo stažą turintys tiriamieji. 22.4 proc. tyrime dalyvavusių tiriamųjų nurodė, kad turi 10-19 m. darbo stažą, po 7.1 proc. – iki metų ir 1-3 m. darbo stažą ir tik 6.1 proc. tiriamųjų neturi darbo stažo. 6 tyrime dalyvavę tiriamieji nenurodė savo darbo stažo.

Panaši pasiskirstymo pagal darbo stažą tendencija stebima ir analizuojant tiriamųjų pasiskirstymą pagal lytį. Nors vertinant vizualiai (žr. į 6 paveikslą), tiriamųjų pasiskirstymą pagal darbo stažą, pastebima, kad Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių vyrų daugiau yra turinčių didesni darbo stažą nei moterų. Vertinant chi kvadrato testo rezultatus, statistiškai reikšmingo skirtumo pagal darbo stažą tarp vyrų ir moterų neaptikta ($p > 0,05$).

6 Pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal darbo stažą ir lytį

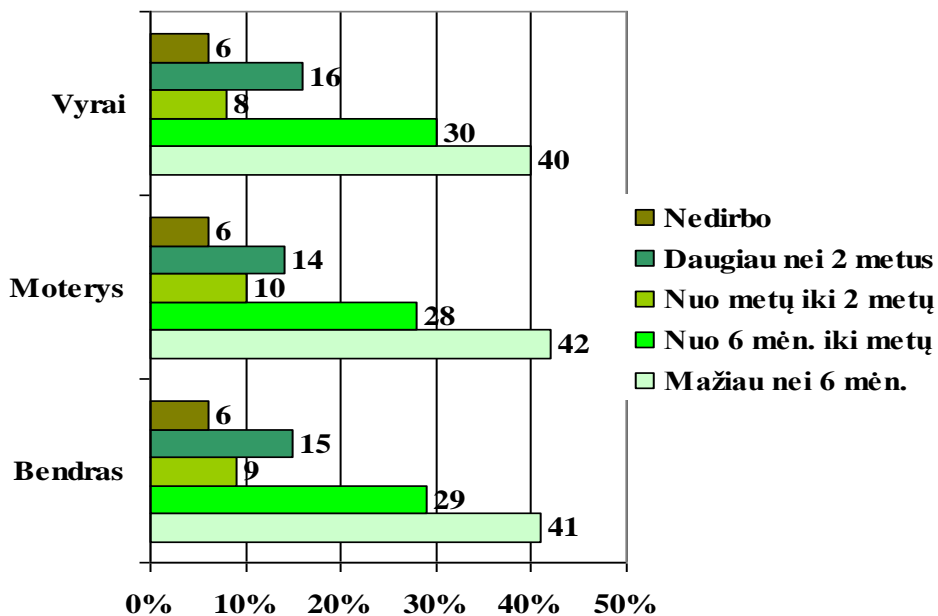
8 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal darbo stažą ir lytį

Darbo stažas	Bendras		Moterys		Vyrai	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Neturi	6	6.1	4	8.3	2	4.0
Iki metų	7	7.1	4	8.3	3	6.0
1-3 m.	7	7.1	3	6.3	4	8.0
4-9 m.	28	28.6	17	35.4	11	22.0
10-19 m.	22	22.4	8	16.7	14	28.0
Daugiau nei 20 m.	28	28.6	12	25.0	16	32.0
χ^2			4.407			
p			0.492			

PASTABA: N- apskaitus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 9 lentelės ir 7 paveikslo, tyrime dalyvavo įvairių bedarbystės trukmę turintys tiriamieji. Daugiausiai tyrime dalyvavo nedirbantys mažiau nei 6 mėn. (41 proc.) ir nuo 6 mėn. iki metų (29 proc.) tiriamieji. 9 proc. tyrime dalyvavusių tiriamųjų nurodė, kad nedirba nuo metų iki 2 metų, 15 proc. – nedirbantys daugiau nei 2 metai ir tik 6 proc. tiriamųjų nurodė, kad niekada nedirbo.

Panaši pasiskirstymo pagal bedarbystės trukmę tendencija stebima ir analizuojant tiriamųjų pasiskirstymą pagal lytį. Vertinant chi kvadrato testo rezultatus, statistiškai reikšmingo skirtumo pagal bedarbystės trukmę tarp vyrų ir moterų neaptikta ($p > 0,05$).

7 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal bedarbystės trukmę ir lytį

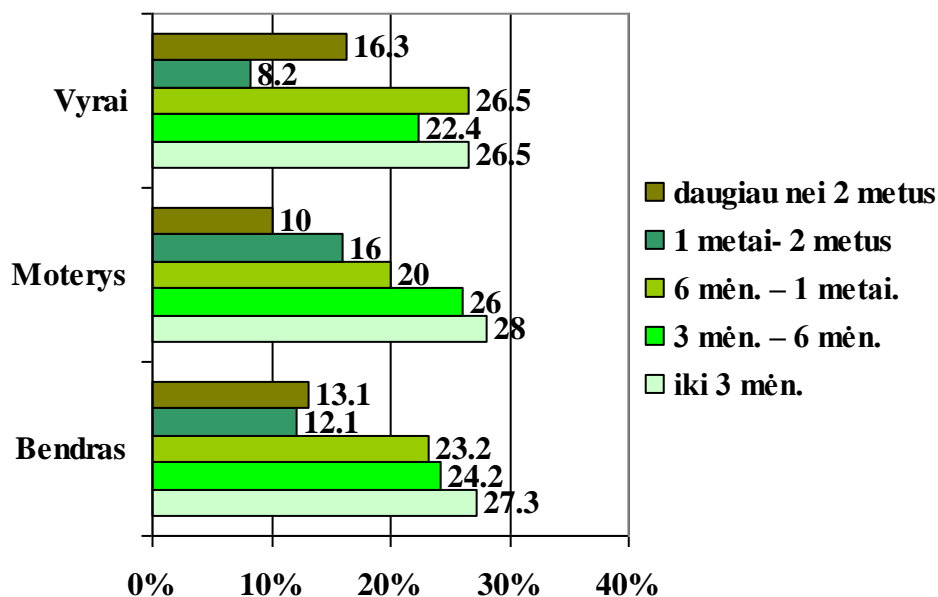
9 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal bedarbystės trukmę ir lytį

Kiek laiko neturite nuolatinio darbo	Bendras		Moterys		Vyrai	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Mažiau nei 6 mėn.	41	41.0	21	42.0	20	40.0
Nuo 6 mėn. iki metų	29	29.0	14	28.0	15	30.0
Nuo metų iki 2 metų	9	9.0	5	10.0	4	8.0
Daugiau nei 2 metus	15	15.0	7	14.0	8	16.0
Nedirbo	6	6.0	3	6.0	3	6.0
χ^2			0.237			
p			0.994			

PASTABA: N- absoliutus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 10 lentelės ir 8 paveikslą, tyrime dalyvavo įvairių Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravimo trukmę turintys tiriamieji. Daugiausiai tyrime dalyvavo tiriamieji, kurie Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravime yra apie 3 mėn. (27.3 proc.). 24.2 proc. tiriamųjų nurodė, kad Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravime yra 3 mėn. – 6 mėn., 23.2 proc. - 6 mėn. – 1 m. ir 12.1 proc. - 1 m.- 2 m. bei 13.1 proc. nurodė, kad darbo biržoje užsiregistravime yra daugiau nei 2 metus. 1 tyrime dalyvavęs tiriamasis nenurodė kiek laiko yra užsiregistravęs darbo biržoje.

Panaši pasiskirstymo pagal užsiregistravimo Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje trukmę tendencija stebima ir analizuojant tiriamųjų pasiskirstymą pagal lytį. Vertinant chi kvadrato testo rezultatus, statistiškai reikšmingo skirtumo neaptikta ($p > 0,05$).

8 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravimo trukmę ir lytį

10 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravimo trukmę ir lytį

Trukmė	Bendras		Moterys		Vyrai	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
iki 3 mėn.	27	27.3	14	28.0	13	26.5
3 mėn. – 6 mėn.	24	24.2	13	26.0	11	22.4
6 mėn. – 1 metai.	23	23.2	10	20.0	13	26.5
1 metai- 2 metus	12	12.1	8	16.0	4	8.2
daugiau nei 2 metus	13	13.1	5	10.0	8	16.3
χ^2			2.611			
p			0.625			

PASTABA: N- absoliutus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Apibendrinant Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių socialinius-demografinius duomenis galima pasakyti, kad tyrime dalyvavo 100 abiejų lyčių, gyvenantys kaime ir mieste, įvairaus amžiaus, išsilavinimo ir darbo stažo tiriamieji, kurie turi įvairę nedarbo trukmę.

3.3. Bedarbių persikvalifikavimo galimybių ir perspektyvų Elektrėnų savivaldybėje analizė

Kaip parodė tyrimas (žr. į 11 lentelę), Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravę bedarbiai dažniausiai nurodė, kad darbo neteko dėl etatų mažinimo (25 proc.), išėję savo noru (19 proc.), darbovietei bankrutavus, dėl sveikatos problemų (nurodė po 14 proc. tiriamųjų) ir dėl to, kad dirbo pagal terminuotą darbo sutartį, kuri baigėsi (13 proc.). Tik 5 proc. tiriamųjų prarado darbą dėl patirties ir kvalifikacijos stoka, 1 proc. dėl šeimyninių problemų ir 1 proc. tiriamųjų dirbo tik vasara, o 9 proc. tiriamųjų nurodė, kad dar niekur nedirbo.

Analizuojant Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių dažniausiai nurodomas darbo netekimo priežastis pagal lytį matyti, kad moterys dažniausiai nurodė, kad darbo neteko dėl etatų mažinimo (28 proc.), išėjimo savo noru (18 proc.) ir sveikatos problemų (18 proc.). Vyrai dažniausiai, kaip ir moterys, nurodė, kad darbo neteko dėl etatų mažinimo (22 proc.), savo noru (22 proc.), tačiau skirtingai nei moterys, nurodė, kad darbo neteko todėl, kad bendrovė bankrutavo (18 proc.).

Tačiau vertinant chi kvadrato testo rezultatus, statistiškai reikšmingo skirtumo pagal bedarbystės priežastis tarp vyrų ir moterų neaptikta ($p > 0,05$).

11 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal bedarbystės priežastis ir lytį

Priežastys	Bendras		Moterys		Vyrai		Chi kvadrato testas	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.	χ^2	p
Išėjau savo noru	19	19.0	9	18.0	10	20.0	0.065	0.799
Etatų mažinimo	25	25.0	14	28.0	11	22.0	0.480	0.488
Patirties ir kvalifikacijos stoka	5	5.0	1	2.0	4	8.0	1.895	0.169
Darbovietė bankrutavo	14	14.0	5	10.0	9	18.0	1.329	0.249
Terminuotos sutarties pabaiga	13	13.0	6	12.0	7	14.0	0.088	0.766
Sveikatos problemos	14	14.0	9	18.0	5	10.0	1.329	0.249
Šeimyninės problemos	1	1.0	0	0.0	1	2.0	1.010	0.315
Dar niekur nedirbau	9	9.0	5	10.0	4	8.0	0.122	0.727
Dirbau tik vasarą	1	1.0	1	2.0	0	0.0	1.010	0.315

PASTABA: N- absoliutus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 12 lentelės, Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravę bedarbiai dažniausiai nurodė, kad darbo dažniausiai ieškojo skelbiamuose spaudoje ir internete darbo skelbimuose (56 proc.), tiesiai kreipiantis į privačias įmones (45 proc.) bei per darbo biržą (41 proc.). 36 proc. tyrime dalyvavusių tiriamųjų nurodė, kad darbo ieškojo prašant pažyستamų ir giminių pagalbos, 26 proc. patys rašė skelbimus spaudoje ir internete. Rečiausiai tiriamieji nurodė, kad darbo ieškojo kreipiantis į privačias įdarbinimo agentūras (4 proc.) arba renkasi dirbti pagal verslo liūdijimą (3 proc.).

Analizuojant Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių dažniausiai nurodomas darbo paieškos būdus pagal lytį matyti, kad moterys dažniausiai nurodė, kad darbo ieškojo skelbiamuose spaudoje ir internete darbo skelbimuose (68 proc.), tiesiai kreipiantis į privačias įmones (50 proc.) bei prašant pažystatų ir giminųjų pagalbos (40 proc.). Vyrai dažniausiai, kaip ir moterys, nurodė, kad darbo ieškojo skelbiamuose spaudoje ir internete darbo skelbimuose (44 proc.), tiesiai kreipiantis į privačias įmones (40 proc.), tačiau skirtingai nei moterys, nurodė, kad darbo ieškojo per darbo biržą (44 proc.).

Vertinant chi kvadrato testo rezultatus, statistiškai reikšmingo skirtumo pagal darbo paieškos būdus tarp vyrų ir moterų aptiktas lyginant darbo paiešką skelbiamuose spaudoje ir internete darbo skelbimuose bei pačių rašomus skelbimus. Kaip matyti iš 12 lentelės, moterys dažniau nei vyrai renkasi ieškoti darbo per spaudą ir internetą ($p < 0,05$).

12 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal darbo ieškojimo būdus ir lytį

Būdai	Bendras		Moterys		Vyrai		Chi kvadrato testas	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.	χ^2	p
Darbo ieškau tik darbo biržoje	41	41.0	19	38.0	22	44.0	0.372	0.542
Domiuosi darbo skelbimais spaudoje, internete	56	56.0	34	68.0	22	44.0	5.844	0.016
Rašau skelbimą į spaudą, internetą	26	26.0	18	36.0	8	16.0	5.198	0.023
Prašau pažystatų, giminaičių pagalbos	36	36.0	20	40.0	16	32.0	0.694	0.405
Pats tiesiogiai kreipiuosi į įmones	45	45.0	25	50.0	20	40.0	1.010	0.315
Kreipiuosi į privačias įdarbinimo agentūras	4	4.0	1	2.0	3	6.0	1.042	0.307
Dirbo pagal verslo liudijimą	3	3.0	1	2.0	2	4.0	0.344	0.558

PASTABA: N- absoliutus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 13 lentelės, Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravę bedarbiai dažniausiai nurodė, kad į Elektrėnų savivaldybės darbo biržą kreipimosi dėl noro susirasti darbą, socialinių garantijų ir nedarbo draudimo išmokos, rečiausiai dėl noro išeiti į priešlaikinę pensiją, lengvatų verslo liudijimui bei noro patobulinti turimą kvalifikaciją.

13 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal pagrindinę kreipimosi į darbo biržą priežastį

Priežastys	Taip		Ne		Iš dalies	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Noras susirasti darbą	90	90.0	4	4.0	6	6.0
Dėl socialinių garantijų	68	68.0	17	17.0	15	15.0
Dėl pažymos socialinei paramai gauti	25	25.0	62	62.0	13	13.0
Dėl nedarbo draudimo išmokos	49	49.0	26	26.0	25	25.0
Dėl lengvatų verslo liudijimui	8	8.0	92	92.0	0	0
Noras persikvalifikuoti ir įgauti naują profesiją	26	26.0	50	50.0	24	24.0
Noras patobulinti turimą kvalifikaciją	15	15.0	64	64.0	21	21.0
Noriu išeiti į priešlaikinę pensiją	1	1.0	0	0	0	0

PASTABA: N- apskaitinius skaičius; proc. – procentinė išraiška.

Analizuojant vyrų ir moterų pagrindinę kreipimosi priežastį į Elektrėnų savivaldybės darbo biržą, stebima ta pati tendencija kaip ir visų bendrai tiriamųjų (žr. į 14 lentelę).

14 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal pagrindinę kreipimosi į darbo biržą priežastį ir lytį

Priežastys	Moterys						Vyrai					
	Taip		Ne		Iš dalies	Taip		Ne		Iš dalies		
	N	Proc.	N	Proc.	Proc.	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.	
Noras susirasti darbą	47	94.0	2	4.0	1	2.0	43	86.0	2	4.0	5	10.0
Dėl socialinių garantijų	35	70.0	9	18.0	6	12.0	33	66.0	8	16.0	9	18.0
Dėl pažymos socialinei paramai gauti	16	32.0	25	50.0	9	18.0	9	18.0	37	74.0	4	8.0
Dėl nedarbo draudimo išmokos	27	54.0	13	26.0	10	20.0	22	44.0	13	26.0	15	30.0
Dėl lengvatų verslo liudijimui	2	4.0	48	96.0	0	0	6	12.0	44	88.0	0	0
Noras persikvalifikuoti ir įgauti naują profesiją	14	28.0	26	52.0	10	20.0	12	24.0	24	48.0	14	28.0
Noras patobulinti turimą kvalifikaciją	7	14.0	34	68.0	9	18.0	8	16.0	30	60.0	12	24.0
Noriu išeiti į priešlaikinę pensiją	1	2.0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

PASTABA: N- apskaitinius skaičius; proc. – procentinė išraiška.

Vertinant chi kvadrato testo rezultatus, statistškai reikšmingo skirtumo pagal pagrindinę kreipimosi priežastį į Elektrėnų savivaldybės darbo biržą tarp vyrų ir moterų aptiktas lyginant norą gauti pažymą socialiniai paramai. Kaip matyti iš 14 ir 15 lentelių, moterys dažniau kreipiasi į darbo biržą dėl pažymą socialiniai paramai gauti nei vyrai ($p < 0,05$).

15 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių palyginimo pagal pagrindinę kreipimosi į darbo biržą priežastį ir lytį chi kvadrato testo rezultatai

Priežastys	Chi kvadrato testas	
	χ^2	p
Noras susirasti darbą	2.844	0.241
Dėl socialinių garantijų	0.718	0.698
Dėl pažymos socialinei paramai gauti	6.206	0.045
Dėl nedarbo draudimo išmokos	1.510	0.470
Dėl lengvatų verslo liudijimui	2.174	0.140
Noras persikvalifikuoti ir įgauti naują profesiją	0.901	0.637
Noras patobulinti turimą kvalifikaciją	0.745	0.689

PASTABA: χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 16 lentelės, Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusę bedarbiai dažniausiai nurodė, kad nesinaudojo darbo biržos teikiamomis priemonėmis. Taip nurodė net 62 proc. tiriamųjų.

Analizuojant vyrų ir moterų naudojimąsi darbo biržos teikiamomis priemonėmis, statistiškai reikšmingas skirtumas neaptiktas ($p > 0,05$).

16 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal pasinaudojimą darbo biržos teikiamomis priemonėmis ir lytį

Reikšmės	Bendras		Moterys		Vyrai	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Taip	38	38.0	21	42.0	17	34.0
Ne	62	62.0	29	58.0	33	66.0
χ^2			0.679			
p			0.410			

PASTABA: N- apskaitiniai skaičiai; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 17 lentelės, Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravę bedarbiai dažniausiai nurodė, kad naudojami darbo biržos teikiama galimybę pasinaudoti profesinio mokymo kursų (perkvalifikavimo) priemone. Taip nurodė net 53 proc. tiriamųjų. Tačiau net 47 proc. tiriamųjų nurodė, kad nesinaudoja.

Analizuojant vyrų ir moterų naudojimąsi darbo biržos teikiama galimybę pasinaudoti profesinio mokymo kursų (perkvalifikavimo) priemone, statistiškai reikšmingas skirtumas neaptiktas ($p > 0,05$).

17 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal galimybę pasinaudoti profesinio mokymo kursų (perkvalifikavimo) priemone ir lytį

Reikšmės	Bendras		Moterys		Vyrai	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Taip	53	53.0	28	56.0	25	50.0
Ne	47	47.0	22	44.0	25	50.0
χ^2			0.361			
p			0.548			

PASTABA: N- apskaitytus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 18 lentelės, Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravę bedarbiai dažniausiai nurodė, kad jie mato darbo biržos siūlomą profesinio mokymo kursų priemonės naudingumą. Taip nurodė 35 proc. tiriamųjų, tačiau 33 proc. tiriamųjų mato naudą bet nemano, kad tai padeda susirasti darbą.

Lyginant vyrų ir moterų nuomonę apie darbo biržos siūlomą profesinio mokymo kursų priemonės naudingumą, statistiškai reikšmingo skirtumo neaptikta ($p > 0,05$). Tačiau vertinant procentinį atsakymų pasiskirstymą matyti, kad vyrai dažniau nei moterys nemato darbo biržos siūlomą profesinio mokymo kursų priemonės naudingumo. Net 36 proc. vyrų ir tik 25 proc. moterų nurodė atsakymą „ne“.

18 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal darbo biržos siūlomą profesinio mokymo kursų priemonės naudingumo matymą ir lytį

Reikšmės	Bendras		Moterys		Vyrai	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Taip, ji padeda susirasti darbą	35	35.0	19	38.0	16	32.0
Taip, tačiau ji nepadeda susirasti darbo	33	33.0	19	38.0	14	28.0
Ne	25	25.0	7	14.0	18	36.0
Kita	7	7.0	5	10.0	2	4.0
χ^2			7.140			
p			0.068			

PASTABA: N- apskaitytus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 19 lentelės, Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravę bedarbiai dažniausiai nurodė, kad nedalyvauja profesinio mokymo programose, todėl nėra ir priešasčių paskatintųjų persikvalifikuoti. Tačiau analizuojant tiriamųjų atsakymus, kurie nurodė priežastis, kurios juos paskatino persikvalifikuoti, matyti, kad tiriamieji dažniausiai nurodė norą susirasti kvalifikuotą darbą (69.8 proc.). Nemažai tiriamųjų nurodė, kad perkvalifikuoti juos paskatino manymas, kad nauja profesija teikia daugiau perspektyvų (58.1 proc.) bei noras save realizuoti ir tobulėti (55.8 proc.).

Rečiausiai tiriamieji nurodė, kad persikvalifikuoti juos paskatino tai, kad jiems nepatinka jų darbas (7 proc.).

19 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal paskatinusias perkvalifikavimo priežastis

Priežastys	Taip		Ne		Iš dalies	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Pagal savo profesiją neradau darbo	21	48.8	16	37.2	6	14.0
Mano profesija man nepatinka	3	7.0	35	81.4	5	11.6
Nauja profesija bus geriau apmokama	23	53.5	8	18.6	12	27.9
Noras susirasti kvalifikuotą darbą	30	69.8	7	16.3	6	14.0
Nauja profesija teikia daugiau perspektyvų	25	58.1	3	7.0	15	34.9
Neturėjau jokios profesijos	16	37.2	26	60.5	1	2.3
Noras save realizuoti ir tobulėti	24	55.8	7	16.3	12	27.9
Teigiami kitų pavyzdžiai	12	27.9	15	34.9	16	37.2
Draugų ir šeimos patarimai persikvalifikuoti	8	18.6	25	58.1	10	23.3
Tapau bedarbiu	21	51.2	11	26.8	9	22.0
Kita	1	33.3	1	33.3	1	33.3
Nedalyvauju profesinio mokymo programose, todėl nėra ir priežasčių	57	100.0	0	0	0	0

PASTABA: N- apskritus skaičius; proc. – procentinė išraiška.

Lyginant vyrų ir moterų nuomonę apie priežastis paskatinusias persikvalifikuoti (žr. į 20 ir 21 lenteles), statistiškai reikšmingo skirtumo neaptikta ($p > 0,05$). Tačiau vertinant procentinį atsakymų pasiskirstymą matyti, kad moterys dažniausiai nurodė, kad persikvalifikuoti jas paskatino noras susirasti kvalifikuotą darbą (75 proc.), manymas, kad nauja profesija teikia daugiau perspektyvų ir noras save realizuoti bei tobulėti (58.3 proc.). Vyrai, panašiai kaip ir moterys, dažniausiai nurodė, kad persikvalifikuoti jas paskatino noras susirasti kvalifikuotą darbą (63.2 proc.), tačiau skirtingai nei moterys, taip pat nurodė, kad juos paskatino noras susirasti kvalifikuotą darbą ir tiesiog tai, kad tapo bedarbiu (63.2 proc.).

20 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal paskatinusias perkvalifikavimo priežastis ir lytį

Priežastys	Moterys						Vyrai					
	Taip		Ne		Iš dalies		Taip		Ne		Iš dalies	
	N	Proc.	N	Proc.	Proc.	N	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Pagal savo profesiją neradau darbo	13	54.2	8	33.3	3	12.5	8	42.1	8	42.1	3	15.8
Mano profesija man nepatinka	0	0.0	20	83.3	4	16.7	3	15.8	15	78.9	1	5.3
Nauja profesija bus geriau apmokama	11	45.8	6	25.0	7	29.2	12	63.2	2	10.5	5	26.3

20 lentelės tęsinys kitame puslapyje

20 lentelės tęsinys

Priežastys	Moterys						Vyrai					
	Taip		Ne		Iš dalies		Taip		Ne		Iš dalies	
	N	Proc.	N	Proc.	Proc.	N	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Noras susirasti kvalifikuotą darbą	18	75.0	3	12.5	3	12.5	12	63.2	4	21.1	3	15.8
Nauja profesija teikia daugiau perspektyvų	14	58.3	1	4.2	9	37.5	11	57.9	2	10.5	6	31.6
Neturėjau jokios profesijos	9	37.5	15	62.5	0	0.0	7	36.8	11	57.9	1	5.3
Noras save realizuoti ir tobulėti	14	58.3	4	16.7	6	25.0	10	52.6	3	15.8	6	31.6
Teigiami kitų pavyzdžiai	6	25.0	10	41.7	8	33.3	6	31.6	5	26.3	8	42.1
Draugų ir šeimos patarimai persikvalifikuoti	4	16.7	15	62.5	5	20.8	4	21.1	10	52.6	5	26.3
Tapau bedarbiu	9	40.9	7	31.8	6	27.3	12	63.2	4	21.1	3	15.8
Kita	1	50.0	0	0.0	1	50.0	0	0.0	1	100.0	0	0.0
Nedalyvauju profesinio mokymo programose, todėl nėra ir priežasčių	26	100.0	0	0.0	0	0.0	31	100.0	0	0.0	0	0.0

PASTABA: N- apskaitus skaičius; proc. – procentinė išraiška.

21 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių palyginimo pagal paskatinusias perkvalifikavimo priežastis ir lytį chi kvadrato testo rezultatai

Priežastys	Chi kvadrato testas	
	χ^2	p
Pagal savo profesiją neradau darbo	0.617	0.734
Mano profesija man nepatinka	5.001	0.082
Nauja profesija bus geriau apmokama	1.820	0.403
Noras susirasti kvalifikuotą darbą	0.772	0.680
Nauja profesija teikia daugiau perspektyvų	0.722	0.697
Neturėjau jokios profesijos	1.302	0.522
Noras save realizuoti ir tobulėti	0.231	0.891
Teigiami kitų pavyzdžiai	1.100	0.577
Draugų ir šeimos patarimai persikvalifikuoti	0.424	0.809
Tapau bedarbiu	2.038	0.361
Kita	3.000	0.223

PASTABA: χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 22 lentelės, Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravę bedarbiai dažniausiai nurodė, kad nedalyvauja profesinio mokymo programose. Taip nurodė net 56 proc.

tiriamųjų. Analizuojant tiriamųjų atsakymus, kurie nurodė kokiose profesinio mokymo programose dalyvavo matyti, kad dažniausiai dalyvavo statybos programoje (mūrininkas, šaltkalvis, stogdengys, stalius, apdailininkas, santechnikas, suvirintojas, dažytojas, tinkuotojas, inžinierius, konstruktorius, staklininkas) (10 proc.) ir grožio priežiūros programoje (kirpėjas, manikiūrininkas, kosmetologas) (9 proc.).

Vertinant chi kvadrato testo rezultatus tarp moterų ir vyrų, matyti, kad moterys dažniau nei vyrai renkasi dalyvauti kalbų mokymo, grožio priežiūros programoje (kirpėjas, manikiūrininkas, kosmetologas) ir gamybos (siuvėjas, batsiuovys, dizaineris, stiklo gamintojas, krovikas, elektrikas, mėsaininkas, kontrolierius, operatorius, mechanikas) programose, o vyrai dažniau nei moterys renkasi dalyvauti statybos programoje (mūrininkas, šaltkalvis, stogdengys, stalius, apdailininkas, santechnikas, suvirintojas, dažytojas, tinkuotojas, inžinierius, konstruktorius, staklininkas) ($p < 0,05$).

22 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal dalyvavimą profesinio mokymo programose ir lytį

Programos	Bendras		Moterys		Vyrai		Chi kvadrato testas	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.	χ^2	p
Kalbų mokymo programoje	4	4.0	4	8.0	0	0	4.167	0.041
Administracijos ir ekonomikos programoje (administratorius, apskaitininkas, buhalteris, ekonomistas, sekretorius)	7	7.0	5	10	2	4	1.382	0.240
Statybos programoje (mūrininkas, šaltkalvis, stogdengys, stalius, apdailininkas, santechnikas, suvirintojas, dažytojas, tinkuotojas, inžinierius, konstruktorius, staklininkas)	10	10.0	0	0	10	20	11.111	0.001
Grožio priežiūros programoje (kirpėjas, manikiūrininkas, kosmetologas)	9	9.0	8	16	1	2	5.983	0.014
Kompiuterijos programoje (administratorius, programuotojas, IT specialistas, dizaineris, maketuotojas)	6	6.0	5	10	1	2	2.837	0.092
Aptarnavimo sferos programoje (pardavėjas, padavėjas, vadybininkas, asistentas, vadovas, valytojas, plovėjas, barmenas, virėjas, ūkvedys, fasuotojas, sandėlininkas, prekių surinkėjas, skalbėjas, lygintojas)	6	6.0	4	8	2	4	0.709	0.400

22 lentelės tęsinys kitame puslapyje

22 lentelės tęsinys

Programos	Bendras		Moterys		Vyrai		Chi kvadrato testas	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.	χ^2	p
Transporto programoje (vairuotojas, ekspeditorius, autošaltkalvis, automechanikas)	3	3.0	0	0	3	6	3.093	0.079
Žemės ūkio programoje (traktorininkas, kiaulių šėrėjas, šienautojas, melžėjas, aplinkos priežiūros darbininkas)	3	3.0	1	2	2	4	0.344	0.558
Gamybos programoje (siuvėjas, batsiuvys, dizaineris, stiklo gamintojas, krovikas, elektrikas, mėsininkas, kontrolierius, operatorius, mechanikas)	8	8.0	7	14	1	2	4.891	0.027
Nedalyvavau	56	56.0	25	50	31	62	1.461	0.227
Kita	1	1.0	1	2	0	0	1.010	0.315

PASTABA: N- absoliutus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 23 lentelės, Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravę bedarbiai dažniausiai nurodė, kad nevertina profesinio mokymo programų nes nedalyvauja jose. Taip nurodė net 57 proc. tiriamųjų. Analizuojant įvertinusių programų tiriamųjų atsakymus matyti, kad dažniausiai tiriamieji jas vertina teigiamai arba bent jau vidutiniškai.

Lyginant vyrų ir moterų nuomonę apie programas, matyti ta pati vertinimo tendencija kaip ir benro visų tiriamųjų vertinimo. Statistiškai reikšmingas skirtumas tarp vyrų ir moterų vertinimo neaptiktas ($p > 0,05$).

23 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal profesinio mokymo programų, kuriose dalyvavo, vertinimą ir lytį

Vertinimas	Bendras		Moterys		Vyrai	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Teigiamai	17	17.0	8	16	9	18
Labiau teigiamai, nei neigiamai	8	8.0	5	10	3	6
Vidutiniškai	16	16.0	9	18	7	14
Labiau neigiamai, nei teigiamai	2	2.0	1	2	1	2
Nevertinu, nes nedalyvavau	57	57.0	27	54	30	60
χ^2					0.967	
p					0.915	

PASTABA: N- absoliutus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Atsižvelgiant į tai (žr. į 24 lentelę), kad dauguma tiriamųjų nedalyvavo mokymosi programose, todėl dažniausiai tiriamieji nurodė, kad nesusidūrė su sunkumais mokymo programoje (58 proc. – nedalyvavo jose, o 26 proc. nurodė, kad nesusidūrė).

Lyginant vyrų ir moterų nuomonę šiuo klausimu matyti ta pati vertinimo tendencija kaip ir bendro visų tiriamųjų vertinimo. Statistiškai reikšmingas skirtumas tarp vyrų ir moterų vertinimo neaptiktas ($p > 0,05$).

24 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal profesinio mokymo programoje, kurioje dalyvavo, susidurtais sunkumais ir lytį

Sunkumai	Bendras		Moterys		Vyrai	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Daug popierizmo	6	6.0	3	6	3	6
Darbo biržos konsultantai suteikė mažai informacijos apie profesinio mokymo programas	4	4.0	2	4	2	4
Profesinio mokymo kursai buvo prastos kokybės ir neatitiko mano lūkesčių	6	6.0	4	8	2	4
Nesusidūriau	26	26.0	14	28	12	24
Nesusidūriau, nes nedalyvavau	58	58.0	27	54	31	62
χ^2					1.096	
p					0.895	

PASTABA: N- apskaitus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 25 lentelės, Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravę bedarbiai dažniausiai nurodė, kad darbo biržos siūlomų profesinių mokymų programų sąrašas yra pakankamas ir atitinkantis bedarbių lūkesčius. Taip nurodė 37 proc. visų tiriamųjų. Tačiau net 22 proc. tiriamųjų tam nepritaria, o 25 proc. mano, kad nesudaryta Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje, tačiau tokia galimybė yra sudaryta dalyvaujant programose, kurios vyksta kituose miestuose.

Lyginant vyrų ir moterų nuomonę šiuo klausimu, statistiškai reikšmingas skirtumas neaptiktas ($p > 0,05$). Tačiau vertinant atsakymų pasiskirstymą vizualiai, matyti, kad moterys dažniau nei vyrai pritarė (46 proc.) nei vyrai, o vyrai dažniau nei moterys nepritarė siūlomų profesinių mokymų programų sąrašo pakankamumui ir atitikimui bedarbių lūkesčius, tačiau jie jį dažniau nei moterys mato galimybę tai gauti kituose miestuose (32 proc.).

25 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal manymą, ar darbo biržos siūlomų profesinių mokymų programų sąrašas yra pakankamas ir atitinkantis bedarbių lūkesčius, ir lytį

Reikšmės	Bendras		Moterys		Vyrai	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
Taip	37	37.0	23	46	14	28
Ne	22	22.0	13	26	12	24
Ne, tačiau yra sudaryta galimybė dalyvauti profesinių mokymų programose, kurios vyksta kituose miestuose	25	25.0	6	12	16	32
Kita	16	16	8	16	8	16
χ^2			6.775			
p			0.079			

PASTABA: N- apskaitus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

Kaip matyti iš 26 lentelės, Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravę bedarbiai dažniausiai nurodė, kad jie darbo biržoje naudojami individualia konsultacija (84 proc.). 30 proc. tiriamųjų nurodė, kad jie dalyvauja laikinuose darbuose, 21 proc. – darbo mugėje ir 18 proc. grupiniame konsultavime.

Lyginant vyrų ir moterų nuomonę šiuo klausimu matyti ta pati vertinimo tendencija kaip ir bendro visų tiriamųjų vertinimo. Tačiau vertinant chi kvadrato testo rezultatus tarp moterų ir vyrų, matyti, kad moterys dažniau nei vyrai dalyvauja grupiniame konsultavime ir darbo mugėse ($p > 0,05$).

26 lentelė. Elektrėnų savivaldybės bedarbių pasiskirstymas pagal dalyvavimą darbo biržos teikiamose priemonėse ir lytį

Priemonės	Bendras		Moterys		Vyrai		Chi kvadrato testas	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.	χ^2	p
Individualus konsultavimas	84	84.0	44	88	40	80	1.190	0.275
Konsultavimo grupėse	18	18.0	13	26	5	10	4.336	0.037
Individualaus užimtumo veiklos plano sudaryme	5	5.0	4	8	1	2	1.895	0.169
Laikini darbai	30	30.0	17	34	13	26	0.762	0.383
Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas	11	11.0	5	10	6	12	0.102	0.749
Įdarbinimas subsidijuojant	2	2.0	1	2	1	2	0.000	1.000
Veikla pagal verslo liudijimą	6	6.0	2	4	4	8	0.709	0.400
Darbo mugės	21	21.0	15	30	6	21	4.882	0.027
Viešieji darbai	7	7.0	3	6	4	8	0.154	0.695
Kita	6	6.0	3	6	3	6	0.000	1.000

PASTABA: N- apskaitus skaičius; proc. – procentinė išraiška; χ^2 – Chi kvadrato kriterijus; p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

IŠVADOS

1. Socialinės apsaugos sistema – tai valstybės nustatytų materialinių ir nematerialinių priemonių rinkinys, teikianti gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų gyventojams, kurie ne nuo jų priklausančių prižasčių negali savo uždirbtomis lėšomis išlaikyti savęs ir savo šeimos. Lietuvoje socialinė apsauga apima tris sudėtines dalis – socialinį draudimą, socialinę paramą ir specialiąsias (papildomas) socialines išmokas. užimtumas politika yra socialinės apsaugos sistemos dalis, kurios tikslas užtikrinti gyventojų užimtumą. Be to, užimtumas taip pat suprantamas, kaip aktyvi darbo rinkos politikos priemonė.

2. Profesinio mokymo pagrindinis tikslas yra bedarbių profesinio mokymo, profesinės kvalifikacijos suteikimo arba tobulinimo pagrindu suteikti jiems naujas profesines žinias, kurios padėtų integruotis į darbo rinką. Į profesinio mokymo priemonę asmenis, kurie atitinka patvirtintus reikalavimus, siunčia teritorinės darbo biržos.

3. Atlikus Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių persikvalifikavimo perspektyvų ir galimybių tyrimą nustatyta, kad:

3.1. Pagrindinės bedarbystės priežastys: etatų mažinimas (25 proc.), išėjimas savo noru (19 proc.), darbovietės bankrotas (14 proc.), sveikatos problemos (14 proc.). Bedarbiai dažniausiai darbo ieškojo: skelbiamuose spaudoje ir internete darbo skelbimuose (56 proc.), tiesiai kreipiantis į privačias įmones (45 proc.), per darbo biržą (41 proc.). Pagrindines kreipimosi į darbo biržą priežastis bedarbiai nurodė: norą susirasti darbą (90proc.), dėl socialinių garantijų (68 proc.).

3.2. Pagrindinis bedarbių motyvas dėl persikvalifikavimo - tai darbo biržos siūlomų profesinio mokymo kursų priemonės naudingumas, kuris padeda susirasti darbą (35 proc.), tačiau 33 proc. tiriamųjų pritaria persikvalifikavimo naudai, bet nemano, kad tai padeda susirasti darbą.

3.3. Priežastys, paskatinusios bedarbių persikvalifikavimą: noras susirasti kvalifikuotą darbą (69.8 proc.), nauja profesija teikia daugiau perspektyvų (58.1 proc.), noras save realizuoti ir tobulėti (55.8 proc.), nauja profesija bus geriau apmokama (53.5 proc.). Tai pat bedarbiai dažniausiai pasirenka šias profesinio mokymo programas: statybos programa (mūrininkas, šaltkalvis, stogdengys, stalius, apdailininkas, santechnikas, suvirintojas, dažytojas, tinkuotojas, inžinierius, konstruktorius, staklininkas) (10 proc.), grožio priežiūros programa (kirpėjas, manikiūrininkas, kosmetologas) (9 proc.), Gamybos programoje (siuvėjas, batsiuvys, dizaineris, stiklo gamintojas, krovikas, elektrikas, mėsinių, kontrolierius, operatorius, mechanikas) (8 proc.), kalbų mokymo programa (4 proc.).

3.4. Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravę bedarbiai be profesinio mokymo priemonės, dažniausiai naudojami: individualia konsultacija (84 proc.), dalyvauja laikinuose darbuose (30 proc.), darbo mugėje (21 proc.), grupiniame konsultavime (18 proc.).

Darbe iškelta hipotezė, kad Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje persikvalifikavimo galimybės netenkina bedarbių lūkesčių – pasitvirtino iš dalies.

PASIŪLYMAI

1. Tikslinga plėtoti Elektrėnų savivaldybės bendrojo lavinimo mokyklų, aukštesniųjų mokyklų ryšius su darbdaviais. Tą patį galima pasakyti apie kitus socialinius partnerius, teritorines darbo biržas ir profesinio mokymo institucijas. Svarbu kuo plačiau panaudoti vietos specialistų profesinį pajėgumą ryšiams su žmonėmis ir darbo rinkos partneriais stiprinti. Svarbu sudaryti palankias ir patrauklias ekonomines sąlygas darbdaviams dalyvauti darbo jėgos formavimo ir įdarbinimo didinimo programose.

2. Bedarbių dalyvavimas darbo biržos organizuojamose programose didele dalimi priklauso nuo darbo biržos kliento motyvacijos. Tačiau kliento motyvaciją sąlygojantys veiksniai gali būti koreguojami pasitelkus skirtingas psichologinės bei socialinės pagalbos priemones (pvz., psichologo, socialinio darbuotojo, priklausomybių specialisto ir pan. pagalba). Tokiu būdu, nustatius, kad darbo ieškančio asmens motyvacija yra nepakankama, būtina imtis atitinkamų veiksmų (pagalbos teikimas) siekiant atitinkamai paruošti darbo biržos klientą dalyvavimui programose.

3. Susidarius 10 ar daugiau bedarbių grupei norinčiai persikvalifikuoti pagal tą pačią mokymo programą, kuri neteikiama Elektrėnų savivaldybėje, ir kuri nereikalauja papildomų sąnaudų (pvz., specialios įrangos ar specialių patalpų) būtų sudaryta galimybė į Elektrėnų savivaldybę atvažiuoti tos mokymo programos mokytojui, taip sutaupant bedarbių išlaidas transportui ir pragyvenimui kitame mieste.

LITERATŪRA

Moksliniai straipsniai, metodologinė literatūra

1. Adamonienė R., Sakalas A. Darbo išteklių pasiūlos ir paklausos derinimo būdai ir mechanizmai. Inžinerinė ekonomika, 2002.
2. Beresnevičienė D. Nuolatinis mokymasis Lietuvoje: (psichologiniai pagrindai): monografija. Vilnius: Pedagogikos institutas, 1995.
3. Doc. dr. Duoblienė L. Grupinis mokymasis, www.fsf.vu.lt/.../Universitetine_didaktika_grupinis_mokymas.ppt, 3 sdr [2012-12-28]
4. Domarkienė L. Užimtumo politika – socialinis garantas Europos Sąjungoje, LTU, 2001.
5. Foley G. Suaugusiųjų mokymosi metmenys. Suaugusiųjų švietimas globalizacijos laikais. Vilnius: Kronta, 2007.
6. Ginevičius R., Stankevičienė A. Nedarbo prevencijos priemonių sistemiškumas//Ekonomika, VU, 1999.
7. Guogis A. „Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos“, 2007, <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-07-17-aryvdas-guogis-del-liuvos-socialines-apsaugos-sampratos/4433> [žiūrėta 2012-09-27]
8. Guogis A. Socialinės politikos modeliavimas Europos integracijos procese, MRU, 2006.
9. Išoraitė M. Socialinių paslaugų administravimas, 2007.
10. Jensen E. Tobulas mokymas: daugiau kaip 1000 praktinių patarimų vaikų ir suaugusiųjų mokytojams. Vilnius, 1999.
11. Krowles M. Modern Prastice of Adult Edukacation. From Pedagogy to Andragogy. Cambrige Adult Education, 1980.
12. Laužackas R. Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai. Vilnius: Leidybos ces, 1997.
13. Lazutka R. Socialinė apsauga// Žmogaus socialinė raida. Vilnius, 2001.
14. Mačernytė Panomariovienė I. ES užimtumo politikos įtaka LR darbo rinkos teisinės bazės tobulinimui, ingridam.home.mruni.eu/.../VIII-tema_ES-užimtumo-politikos-įtaka-... [žiūrėta 2012-10-20]
15. Martinkus B., Sakalas A., Savanevičienė A. Darbo išteklių ekonomika ir valdymas. Kaunas: Technologija, 2006.
16. Martinkus B., Beržinskienė D. Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai: monografija. Kaunas: Technologija, 2005.
17. Medaiskis D. Socialinės apsaugos ekonomika, 2012.

18. Miškinienė M., Petkevičienė A. Mokymosi bendradarbiaujant galimybių taikymas per technologijos pamokas, <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2010/97/mispet70-77.pdf> [žiūrėta 2013-02-24]
19. Nikitina S. Nedarbas ir jo didėjimo priežastys ekonomikos pertvarkymo Lietuvoje metu. Kaunas: Ekonomika ir vadyba: konferencijos pranešimų medžiaga, 2000.
20. Stanišauskienė V. Nuolatinis mokymasis kaip karjeros sėkmės sąlyga: studentų požiūrių tyrimas, http://www.smk.lt/uploads/archyvas/mokslas/karjera/vilija_stanisauskiene.pdf, [žiūrėta 2013-01-09]
21. Stasiūlėnė E. Mokymasis bendradarbiaujant, www.bmt.smm.lt/.../E.Stasiuliene-Mokymasis_bendradarbiaujant.ppt 5 skdr. [žiūrėta 2013-02-21]
22. Strazdienė G., Geležinienė R. Mokymosi modelių taikymo prioritetai imitacinėje verslo įmonėje, ŠU, 2007.
23. Targamadžė A. Atvirojo ir distancinio mokymosi vaidmuo informacinėje visuomenėje / A. Targamadžė, E. Trečiokienė, D. Rutkauskienė. Kaunas, Kauno technologijos universitetas, 1999.
24. Teresevičienė M., Gedvilienė G. Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita : monografija. Kaunas : Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2003.
25. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų struktūros plėtrai, http://vadyba.asu.lt/30/ManagementKaunas_590.pdf [žiūrėta 2012-04-12]
26. Valackienė A., Mikėnė S. Socialinis tyrimas metodologija ir atlikimo metodika. Kaunas: Technologija, 2008
27. Wonnacott P., Wonnacott R. Makroekonomika. - Kaunas: Litterae Universitatis, 1994 -ISBN 9986-475-02-3

Teisės aktai

28. Bedarbių rėmimo įstatymas (Žin., 2005, Nr. 81-2941), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=258587&p_query=&p_tr2=2 [žiūrėta 2011 10 12]
29. Darbo rinkos paslaugų teikimo sąlygų ir tvarkos aprašas (Žin., 2009, Nr. 95-4045), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=350730 [žiūrėta 2011 11 01]
30. Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai (Žin., 1996, Nr. 125-4774), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=287294 [žiūrėta 2011 10 10]

31. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin., 1992, Nr. 33-1014), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=274999&p_query=&p_tr2=2 [žiūrėta 2011 10 01]
32. Lietuvos Respublikos Seimas Užimtumo rėmimo įstatymas, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=279173&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2012 10 20]
33. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, http://www.istatymas.lt/istatymai/svietimo_istatymas.htm [žiūrėta 2012 04 12]
34. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=441204 [žiūrėta 2012 04 12]
35. Lietuvos Respublikos Seimo 2002-11-12 nutarimas Nr. IX -1187 „Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos patvirtinimo“, <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=193888&Condition2=> [žiūrėta 2012 04 12]
36. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos darbo biržos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo” pakeitimo”, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=373623 [žiūrėta 2012 04 12]
37. Lietuvos Respublikos Seimas „Dėl aktyvios darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimo sąlygų ir tvarkos aprašo“ patvirtinimo, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=350927 [žiūrėta 2012 04 12]
38. Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo įstatymas (Žin., 1991, Nr. 17-447; 2004, Nr. 171-6295), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=404213 [žiūrėta 2011 10 04]
39. Lietuvos Respublikos Valstybinis socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas (Žin., 1991, Nr. 17-447; 2004, Nr. 171-6295), http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=404213 [žiūrėta 2011 10 04]
40. Minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymas (Žin., 2008, Nr. 83-3294), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=334467&p_query=&p_tr2=2 [žiūrėta 2011 10 20]
41. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas (Žin., 2004, Nr. 4-26), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=403789&p_query=&p_tr2=2 [žiūrėta 2011 10 16]
42. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=370777 [žiūrėta 2012 11 21].

43. Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymas,
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=350526 [žiūrėta 2012 04 12]
44. Socialinių paslaugų įstatymas (Žin., 2006, Nr. 17-589),
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=371770&p_query=&p_tr2=2 [žiūrėta 2011 11 02]
45. Užimtumo rėmimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 73-2762; 2009, Nr. 86-3638),
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=411964&p_query=&p_tr2=2 [žiūrėta 2011 10 04]

Internetiniai šaltiniai

46. Darbo biržos interneto svetainė,
<http://www.ldb.lt/TDB/Vilnius/Paslaugos/Puslapiai/default.aspx> [žiūrėta 2013 01 21]
47. Europos komisija, Užimtumas, socialiniai reikalai ir įtrauktis,
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=lt&catId=1> [žiūrėta 2013 03 01].
48. Elektrėnų savivaldybės interneto svetainė, <http://www.elektrenai.lt/> [žiūrėta 2012 12 21]
49. Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija , <http://www.unesco.lt/svietimas/mokymasis-visa-gyvenima/suaugusiuju-svietimas> [žiūrėta 2012 04 12]
50. Lietuvos regionų portretas Elektrėnų savivaldybė,
http://regionai.stat.gov.lt/lt/vilniaus_apskritis/elektrenu_savivaldybe.html [žiūrėta 2012 12 21]
51. Suaugusiųjų švietimas
<http://www.suaugusiujusvietimas.lt/uploads/file/suaug%20sviet%201.pdf> , [žiūrėta 2013 01 17]
52. Švietimo ir mokslo ministerija Suaugusiųjų mokymasis,
http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/suaugusiuju_mokymasis.pdf [žiūrėta 2012 04 12]
53. Švietimo ir mokslo ministerija Nuotolinis mokymasis: mokymosi galimybių išplėtimas,
http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Nuotolinis_mokymas.pdf [žiūrėta 2012 04 12]
54. Užimtumo politika, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_4.9.3.pdf Europos komisijos rekomendacijos ES valstybėms „Dėl užimtumo politikos“,
chamber.lt/LT/content/download/18576/.../Uzimtumo%20gaires.doc [žiūrėta 2012 04 12]

SANTRAUKA

Viena iš aktualių problemų Europoje – bedarbystė. Europos Sąjungos valstybėse narėse bedarbystė dar daugiau išaugo, kai 2008 m. pasaulį ištiko finansų ir ekonominė krizė. Todėl reikėjo imtis efektingų priemonių minėtai problemai spręsti ne tik Europos Sąjungos atsakingoms institucijoms, bet ir pačioms Europos Sąjungos valstybėms narėms. Lietuvoje sparčiai didėjant nedarbo lygiui, strateginiu tikslu, kaip ir daugelyje kitų valstybių, tapo darbo rinkos politika, kuri iš esmės nukreipta į darbo vietų sistemos plėtojimą, užimtumo rėmimo tobulinimą, gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių. Darbo birža siekia darbo paklausos ir pasiūlos suderinamumo, padeda ieškantiems darbo žmonėms įsidarbinti, aprūpinti darbdavius reikiama kvalifikuota darbo jėga, rengia gyventojų užimtumo programas, moka bedarbiams nedarbo draudimo išmokas. Tačiau daugelis bedarbių, užsiregistravusių darbo biržoje, nenori persikvalifikuoti, t.y. nenori mokytis, dėl vyresnio amžiaus, socialinių garantijų, menko išsilavinimo, silpnos sveikatos ir kitų priežasčių arba neranda persikvalifikavimo programų atitikimo jų poreikiams.

Tyrimo objektas – Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje užsiregistravusių bedarbių persikvalifikavimas, tikslas – išanalizuoti bedarbių persikvalifikavimo galimybes ir perspektyvas Elektrėnų savivaldybėje. Siekiant užsibrėžto tikslo, iškelti šie tyrimo uždaviniai: 1) išanalizuoti socialinės sistemos vaidmenį integracijai į darbo rinką, užimtumo ir darbo rinkos politiką; 2) išanalizuoti darbo rinkos profesinio mokymo organizavimo ypatumus ir prieinamumą bei 3) įvertinti bedarbių persikvalifikavimo galimybes ir perspektyvas Elektrėnų savivaldybėje. Darbe keliami hipotezė, kad Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje persikvalifikavimo galimybės netenkina bedarbių lūkesčių.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad Elektrėnų savivaldybėje užsiregistravusių bedarbių pagrindinės bedarbystės priežastys: etatų mažinimas, išėjimas savo noru, darbovietės bankrotas ir sveikatos problemos, o pagrindinės kreipimosi į darbo biržą priežastys – noras susirasti darbą ir socialinės garantijos. Tačiau tik trečdalis minėtos savivaldybės bedarbių yra pasinaudoję darbo biržos teikiamomis priemonėmis, kurių daugiau nei puse naudojami profesinio mokymo kursų (perkvalifikavimo) priemone ir pripažįsta šios priemonės naudingumą, tačiau nemano, kad ji padės susirasti darbą, o tai iš dalies patvirtino darbe keliamą hipotezę, kad Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje persikvalifikavimo galimybės netenkina bedarbių lūkesčių.

SUMMARY

The one of the biggest problem in Europe is unemployed. Since 2008 the crisis took part in all over the world and it causes an unemployed in European countries. Therefore, it was necessary to take effective means to solve a problem, not even by European institutions also to members of European states. The high unemployment is prevailing in Lithuania, the aim of strategy is becoming work market policy, in fact, the system pointed into workplace development, employment development, ability to adaptation with new changes, equal rights in a work market integraty increasing. Employment exchange pursiuts work demanding and offering, it helps for men out of occupation, offers to employers to fing qualified persons, arranges activity programmes for people, unemployed have annual benefit. However the problem is, that a lot of unemployed, who had register into work market, they do not want to retrain, it means people do not want to study, because of middle age, social guarantee, lack of education, healthy problems or other reasons, they can not find retrain programs for they needs. Moreover, to have views on quality activity of work market, the main purpose to find out municipality of Elektrenai work market suggests work opportunities, retrain possibilities for unemployed.

The aim is to analyze men out of occupation retrain options and municipality of Elektrenai prospects. The object of research is retraining the unemployed at work market in municipal of Elektrenai. Tasks of research:1) to analyze the role of social system integration into work market, activities, and work market policy;2) to analyze training organizing peculiarity and accessibility of the work market;3) to estimate unemployed retrain opportunities and possibilities in municipality of Elektrenai.

To sum up, the result of survey shows, that the main basic unemployed causes of redundant, own decision to quit a job, healthy problems or failed, the basic needs why people call for a help- they want to find new job and have a social guarantee. Despite this, only the third of all unemployed people are taken advantage of work market services, which more than a half were taken advantage of training courses (retrain). The unemployed people know, how its important to have means utility, but they do not think that it helps to find a job.

Sabinaitė D. Bedarbių persikvalifikavimo praktika Elektrėnų savivaldybėje / ES politikos ir administravimo baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. D. Janušauskienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2013 – 98 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotos bedarbių persikvalifikavimo galimybės ir perspektyvos Elektrėnų savivaldybėje. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu analizuojama socialinės sistemos vaidmuo integracijai į darbo rinką, užimtumo ir darbo rinkos politika ir Lietuvos darbo biržos veikla ir atliekamos funkcijos. Antroje dalyje nagrinėjami darbo rinkos profesinio mokymo organizavimo ypatumai ir prieinamumas. Trečioje dalyje ištirtos ir aptartos bedarbių persikvalifikavimo galimybės ir perspektyvos Elektrėnų savivaldybėje. Ketvirtoje dalyje aptariami gauti rezultatai. Literatūros analizė ir tyrimo rezultatai iš dalies patvirtinta darbe išsikeltą hipotezę, kad Elektrėnų savivaldybės darbo biržoje persikvalifikavimo galimybės netenkina bedarbių lūkesčių.

Raktiniai žodžiai: socialinė apsaugos sistema, darbo rinkos politika, užimtumo politika, profesinis mokymas, persikvalifikavimas, bedarbis, savivaldybė.

Sabinaite D. The unemployed retrain practise in municipality of Elektrenai / EU politics and management conclusion paper work. The tutor senior lecture doc. D.Janusauskiene. – Vilnius: Mykolo Romerio University, Politics and management faculty, 2013-98 p.

ANNOTATION

In a master conclusion work paper had analysed the unemployed retrain opportunities and possibilities in Municipality of Elektrenai. At the first paragraph had written theory of the social system`s role in a work market, activities importance and work market`s policy and Lithuanian work market movement and functions. At the second paragraph includes the work market career education organisation and accessibility. The third paragraph includes of the unemployed retrain opportunities and prospects in the Municipality of Elektrenai. The fourth paragraph disclosure hypothesis of the work market retrain opportunities do not satisfied the unemployed needs.

Word key: social protection system, work market policy, full employment policy, work market career education, retrain, unemployed, municipality.

PRIEDAI

ANKETA

Mielas respondente,

Esu Vilniaus Mykolo Romerio universiteto Europos Sąjungos politikos ir administravimo studijų programos, politikos mokslų katedros magistrantė – Diana Sabinaitė. Atlieku tyrimą apie bedarbių persikvalifikavimo praktiką Elektrėnų savivaldybėje, kurio tikslas – išanalizuoti bedarbių persikvalifikavimo galimybes ir perspektyvas Elektrėnų savivaldybėje. Jūsų nuomonė yra svarbi, todėl prašau atsakyti į žemiau pateiktus klausimus, kadangi tik Jūsų dėka aš galėsiu išsamiai ir mokslškai apibendrinti surinktus duomenis.

Atsakymus pažymėkite “☑” simboliu arba įrašykite savo nuomonę.

Anketa yra anoniminė, todėl nuoširdžiai prašau Jūsų atsakyti į klausimus ir pateikti savo nuomonę.

1. **Kokia Jūsų lytis?** vyras moteris (pažymėkite ☑)
2. **Koks Jūsų amžius?** iki 18 metų 18-23 24-29 30-39 40-49 50-59 60 metų ir daugiau (pažymėkite ☑)
3. **Jūsų gyvenamoji vieta?** (pažymėkite ☑) Miestas Kaimas
4. **Jūsų išsilavinimas?** (pažymėkite ☑) Pradinis Pagrindinis Vidurinis Aukštesnysis Aukštasis Kita.....
5. **Koks Jūsų bendras darbo stažas?** (pažymėkite ☑) Iki metų 1-3 metai 4-9 metai 10-19 metų Daugiau nei 20 metų Kita.....
6. **Kiek laiko neturite nuolatinio darbo?** (pažymėkite ☑) Mažiau nei 6 mėn. Nuo 6 mėn. iki metų Nuo metų iki 2 metų Daugiau nei 2 metus Kita.....
7. **Dėl kokių priežasčių netekote darbo?** (pažymėkite ☑) Išėjau savo noru Etatų mažinimo Patirties ir kvalifikacijos stoka Darbovietė bankrutavo Terminuotos sutarties pabaiga Sveikatos problemos Šeimyninės problemos Dar niekur nedirbau Kita.....
8. **Kokiais būdais ieškote darbo? Galimi keli atsakymo variantai.** (pažymėkite ☑) Darbo ieškau tik darbo biržoje Domiuosi darbo skelbimais spaudoje, internete Rašau skelbimą į spaudą, internetą Prašau pažyستamų, giminaičių pagalbos Pats tiesiogiai kreipiuosi į įmones Kreipiuosi į privačias įdarbinimo agentūras Kita.....

1 priedo tęsinys kitame puslapyje

1 priedo tęsinys

- Transporto programoje (vairuotojas, ekspeditorius, autošaltkalvis, automechanikas)
- Žemės ūkio programoje (traktorininkas, kiaulių šėrėjas, šienautojas, melžėjas, aplinkos priežiūros darbininkas)
- Gamybos programoje (siuvėjas, batsiuovys, dizaineris, stiklo gamintojas, krovikas, elektrikas, mėsinkininkas, kontrolierius, operatorius, mechanikas)
- Nedalyvavau
- Kita.....

16. Kaip vertiname profesinio mokymo programą, kurioje dalyvavote? (pažymėkite)

- Teigiamai
- Labiau teigiamai, nei neigiamai
- Vidutiniškai
- Labiau neigiamai, nei teigiamai
- Neigiamai
- Nevertinu, nes nedalyvavau
- Kita.....

17. Su kokiais sunkumais teko susidurti dalyvaujant profesinio mokymo programoje? (pažymėkite)

- Daug popierizmo
- Darbo biržos konsultantai suteikė mažai informacijos apie profesinio mokymo programas
- Profesinio mokymo kursai buvo prastos kokybės ir neatitiko mano lūkesčių
- Nesusidūriau
- Nesusidūriau, nes nedalyvavau
- Kita.....

18. Kaip manote, ar Jūsų savivaldybės darbo biržos siūlomų profesinių mokymų programų sąrašas yra pakankamas ir atitinkantis bedarbių lūkesčius? (pažymėkite)

- Taip
- Ne
- Ne, tačiau yra sudaryta galimybė dalyvauti profesinių mokymų programose, kurios vyksta kituose miestuose
- Kita.....

19. Kokiose dar iš teikiamų darbo biržos priemonių dalyvavote? Galimi keli atsakymo variantai. (pažymėkite)

☐ Individualus konsultavimas	☐ Konsultavimo grupėse
☐ Individualaus užimtumo veiklos plano sudaryme	☐ Laikini darbai
☐ Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas	☐ Įdarbinimas subsidijuojant
☐ Darbo vietų steigimas	☐ Darbo rotacija
☐ Bedarbių teritorinio judėjimo rėmimas	☐ Veikla pagal verslo liudijimą
☐ Darbo mugės	☐ Viešieji darbai
☐ Kita.....	

Nuoširdžiai dėkoju už atsakymus.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTRO
ĮSAKYMAS

DĖL LIETUVOS DARBO BIRŽOS PRIE SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO
MINISTERIJOS NUOSTATŲ PATVIRTINIMO

2006 m. lapkričio 13 d. Nr. A1-306
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 17 d. nutarimo Nr. 771[↓] "Dėl įgaliojimų suteikimo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai" (Žin., 2003, Nr. 59-2665) 1.2 punktu:

1. Tvirtinu Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatus (pridedama).

2. Pripažįstu netekusiais galios:

2.1. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. liepos 18 d. įsakymą Nr. A1-123[↓] "Dėl Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo" (Žin., 2003, Nr. 82-3759[↓]);

2.2. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. birželio 28 d. įsakymą Nr. A1-184[↓] "Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. liepos 18 d. įsakymo Nr. A1-123 "Dėl Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo" pakeitimo" (Žin., 2005, Nr. 82-3035).

SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTRĖ

VILIJA BLINKEVIČIŪTĖ

PATVIRTINTA

Lietuvos Respublikos socialinės
apsaugos ir darbo ministro 2006
m. lapkričio 13 d. įsakymu Nr.
A1-306

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos
ir darbo ministro

2010 m. gegužės 26 d. įsakymo Nr. A1-207[↓]
(nuo 2010 m. spalio 1 d.)
(Žin., 2010, Nr. 62-3076) redakcija

LIETUVOS DARBO BIRŽOS PRIE SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO
MINISTERIJOS NUOSTATAI

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau vadinama - Lietuvos darbo birža) yra įstaiga prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau vadinama - Socialinės apsaugos ir darbo ministerija), kuri kartu su jai pavaldžiomis teritorinėmis darbo biržomis įgyvendina darbo rinkos ir užimtumo rėmimo politiką.

2. Lietuvos darbo birža savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos *Konstitucija*, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Europos Sąjungos teisės aktais, Lietuvos Respublikos *užimtumo rėmimo įstatymu*[↓] (Žin., 2006, Nr. 73-2762[↓]; 2009, Nr. 86-3638), kitais Lietuvos Respublikos Seimo priimtais įstatymais ir

2 priedo tęsinys kitame puslapyje

2 priedo tęsinys

teisės aktais, Lietuvos Respublikos Prezidento dekretais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Ministro Pirmininko potvarkiais, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro (toliau vadinama - socialinės apsaugos ir darbo ministras) įsakymais, kitais teisės aktais ir šiais Nuostatais.

3. Lietuvos darbo birža yra viešasis juridinis asmuo, turintis sąskaitas banke, antspauda su Lietuvos valstybės herbu bei savo pavadinimu. Lietuvos darbo biržos buveinės adresas: Geležinio Vilko g. 3A, LT-03131 Vilnius.

4. Lietuvos darbo birža yra biudžetinė įstaiga, finansuojama iš Užimtumo fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto. Lietuvos darbo biržai finansuoti gali būti naudojamos ir kitos teisės aktų nustatyta tvarka gautos lėšos.

5. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓
(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

Lietuvos darbo biržos savininkė yra valstybė. Lietuvos darbo biržos savininko teises ir pareigas įgyvendina (išskyrus sprendimų dėl Lietuvos darbo biržos reorganizavimo ir likvidavimo priėmimą) Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kuri kontroliuoja Lietuvos darbo biržos veiklą, priima sprendimą dėl jos buveinės pakeitimo, sprendžia kitus įstatymuose ir kituose teisės aktuose jos kompetencijai priskirtus klausimus.

6. Lietuvos darbo biržos vieši pranešimai skelbiami Lietuvos darbo biržos interneto tinklalapyje.

7. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓
(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

Lietuvos darbo biržos veiklos laikotarpis neribojamas.

II. LIETUVOS DARO BIRŽOS VEIKLOS TIKSLAI IR FUNKCIJOS

(Pavadinimas - Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓
(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija)

8. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓
(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

Svarbiausi Lietuvos darbo biržos veiklos tikslai yra:

8.1. derinti darbo pasiūlą ir paklausą, siekiant išlaikyti darbo rinkos pusiausvyrą;

8.2. didinti darbo ieškančių darbingo amžiaus asmenų užimtumo galimybes;

8.3. įgyvendinti dvišalį ir trišalį socialinių ir darbo rinkos partnerių bendradarbiavimą užimtumui skatinti;

8.4. mažinti socialinę atskirtį;

8.5. rengti ir įgyvendinti nedarbo prevencijos ir darbuotojų atleidimo iš darbo pasekmių švelninimo priemones, siekiant mažinti struktūrinį nedarbą;

8.6. vykdyti darbo rinkos stebėseną, vertinti padėtį darbo rinkoje ir prognozuoti jos pokyčius;

8.7. aktyviai veikti Europos užimtumo tarnybų tinkle, kuriant

2 priedo tęsinys kitame puslapyje

2 priedo tęsinys

vieninga ir skaidrią Europos Sąjungos darbo rinką;

8.8. plėtoti viešąsias paslaugas ir gerinti įgyvendinamų užimtumo rėmimo priemonių efektyvumą;

8.9. įsisavinti Europos Sąjungos struktūrinių, Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių ir kitų fondų finansinę paramą, siekiant užimtumo ir investicijų į žmogiškąjį kapitalą skatinimo bei užtikrinant lygias galimybes darbo rinkoje;

8.10. užtikrinti ir modernizuoti teritorinių darbo biržų veiklą, skatinant užimtumą ir investicijas į žmogiškąjį kapitalą.

9. Lietuvos Respublikos socialinės

apsaugos ir darbo ministro

(Žin., 2010, Nr. 156-7942[↓]) redakcija

Lietuvos darbo birža, vykdydama jai nustatytus veiklos tikslus:

9.1. darbo pasiūlos ir paklausos derinimo srityje:

9.1.1. organizuoja teritorinių darbo biržų veiklą ir kontroliuoja, kaip jos įgyvendina užimtumo rėmimo priemones ir teikia darbo rinkos paslaugas;

9.1.2. koordinuoja ir kontroliuoja paramos darbdaviams, siekiantiems apsirūpinti tinkamais darbuotojais, teikimą teritorinėse darbo biržose;

9.1.3. organizuoja tinkamų darbuotojų laisvoms darbo vietoms užpildyti atranką ir rengimą;

9.2. darbo ieškančių darbingo amžiaus asmenų užimtumo galimybių didinimo srityje:

9.2.1. organizuoja profesinio orientavimo priemonių įgyvendinimą;

9.2.2. Lietuvos Respublikos socialinės

apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624[↓]

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942[↓]) redakcija

nustato bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbingo amžiaus asmenų neformaliojo profesinio mokymo programų reikalavimus ir koordinuoja, kaip vykdoma mokymo kokybės stebėseną;

9.2.3. organizuoja, kad būtų įgyvendintos užimtumo ir socialinės garantijos valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės atleidžiamiesiems darbuotojams Lietuvos Respublikos valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės darbuotojų papildomų užimtumo ir socialinių garantijų įstatymo[↓] (Žin., 2003, Nr. 48-2106) ir jį įgyvendinančių teisės aktų nustatyta tvarka;

9.2.4. rengia ir įgyvendina tarptautinius projektus užimtumo didinimo ir gerosios patirties diegimo srityje;

9.3. socialinių ir darbo rinkos partnerių bendradarbiavimo srityje:

9.3.1. bendradarbiauja su Europos užimtumo tarnybomis, valstybės ir savivaldybių institucijomis bei įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, darbo rinkos ir socialiniais partneriais bei bendruomenių atstovais užimtumui skatinti;

9.3.2. užtikrina Trišalės komisijos prie Lietuvos darbo biržos veiklą bei techniškai aptarnauja jos darbą;

9.4. socialinės atskirties mažinimo srityje:

9.4.1. nustatyta tvarka suteikia socialinės įmonės statusą, teikia valstybės pagalbą socialinėms įmonėms Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymo[↓] (Žin., 2004, Nr. 96-3519) ir jį įgyvendinančių teisės aktų nustatyta tvarka;

9.4.2. rengia ir įgyvendina projektus, skirtus socialinių

2 priedo tęsinys kitame puslapyje

2 priedo tęsinys

įmonių veiklai gerinti ir plėsti;

9.4.3. organizuoja ir koordinuoja profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo (Žin., 1991, Nr. 36-969¹; 2004, Nr. 83-2983) ir jį įgyvendinančių teisės aktų nustatyta tvarka;

9.4.4. dalyvauja rengiant profesinės reabilitacijos programas;

9.5. nedarbo prevencijos ir darbuotojų atleidimo iš darbo pasekmių švelninimo srityje:

9.5.1. organizuoja ir kontroliuoja nedarbo prevencijos programą rengimą ir įgyvendinimą grupės darbuotojų atleidimo pasekmėms švelninti;

9.5.2. koordinuoja grupės darbuotojų atleidimų registravimą ir prevencijos priemonių vykdymą teritorinėse darbo biržose;

9.6. padėties darbo rinkoje stebėsenos, vertinimo ir prognozavimo srityje:

9.6.1. vykdo šalies darbo rinkos stebėseną, vertina kartu su savivaldybių institucijomis ir socialiniais partneriais padėtį darbo rinkoje, svarsto priemones užimtumo problemoms spręsti;

9.6.2. rengia padėties darbo rinkoje vertinimo ataskaitas bei darbo rinkos prognozes ir jas skelbia viešai;

9.6.3. skelbia teritorinėse darbo biržose įregistruotą bedarbių skaičių ir procentą, skaičiuojant nuo darbingo amžiaus gyventojų;

9.6.4. koordinuoja ir kontroliuoja ieškančių darbo asmenų registravimą ir apskaitą bei laisvų darbo vietų registravimą ir skelbimą teritorinėse darbo biržose;

9.7. laisvo asmenų judėjimo srityje:

9.7.1. pagal kompetenciją užtikrina darbuotojų migrantų socialinės apsaugos nuostatų įgyvendinimą, Europos Sąjungos reglamentų ir kitų teisės aktų, susijusių su darbo migracija ir socialinės apsaugos sistemų koordinavimu, taikymą;

9.7.2. pagal kompetenciją veikia kaip susižinojimo tarnyba, įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus, susijusius su socialinės apsaugos sistemų koordinavimu;

9.7.3. pagal kompetenciją užtikrina Europos Sąjungos Socialinės apsaugos sistemų koordinavimo administracinės komisijos patvirtintų tipinių formų pažymų išdavimą;

9.7.4. užtikrina keitimosi informacija ir bendradarbiavimo plėtojimą tarp šalių narių užimtumo tarnybų ir padeda stiprinti Europos vieningą bendrąją darbo rinką;

9.7.5. atsižvelgdama į vidaus darbo rinkos poreikius, nustatyta tvarka išduoda užsieniečiams leidimus dirbti Lietuvoje;

9.7.6. prisidėdama prie nelegalaus darbo užsienyje prevencijos, užtikrina visapusišką ir objektyvų visuomenės informavimą laisvo darbuotojų judėjimo klausimais ir Europos užimtumo tarnybų (EURES) tinklo veiklą;

9.7.7. remia laisvą darbuotojų judėjimą ir Europos darbo rinkų integraciją bei informuoja piliečius apie Bendrijos teisės aktus;

9.8. viešųjų paslaugų teikimo ir užimtumo rėmimo priemonių įgyvendinimo srityje:

9.8.1. kontroliuoja ir koordinuoja darbo rinkos paslaugų teikimą teritorinėse darbo biržose ieškantiems darbo asmenims, siekiantiems susirasti tinkamą darbą, ir darbdaviams, ieškantiems tinkamų darbuotojų;

9.8.2. užtikrina aktyvios darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimą;

9.8.3. teisės aktų nustatyta tvarka atlieka tarpininkavimo įdarbinant veiklos priežiūrą;

9.8.4. vertina užimtumo rėmimo priemonių įgyvendinimo

2 priedo tęsinys kitame puslapyje

2 priedo tęsinys

efektyvumą;

9.8.5. inicijuoja užimtumo rėmimo programų rengimą ir dalyvauja jas rengiant bei organizuoja programose numatytu priemonių įgyvendinimą;

9.8.6. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

koordinuoja ir kontroliuoja bedarbiams bei kitiems asmenims Lietuvos Respublikos įstatymų bei kitų teisės aktų nustatyto piniginių išmokų skyrimą ir mokėjimą, atsako už šių išmokų apskaičiavimą ir mokėjimą;

9.8.7. suderinusi su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, diegia labiau prieinamą klientams Lietuvos darbo biržos informacinę sistemą ir užtikrina jos plėtrą;

9.9. Europos Sąjungos, tarptautinių ir kitų fondų lėšų įsisavinimo srityje:

9.9.1. nustatyta tvarka viešai skelbia bei atsiskaito už gautų iš Europos Sąjungos struktūrinės paramos, Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių ir kitų fondų lėšų panaudojimą bei finansuojamų iš šios paramos projektų įgyvendinimo rezultatus;

9.9.2. organizuoja ir kartu su teritorinėmis darbo biržomis vykdo suinteresuotų asmenų konsultavimą apie Europos Sąjungos struktūrinės, Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių ir kitų fondų paramos gavimo galimybes;

9.9.3. dalyvauja Europos Sąjungos struktūrinės paramos programavimo ir planavimo procese, rengia nustatyta tvarka projektus paramai iš Europos Sąjungos struktūrinių, Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių ir kitų fondų gauti ir juos įgyvendina;

9.9.4. dalyvauja pagal poreikį kitų institucijų rengiamuose Europos Sąjungos struktūrinės ir kitos paramos projektuose;

9.10. teritorinių darbo biržų veiklos užtikrinimo ir modernizavimo srityje:

9.10.1. suderinusi su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, steigia, likviduoja ar reorganizuoja teritorines darbo biržas, koordinuoja, kontroliuoja bei metodiškai vadovauja jų veiklai;

9.10.2. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

nustato teritorinėms darbo biržoms metinius veiklos tikslus ir uždavinius, vertina teritorinių darbo biržų veiklos ataskaitas;

9.10.3. apibendrina ir skleidžia teritorinėms darbo biržoms geriausią Europos Sąjungos reglamentų ir kitų teisės aktų, susijusių su socialinės apsaugos sistemų koordinavimu, bei darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimo patirtį;

9.10.4. pagal kompetenciją rengia ir leidžia informacinius leidinius teritorinių darbo biržų klientams bei metodinius leidinius teritorinių darbo biržų valstybės tarnautojams ir darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartį, apie teikiamas paslaugas ir paramą bei Europos Sąjungos socialinio draudimo sistemų koordinavimą, rengia teisės aktus bei kitus oficialius dokumentus ir teikia šiais klausimais metodinę pagalbą teritorinėms darbo biržoms;

9.11. Lietuvos darbo birža taip pat vykdo šias funkcijas:

2 priedo tęsinys kitame puslapyje

2 priedo tęsinys

9.11.1. atstovauja Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pavedimu ministerijai užsienio šalyse ir tarptautinėse organizacijose;

9.11.2. ministerijai pavedus pagal kompetenciją rengia ir derina Lietuvos Respublikos poziciją Europos Sąjungos institucijose nagrinėjamaiais klausimais; atstovauja Lietuvos Respublikai, dalyvaudama Europos Sąjungos Tarybos ir Europos Komisijos darbo grupių bei komitetų posėdžiuose ir pristatydama Lietuvos Respublikos poziciją nagrinėjamaiais klausimais, kaupia ir apdoroja statistinę informaciją, laikydamosi Europos Sąjungos statistikos agentūros "Eurostat" patvirtintos Darbo rinkos politikos priemonių duomenų bazės metodologijos;

9.11.3. pagal kompetenciją sudaro susitarimus su kitų valstybių ar tarptautinių organizacijų institucijomis, jeigu šiuose susitarimuose nėra teisiškai privalomų įpareigojimų Lietuvos Respublikos Vyriausybei, ministerijoms ir Vyriausybės įstaigoms ir jeigu jie neprieštaruoja Lietuvos Respublikos įstatymams, kitiems teisės aktams ir tarptautiniams įsipareigojimams, taip pat jeigu šiems susitarimams vykdyti nereikia papildomų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų;

9.11.4. ministerijai pavedus dalyvauja rengiant tarptautinių sutarčių ir susitarimų projektus; pagal kompetenciją vykdo Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių nuostatas;

9.11.5. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942) redakcija

disponuoja teisės aktų nustatyta tvarka iš Užimtumo fondo ir kitų šaltinių gautomis lėšomis, skiria lėšų teritorinėms darbo biržoms nustatytiems tikslams pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti, kontroliuoja, kaip naudojamos šios lėšos ir teikia Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai finansines atskaitas, atsako už tinkamą iš Užimtumo fondo gautų lėšų panaudojimą. Prireikus teikia pasiūlymus Užimtumo fondo sudarymo ir panaudojimo tvarkai tobulinti;

9.11.6. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942) redakcija

įgyvendina socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatytus metinius veiklos tikslus ir uždavinius, teikia Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai atskaitas apie Lietuvos darbo biržos veiklą;

9.11.7. informuoja visuomenę apie aktyvios darbo rinkos politikos bei pagal kompetenciją moterų ir vyrų lygių galimybių darbo rinkoje politikos priemonių vykdymą bei valstybės lėšas, panaudotas vykdant atskiras priemones;

9.11.8. rengia pranešimus bei apžvalgas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai apie darbo rinkos bei pagal kompetenciją moterų ir vyrų lygių galimybių darbo rinkoje būklę ir galimus pokyčius;

9.11.9. teikia pasiūlymus Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai dėl priemonių darbo rinkos problemoms spręsti bei socialinei atskirčiai mažinti ir galiojantiems įstatymams bei kitiems teisės aktams, reguliuojantiems darbo rinką, rengti ar keisti;

9.11.10. pagal kompetenciją nagrinėja asmenų pranešimus, skundus bei prašymus ir imasi reikiamų priemonių, kad būtų išspręsti juose keliama klausimai;

2 priedo tęsinys kitame puslapyje

2 priedo tęsinys

9.11.11. vykdo kitas teisės aktų jai nustatytas funkcijas.

III. LIETUVOS DARBO BIRŽOS TEISĖS

10. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624[↓] (nuo 2010 m. gruodžio 31 d.) (Žin., 2010, Nr. 156-7942[↓]) redakcija

Lietuvos darbo birža, siekdama jai nustatytų veiklos tikslų ir vykdydama jai pavestas funkcijas, turi teisę:

10.1. bendradarbiauti ir sudaryti susitarimus su Lietuvos Respublikos valstybės institucijomis ir įstaigomis bei nevyriausybinėmis organizacijomis, užsienio valstybių įdarbinimo tarpininkavimo tarnybomis, tarptautinėmis organizacijomis, kitais juridiniais ir fiziniaisiais asmenimis;

10.2. Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka gauti iš Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, ministerijų, kitų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nevyriausybinių organizacijų bei kitų juridinių ir fizinių asmenų informaciją bei duomenis, reikalingus Lietuvos darbo biržos funkcijoms vykdyti;

10.3. pasitelkti kitų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, taip pat kitų įstaigų ir organizacijų atstovus ir specialistus, susitarusi su jų vadovais, Lietuvos darbo biržos sprendžiamoms problemoms nagrinėti, sudaryti komisijas (darbo grupes) pasiūlymams, projektams ir kitiems sprendimams rengti;

10.4. dalyvauti ministerijų, kitų valstybės institucijų ir įstaigų ar savivaldybių komisijų (darbo grupių) veikloje;

10.5. tikrinti teritorinių darbo biržų darbą, nustatytų joms tikslų ir uždavinių bei privalomų vykdyti nurodymų įgyvendinimą; analizuoti jų veiklos ataskaitas, teikti metodinius nurodymus;

10.6. teisės aktų nustatyta tvarka tikrinti, ar valstybės parama bei subsidija panaudojamos pagal paskirtį;

10.7. atstovauti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pavedimu ministerijai užsienio valstybėse ir tarptautinėse organizacijose, Europos Sąjungos Tarybos ir Europos Komisijos darbo grupių bei komitetų posėdžiuose;

10.8. organizuoti pagal kompetenciją konferencijas, seminarus ir kitus renginius;

10.9. naudotis kitomis Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų suteiktomis teisėmis.

IV. LIETUVOS DARBO BIRŽOS VEIKLOS ORGANIZAVIMAS

11. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624[↓] (nuo 2010 m. gruodžio 31 d.) (Žin., 2010, Nr. 156-7942[↓]) redakcija

Lietuvos darbo biržos veikla organizuojama vadovaujantis socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintais metiniais veiklos planais, rengiamais vadovaujantis Strateginio planavimo metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 827 (Žin., 2002, Nr. 57-2312[↓]; 2010, Nr. 102-5279), ir skelbiamais Lietuvos darbo biržos interneto tinklalapyje.

- 11-1. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2 priedo tęsinys kitame puslapyje

2 priedo tęsinys

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

Lietuvos darbo biržos administracijos struktūrą tvirtina socialinės apsaugos ir darbo ministras.

12. Lietuvos darbo biržos administracijos padalinių veikla reguliuojama Lietuvos darbo biržos direktoriaus tvirtinamomis vidaus tvarkos taisyklėmis, struktūrinių padalinių nuostatais, valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, pareigybių aprašymais.

13. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

Lietuvos darbo biržai vadovauja direktorius, kuri ketverių metų kadencijai Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo↓ (Žin., 1999, Nr. 66-2130↓; 2002, Nr. 45-1708↓) nustatyta tvarka (ne politinio (asmeninio) pasitikėjimo pagrindu) priima į pareigas ir atleidžia iš jų socialinės apsaugos ir darbo ministras. Lietuvos darbo biržos direktorius gali būti skiriamas eiti šias pareigas ne daugiau kaip dvi kadencijas iš eilės.

14. Lietuvos darbo biržos direktorius yra tiesiogiai pavaldus ir atskaitingas socialinės apsaugos ir darbo ministrui.

15. Lietuvos darbo biržos direktorius:

15.1. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

vadovauja Lietuvos darbo biržai, sprendžia jos kompetencijai priskirtus klausimus, atsako už jai nustatytų veiklos tikslų ir funkcijų tinkamą įgyvendinimą;

15.2. užtikrina, kad būtų laikomasi įstatymų, Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ir kitų teisės aktų;

15.3. pagal kompetenciją leidžia įsakymus;

15.4. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

užtikrina Lietuvos darbo biržos metinio veiklos plano projekto rengimą ir teikia socialinės apsaugos ir darbo ministrui jį tvirtinti;

15.5. suderinęs su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, steigia, reorganizuoja ir likviduoja teritorines darbo biržas;

15.6. tvirtina Lietuvos darbo biržos struktūrinių padalinių ir teritorinių darbo biržų nuostatus, koordinuoja bei kontroliuoja teritorinių darbo biržų veiklą;

15.7. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

tvirtina Lietuvos darbo biržos valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, taip pat teritorinių darbo biržų direktorių pareigybių sąrašą neviršijant nustatyto didžiausio leistino pareigybių skaičiaus, pareigybių aprašymus;

15.8. teisės aktų nustatyta tvarka priima į pareigas ir atleidžia iš jų Lietuvos darbo biržos valstybės tarnautojus ir

2 priedo tęsinys kitame puslapyje

2 priedo tęsinys

darbuotojus, dirbančius pagal darbo sutartis, teritorinių darbo biržų direktorius, skatina juos, skiria nuobaudas ir pašalpas, vykdo kitas personalo valdymo funkcijas;

15.9. sudaro visuomeniniais pagrindais veikiančią Trišalę komisiją prie Lietuvos darbo biržos;

15.10. nustato Lietuvos darbo biržos vidaus darbo tvarką;

15.11. Lietuvos Respublikos socialinės

apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

tvirtina teritorinių darbo biržų metinius veiklos planus;

15.12. Lietuvos Respublikos socialinės

apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

garantuoja, kad pagal Lietuvos Respublikos viešojo sektoriaus atskaitomybės įstatymą↓ (Žin., 2007, Nr. 77-3046) teikiami ataskaitų rinkiniai ir statistinės ataskaitos būtų teisingi;

15.13. Lietuvos Respublikos socialinės

apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

užtikrina racionalų ir efektyvų Lietuvos darbo biržos skiriamų lėšų ir kitų materialinių išteklių panaudojimą, veiksmingą Lietuvos darbo biržos vidaus kontrolės sistemos sukūrimą, jos veikimą ir tobulinimą;

15.14. Lietuvos Respublikos socialinės

apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

tvirtina teritorinių darbo biržų Užimtumo fondo pajamų ir išlaidų sąmatas, laikydamasis bendros Lietuvos darbo biržai skirtos lėšų sumos;

15.15. teisės aktų nustatyta tvarka atsiskaito socialinės apsaugos ir darbo ministrui;

15.16. atstovauja Lietuvos darbo biržai valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose, kitose įstaigose, organizacijose, taip pat tarptautinėse organizacijose;

15.17. teisės aktų nustatyta tvarka sudaro sutartis su Lietuvos Respublikos ir užsienio šalių juridiniais ir fiziniais asmenimis;

15.18. vykdo kitas įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas funkcijas.

16. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos

ir darbo ministro

2011 m. lapkričio 5 d. įsakymo Nr. A1-473↓

(nuo 2011 m. lapkričio 11 d.)

(Žin., 2011, Nr. 134-6386↓) redakcija

Lietuvos darbo biržos direktoriaus pavaduotoją (-us) į pareigas skiria ir iš jų atleidžia Lietuvos darbo biržos direktorius Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo↓ nustatyta tvarka. Lietuvos darbo biržos direktoriaus pavaduotojai yra tiesiogiai pavaldūs ir atskaitingi Lietuvos darbo biržos direktoriui.

17. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos

ir darbo ministro

2 priedo tęsinys kitame puslapyje

2 priedo tęsinys

2011 m. lapkričio 5 d. įsakymo Nr. A1-473↓

(nuo 2011 m. lapkričio 11 d.)

(Žin., 2011, Nr. 134-6386↓) redakcija

Lietuvos darbo biržos direktoriaus pavadootojas (-ai):

17.1. Lietuvos Respublikos socialinės

apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

koordinuoja ir kontroliuoja Lietuvos darbo biržai nustatytu veiklos tikslų įgyvendinimą ir funkcijų atlikimą pagal Lietuvos darbo biržos direktoriaus jam nustatyta kompetencija;

17.2. padeda Lietuvos darbo biržos direktoriui formuoti ir įgyvendinti Lietuvos darbo biržos strateginius tikslus;

17.3. atlieka kitas Lietuvos darbo biržos direktoriaus įsakymais ir kitais teisės aktais nustatytas funkcijas.

18. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos

ir darbo ministro

2011 m. lapkričio 5 d. įsakymo Nr. A1-473↓

(nuo 2011 m. lapkričio 11 d.)

(Žin., 2011, Nr. 134-6386) redakcija

Laikinai nesant Lietuvos darbo biržos direktoriaus, jo funkcijas vykdo vienas iš jo paskirtų direktoriaus pavadootojų.

19. Lietuvos darbo biržos valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, priėmimo į darbą (pareigas) tvarką, jų darbo užmokesčio mokėjimo tvarką ir sąlygas nustato Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, Lietuvos Respublikos darbo kodeksas↓ (Žin., 2002, Nr. 64-2569), kiti įstatymai ir teisės aktai.

V. LIETUVOS DARBO BIRŽOS VIDAUS ADMINISTRAVIMO KONTROLĖ

20. Lietuvos darbo biržos vidaus audita atlieka Lietuvos darbo biržos Centralizuota vidaus audito tarnyba teisės aktų nustatyta tvarka.

21. Lietuvos darbo biržos valstybinį (finansinį (teisėtumo) ir veiklos) audita atlieka Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė.

22. Lietuvos Respublikos socialinės

apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

Lietuvos darbo biržos finansų kontrolė atliekama Lietuvos darbo biržos direktoriaus nustatyta tvarka.

23. Lietuvos Respublikos socialinės

apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

Lietuvos darbo biržos metinio veiklos plano įgyvendinimo kontrolę atlieka Lietuvos darbo biržos direktorius.

VI. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

24. Lietuvos Respublikos socialinės

apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942↓) redakcija

2 priedo tęsinys kitame puslapyje

2 priedo tęsinys

Lietuvos darbo birža pertvarkoma, reorganizuojama arba likviduojama Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka.

25. Lietuvos Respublikos socialinės
apsaugos ir darbo ministro

2010 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. A1-624↓

(nuo 2010 m. gruodžio 31 d.)

(Žin., 2010, Nr. 156-7942) redakcija

Lietuvos darbo biržos nuostatai keičiami teisės aktų
nustatyta tvarka.
